

श्री साईलीला

वर्ष ५ वें] [अंक ४-५]

नलिनिदलगत जलमतितरलम् । तद्गुञ्जीवनमतिशय चपलम् ।

अणमपि सज्जनसंगतिरेका । भवति भवार्णय तरणे नीका ॥
श्री शंकराचार्य.

संपादकः—लक्ष्मण गणेश महाजनी

प्रकाशकः—रामचंद्र आत्माराम तखड

श्री साईलीला कचेरी ५ दर्नर रोड बांद्रे, पी. वी. रवे.

अनुक्रमणिका

कविता—श्री. नीळकंठराव गडी	...	...	...	६४३-६४६
भूपाळी—श्रीमती सरस्वतीबाई	.....	...	...	६४७-६४८
रामनवमीचा अहवाल (ह. भ. प. दासगणू)...	...	...	...	६४९-६५८
श्री शिर्डी संस्थानचा ५ वा शके १८४८ चा वार्षिक रिपोर्ट				६५२-६६६
साईभावदीप—श्री. नी. रा. सहस्रबुद्धे	...	...	...	६६७-६७७
रामनवमी (रामबन्नाख्यान)	...	...	...	६७८-६९८
"आहाड" (छयात्रि)	...	...	...	
गुरु-प्रसादोद्धार—श्री. रामय्या	...	...	...	२१
श्रीसाई सच्चरित्र—श्री. हेमाढपंत...	...	...	...	८०५

वार्षिक वर्गणी.

वार्षिक वर्गणी टपाल खर्चासह मनिआर्डरीने अगाऊ रु. ३।=, व्ही. पी. ने रु. ३।।, फुटकळ अंक १. मागील अंकास शिल्क असल्यास -॥

॥ श्रीसाईनाथ महाराज समर्थ ॥

॥ श्लोक मंदाक्रांता ॥

साईनाथा ! परम सुखदा ज्ञानमूर्ते समर्था ।
दुःखार्ताच्या सतत सदया वारिलें त्वां अनर्था ॥ १ ॥
देवा दत्ता चरणशरणा तुष्टवीले अनंता ।
पाहूं कोठें तुजविण अतां अन्य पापाद्रिहंता ॥ १ ॥
कैसें कोलें सकळ भजका देवराया अनाथ ।
दावा आन्हां झडकर अतां आमुचा साईनाथ ॥
प्रेमें भक्तां सतत पुरवी वांच्छिलेले पदार्थ ।
आतां टाळी कवण अमुचे सांग देवा अनर्थ ॥ २ ॥
भावें यावें पद निकट त्या पावला शांतिदाता ।
सद्भक्तीचा अनव जनिता भक्त कोटी विधाता ॥
शिर्डी वाटे विमल जनते द्वारका पुण्यरूप ।
साई भासे निवळ भजका कृष्णचंद्रस्वरूप ॥ ३ ॥
शिर्डी होती वरदवरदा गाणगापुर लोकां ।
गोदा ये यास्तव बहुमुखें भेटण्या साई ओका ॥
शोकाग्नीच्या कठिण उठती लाल ज्वाळा विशाळा ।
कैशा आतां सकळ विझती चावडीच्या मशाला ॥ ४ ॥
शिर्डीचा हा परम महिमा सर्व लोकांत गाजे ।
आतां कोठें बघतिल तुला येउनि भक्तराजे ॥
हाः हा ! देवा कठिण गति ह्या पुण्य शिर्डीपुरीची ।
कैसी झाली प्रभु अदयता रूष्ट मर्जी हरीची ॥ ५ ॥
कैसा झाला कटुवर तरू निंब गोड प्रभावे ।
ज्याचे पुण्ये कविवर गणूदास भाट स्वभावे ॥

ज्याचे गातां गुण यश पहा पातकानें मरावें ।
 दावा साई सकळ जनयत्चित्तनानें तरावें ॥ ६ ॥
 साई आहे सकळ लगतीं ठायीं ठायीं भरोन ।
 शिडींचा हा सुखकर नवा प्राण गेला निघोन ॥
 पुण्यात्मा हा फणिवर अतां आमुचे गेहिं यावा ।
 हेतू ऐसा सकरुण मनें नीलकंठें धरावा ॥ ७ ॥
 या या देवा तुज वश करो आमुचा प्रेमभाव ।
 आहे ऐसा अनवरत असा पूर्ण साधुस्वभाव ॥
 वद्धास्ते मी सविनय गुरू पादुकेला प्रणाम ।
 सद्भावानें नमन भजकां चिंतुनी साइनाम ॥ ८ ॥
 साई साई भजन घडतां इष्ट सिद्धी घडावी ।
 गांठी ऐसी बळकट सदा संतपार्यीं पडावी ॥
 वृत्ती माझी करुण वरदे देव धामी जडावी ।
 सद्बुद्धीचा उदय घडुं दे दुष्ट बुद्धी दडावी ॥ ९ ॥
 शेगांव श्रीगणपती गुरू पुत्र पाया मिळायी ।
 आले बाहू पसरुनि करी घेसि तूं संतराया ॥
 सांइनार्थी गणपति गुरू इष्ट मूर्तिद्वयांस ।
 वंदो प्रेमें उभय गुरूपदां भक्तदासानुदास ॥
 भावें आलों शरण तुजला सर्व चिंताहरावी ।
 मंदाक्रांता नविन सुमना माळकंठी धरावी ॥ १० ॥

वसंतमाला.

॥ श्लोक वसंततिलक ॥

साधीसुधीच कफनी शरिरा विराजे ।
पायां सदैव नमिती बहु साहु राजे-॥
भाळास केशर सुगंधित गंध साजे ।
द्वारीं महान यमदुंदुभि नाद वाजे ॥ १ ॥

दारिद्र्य दुःख हरणार्थ उदी सुभक्ता ।
देईल कोण पुढतीं गुरुदेव दत्ता ॥
शुभ्रांवरें कसित नित्य शिर प्रदेश ।
होवों प्रसन्न नमनें शिरडी नरेश ॥ २ ॥

ग्रामांत वाटति सदा सकळां प्रसाद ।
जेथें उरे न फ्रदमत्सर भी विषाद ॥
नांदे सदैव शिरडीं पुरिं अन्नपूर्णा ।
जेथें न वाण कर्धिही रजता सुवर्णा ॥ ३ ॥

श्रीसाइनाय भवसागरिं भक्त नौका ।
बुट्टी म्हणून पदि लीन व भाडकाका ॥
आतीं करी म्हणुन जोग कृतार्थ केला ।
साष्टांग वंदन तुला शिरडीश्वराला ॥ ४ ॥

माध्यान्ह पूजन सुचामर छत्रवाद्यें ।
नैवेद्य अर्पण तुला नवमिष्ट स्वाद्यें ॥
ज्याच्या असय्य सुखदायक पुण्यलीला ।
साष्टांग वंदन तुला शिरडीश्वराला ॥ ५ ॥

दुदैव योगत्यजुनीच जयास गेला ।
त्या मागसी गुरुवरा लव दक्षिणेला ॥

साठे सभाग्य म्हणुनी छडिदार केला ।
 साष्टांग वंदन तुला शिरडीश्वराला ॥ ६ ॥
 पुण्यप्रताप करि पावन ग्रामलेंडी ।
 सींही न होईल करीं धरितांच मेठी ॥
 स्वर्गीय थाट बघती जन चावडीचा ।
 विस्मीत पाहुन तसे तव म्हैजतीचा ॥ ७ ॥
 दाता गुरु स्वजन टाकुन आज गेला ।
 भक्ती दया व करुणा लय अस्त झाला ॥
 अर्पीतसों तव पदास वसंतमाला ।
 साष्टांग वंदन तुला शिरडीश्वराला ॥ ८ ॥

नीळकंठराव गडो

इके १८४९ चे पुण्यतिथीचे वेळी श्रीचे समाधीनमोर वाचविण्यांत आलेली

श्रीसद्गुरु साईनाथाची भूपाली

चालः—वनःशाम सुंदरा श्रीधरा

बला जाऊं दर्शना शिलधिला गुरुमूर्ती पाहू ।
 तदिय पदाब्जीं विनम्र होउनि भक्तिसुमन वाहू ॥
 अज्ञ तिमिरते नष्ट कराया अवतरला साई ।
 तन्नाममहिमा वर्णन करितां मुग्ध झाले साही ॥ धृ० ॥
 हा जगभरिता, ज्ञानसवीता, उदयोच्चली येई ।
 अविद्या-कमली जीव-भ्रमर हा मुक्त दशा घेई ॥
 पहांट होतां कर्मरहाट तो नित्य सुरू होई ।
 साई वचामृत सेवन करुनि निमग्न मन होई ॥
 स्पर्शन व्हावें म्हणुनि तिष्ठती काळिंदी गंगा ।
 गुरुचरणाचा अगाध महिमा पातक ने भंगा ॥
 मंगलकारक, भवभयहारक, समय शीघ्र आला ।
 कुकुद् कर्कश ध्वनी चौघडा पाही सुरू झाला ॥
 प्रभात कालीं बापु जोग ते जागवी योगींद्रा ।
 पंचआरती घ्यावी नाथा सोडी योगनिद्रा ॥
 भक्तवच्छला प्रसन्न होई दाखवि श्रीमुद्रा ।
 उल्हासित बहु मोद वाटला शिष्य चक्रोर चंद्रा ॥
 अहं भावना हाचि काकडा ओवाळिन तुजला ।
 क्रोध घृताला घालुनि भाते प्रज्वलीत केला ॥
 प्रेमबाष्प तें करीं घेउनि प्रक्षाळिन तुजला ।
 शांतिधवल चिर घेउनि तुझिया पुत्रीन मुखकमला ॥

विवेकाचा मृगमद टिकला भाळी रेखियला ।
 स्वानंदाची शुद्ध शर्करा घेई नैवेद्याला ॥
 प्रबोधिनी तूं राजिवनयने साइनाथ आई ।
 बैसुनि माझ्या हृदय-मंदिरा अचिंत्य सुख देई ॥
 जीवनभूषण साईसुतेचें साई तूं अससि ।
 बुद्धिदर्पणीं अखंड माझ्या निर्मल तूं दिससि ॥
 मृत्युंजय तो सद्गुरु राणा विजया दशमीला ।
 कराळ अंतक अश्वावरती त्वरित आरुह झाला ॥
 स्मरण त्याचें, पुण्यतिथीचें, अखिलचि जगताळा ।
 चिरायू-झाले यदर्थ करिती तदिय उत्सवाला ॥

श्रीमती सरस्वतीबाई.

श्री सच्चिदानंद सद्गुरु आधुनिक संतचूडामणी कृपानिधि साई-
महाराज संस्थान मौजे शिर्डी, तालुके कोपरगांव, जिल्हा अह-
मदनगर यांच्या श्री रामनवमीच्या वार्षिक उत्सवाचा
अहवाल व जमाखर्चाचा तपशील,

जमा रु.

- १३७ गोविंद रघुनाथ ऊर्फ अण्णासाहेब
दाभोळकर यांचे मार्फत भक्ताकडून
आले ते
- १०० डॉक्टर के. के. धैर्यवान, मुंबई
एल्. एम्. एस्.
- ७५ राजेश्वरराव माझोडकर देशमुख
- ७५ पापालाल उमरकर
- ५५ सरदार मार्तंडराव भागवत. इंदूर
- ५१ रघुनाथ नरहर बच्युवार, पुणे
- ५४ नागोबा वंजारी उमरी यांनी तुपाचे
दोन डबे दिले.
- २७ चनैय्या तांबोळी, मल्लापा, रामचंद्र
मुखेडकर यांनी १ डबा तुप दिले.
- ३० एका क्ष भक्ताकडून आले. हस्तें
काकासाहेब महाजनी.
- २७ बाबा व्यंकोबा रंगारी यांनी १ डबा
तुप दिले.
- २५ श्रीमंत भवानराव बन्सुडे इंदूर
- २५ नारायण जिनार्दन तेंडुलकर मुंबई.
- २५ रामचंद्र आत्माराम ऊर्फ बाबासाहेब
तर्कड.
- २५ मुकुंद नरहर देशपांडे एलिचपूरकर.
- २५ गोविंद व्यंकटी महाजन, मुखेड
- २१ दत्तात्रय कृष्ण गाडगीळ मुंबई.
- २१ जनाबाई कोठारे, मुंबई.
- २१ बाबा रामचंद्र पत्तेवार, गहानगर

खर्च रु.

- २९८ रामचंद्र आनंदराम मारवाडी यांचे
रामनवमीच्या सामानाबद्दल पाव-
त्याप्रमाणें.
- १२१ शेख महंमद अबदुल मिय्या आको-
ळकर यांस.
- १०० शोभेच्या दाखविले
- १३ गाडीभाडे
- ८ इनाम दिले
- १२१
- १६२ तुप डबे ६ मुखेड व उमरीकडील
लोकांनी आणिले.
- २ डबे नागोबा वंजारी उमरी
- २ चनैय्या तांबोळी मुखेड
- १ बाबा, व्यंकोबा रंगारी
उमरी
- १ सखाराम रुईकर
- ६
- ५७१ दगडूराम बनसीलाल मारवाडी.
कोपरगांव यांचेकडून माल आणला
त्याचे पावतीवर हुकूम पैसे दिले.
- ८१११ पुण्याहून माल आणला त्याचा
तपशील
- २ पोतें तांदूळ, केशर, बदाम
बेदाणा, हिंम.

जमा रु.

- २१ धर्मय्या नारलावार उमरी
 २१ रंगनाथराव ऊर्फ दादासाहेब वरुडकर
 फळमनुरी फराळाचे सामान आणले.
 २० प्रभु गंदेवार कोलंबी
 १५ धोडोपंत वकील नांदेड
 ७१॥८ निनावी रवकम श्री. दासगणू
 महाराज यांचेकडे आली ती...
 काही चिठ्या गहाळ झाल्या व
 काहीनी नावे देण्यास नाकारिले.
 व काही पुढे आले ते
 ११ धोडिराम ताराचंद उमरी
 ११ नागनाथ उत्तरवार उमरी.
 ११ चनेप्या मुखावार मुखेड
 ११ गोविंद पानसोडांकर मुखेड
 ११ बकटलाल शेटर्जा उमरी
 ११ किरकोळ आलेले हस्ते काका सो.
 महाजर्ना.
 १११ रामचंद्र पाटलामार्फत मनिऑर्डरीने
 आले त्याचा तपशील.
 २ यशवंत राजाराम जुन्नर
 ३१ माधव गंगाधर कोरात्रे
 विल्डीमोरा.
 १ सखाराम पांडुरंग किरने पनवेल.
 ५ के. व्ही. टी. ३
 १११
 ११ लक्ष्मीबाई जोगळेकर पुणे.
 २१ बाट्रे येथील मनिऑर्डर हस्ते रामचंद्र
 पाटील कोते.
 १० अण्णासाहेब बोराळकर देशमुख.
 १० विठ्ठलराव माधवराव ऊर्फ तात्या-
 साहेब देशपांडे एलिचपूर.

खर्च रु.

- २४ हुसेन सैदुभाई बाजेवाळा यांस
 १८ वाजावडल.
 ४ एक दिवस जास्त ठेवून
 घेतले त्यावडल
 १॥ चहा, कॉफी, फराळावडल
 -॥- गाडीभाडे.
 २४
 ३६ फराळाची, संत्रा, लाडू, चिवडा
 हस्ते रंगनाथराव ऊर्फ दादासाहेब
 वरुडकर वकील, फळमनुरी
 ७५॥ राजैय्या आचारी मंथन कालेश्वर
 इसम दोन यांस
 ६३॥ रोख जाण्यायेण्याच्या
 भाड्यासुद्धा
 १२ उपरणे पान दोन.
 ७५॥
 ६२ गोविंद काशिनाथ करंवेळकर
 दिनकर पुणेकर आचारी यांस
 ४५ रोख.
 ३ मोटारला गाडीभाडे
 १० धोतर पान एक.
 ४ उपरणे पान १.
 ६२
 २२ पन्नावळी एकंदर पांच हजार. तपशील
 ३ हजार निजामबादेहून आणल्या
 १ हजार कोपरगावाहून आणल्या
 १ हजार शिरडीत घेतल्या.
 ५
 ३० श्री साईमहाराजांस जरीचा गलेफ
 घातला. हस्ते श्री. भवानराव
 बन्सोडे इंदूर.

जमा रु.

- १० चंद्रभागाबाई मांझरमकर यांनी
५ रोख दिले
५ तिखट आणिले
- १० रावसाहेब रिटायर्ड एज्युकेशनल्
इन्स्पेक्टर.
- १० नारायण वंजारी पत्रावळी व तिखट
आणले.
- १० मनमोहन रंगनाथ जयकर मुंबई
- १० जीवनराम बाळकृष्ण बापु भय्या
कोठारी इंदूर.
- १० दत्तोपंत आपटे पुणे
- १० रावबहादुर मोरेश्वर विश्वनाथ
प्रधान मुंबई
- १० आनंदराव पांडुरंग ऊर्फ काका
पाटील अंधेरी
- १ चनप्पा तांबोळी मुखेड
- ७ गणेश पांडुरंग वेद्रे मास्तर
- ७ मारुती पत्तेकर मुखेड
- ६ उद्धव चन्नावार देगलूर
- ६। शांताराम बळवंत नाचणे
- ५ माधव पुंडलीकराव नांदेडकर
- ५ पिरुबाई रामराव कोठारे मुंबई.
- ५ मार्तंडराव शिंदे इंदूर असिस्टंट
जनरल.
- ६ श्रीकृष्ण पुरुषोत्तम पाटील अंधेरी
- ५ सुंदरराव दीनानाथ नवलकर
- ५ नारायणराव गोरक्षकर
- ५ लक्ष्मीबाई ”
- ५ सिताराम मारवाडी मुखेड
- ५ मल्हापा मुखेडकर
- ५ रामचंद्र मुखेडकर
- ५ विनायक यशवंतराव

खर्च रु.

- २२ श्री रामनवमीचे दिवशी अभियेकाची
दक्षणा, वज्रंभट पुणतावेकर, कोल.
वडकर, नगर, पंढरपूर वगैरे टिका-
णचे भटजी मंडळीस दिली.
- २९॥२॥ एकादशीच्या फराळाचे सामान
शेंगदाण, रताळी, भगर, खजूर,
टरबूजे, केळी, वगैरेबद्दल दिले ते.
- ३२।३॥ साईमहाराजांचा उपचार खर्च
पांच दिवसांचा. हस्ते रामचंद्र
दादा पाटील कोते
- २०॥ बाबा धर्माधिकारी यास अध्यात्म-
रामायण वाचण्याबद्दल
- १० रोख
- २॥ रेलवे भाडे
- ८ धोतराचे पान.
- २०॥
- १८।२॥ गूळ डेपा ४ हस्ते बाबुराव नाना
वजन ११०। शेर दर २० प्रमाणे
- १८।२॥ गूळ डेपा ४ श्रीसाईबाबांकरिता
धर्मार्थ दिल्या म्हणून त्यांचे नावे
जमा
- १ वामन गोंदकर
- १ बाबुराव नामे
- १ गांधी
- १ बाबुराव पुणेकर
- १८ किसनराव आबाजी कसार यांस
- १५ रोख
- ३ गाढी भाडे
- ४८-१३॥ हनुमान जयंतीचे दिवशी, महार,
मांग, भिल्ल, चांभार, वडारी वगैरे
गरीब लोकांस गुळ्याच्या शिन्याचे

जमा रु.

- ५ दत्ताराम रुईकर
 ५ रघुवीर भास्कर पुरंदरे
 ५ रामचंद्र सिताराम अंधेरी
 ५ हरिश्चंद्र रामजी मिस्त्री
 ५ प्रल्हादराव वकील औरंगाबादकर
 ५ पारखे करणीकलाल, कल्याण
 ५ बरवे, प्रधान, वैद्य बी. एन्.
 ५ बापूसाहेब देशपांडे खडकी
 ५ काशीताई कोल्हटकर
 ८ पार्वतीबाई ओजरकर हस्तें देव
 ५ रामराव दिवाळकर कळमनुरी
 ५ दत्तात्रय नागनाथ शटी करकेली
 ५ माणिक कौटिकवार
 ४ भागीरथीबाई
 ४ नारायणराव पांडे सातेगांवकर
 ४ व्यंकोबा कोडांबा
 ४ बापुराव पुणेकर गुळाची डेप १
 ४ गीथी गुळाची डेप १
 ४ वामन गोंदकर गुळाची डेप १
 ४ बाबुराव नाना गुळाची डेप १
 ३ जगन्नाथ पुरंदरे
 २ मारुती कोंडावार
 २ कृष्णाबाई पांडे गोरठे
 २ रंगराव पांडे
 २ दत्तात्रय राजाराम पांडे
 २ चुनीलाल तारमास्तर हरदा
 २ नानासाहेब करमरकर
 २ खंडेराव नारायण मंत्री अंधेरी
 २ बळवंतराव वैद्य अंधेरी
 २ ग्यानोबा उमरीकर
 २ परशराम आपाजी उमरी
 २ किशनराव कोठारी

खर्च रु.

- जेवण दिलें त्याचे रामचंद्र आनंद-
 राव मारवाडी यांस सामानाबद्दल
 दिले ते.
 २१ भाऊदेव श्री. पांचेलगांवकर
 महाराजांचे पुजारी यांस
 १६ जरीचा रुमाल एक
 ५ दक्षिणा
 २१
 १३ कठाळ्या श्री. पांचलेगांवकर
 महाराजांचा शिपाई यांस
 १० धोतराचें पान
 ३ इनाम
 १३
 १२ श्री पांचलेगांवकर महाराज, त्यांचे
 दोन टांग्याचें भाडें दिलें ते.
 १२ संस्थानचा नोकर बाळा गुरव यास
 जरीचा रुमाल दिला.
 १॥ संस्थानचा नोकर अबदुल यास
 शाल दिली
 १२॥ जव्हार मल, मारवाडी याजकडून
 मांजरपाट कापड आणलें हस्तें
 राघु बाळा सोनार
 २५६२॥ उधाराबद्दल दिले हस्तें राघु
 बाळा सोनार
 १४॥ भाजीपाला, वांगी, बटाटे, भोपळे
 आळू वगैरे
 १४॥॥ भोजन दक्षणा पांच दिवसांची
 १६ कृष्णा चलई उमरजकर पंढरपूर
 यांस
 १० दक्षणा
 ६ जाभ्यायेण्याचें भाडें

जमा रु.

- २ देवीदास शंकर मुळावेकर
- २ त्रिंबकराव बाकुटकर
- २ व्यंकटेश भिवराम उमरखेडकर
- २ राजेश्वरराव गांजापूरकर
- २ बाबा रजपूत मुखेड
- ११ विश्वनाथ
- ११ वसंतराव
- ११ बाळकृष्ण शामराव
- ११ कुमारी ताराबाई
- ११ रोजाबाई बाळाराम
- ११ चंपुबाई
- ११ शेट नादिरसहा
- ११ रामराव दिनानाथ
- ११ हिरुबाई
- ११ राधाबाई परशराम नाचणे
- ११ भोसले इंदूर
- ११ रंगूबाई रंगोरी
- २ साल्ट डिपार्टमेंट जे. आर. पोस्ट
भाईंदर
- १ रामचंद्र महाजनी
- १ अच्युत भट कळमनुरी
- १ विश्वनाथ गोपाळ खामगांव
- १ राजा गोविंद करकेली
- १ शंकर मुगाते वणी
- १ देवीदास लक्ष्मण महाजन
- १ दत्तात्रय महादेव अंधेरी
- १ नारायण महादेव पत्तेवार
- १ वामन विनायक
- १ मोरेश्वर भास्कर प्रधान
- १ बळवंत अनंत
- १- सिताबाई प्रधान
- १ सौ. लक्ष्मीबाई कौहासकर

खर्च रु.

- ६ नारळ प्रसादाकरिता कोपर-
गावाहून आणले
- ११॥ तुपाच्या डब्यांचा रेल्वे खर्च
- १० विठोबा भाऊ सुतार, सर्पणावडल
- ६॥ विठोबा भाऊ सुतार, दहीदुधा-
वडल
- ४॥ चहाचे ४ पुडे हस्ते त्रिंबक महाराज
- ७ तिखट शेर आठ हस्ते चंद्रभागा-
बाई व नारायण उमरीकर
- ५ श्रीसाईमहाराजांच्या पांच दिव-
सांच्या नैवेद्याची दक्षणा
- ५ निमगावाहून जिल्बीसाठी, दही
आणविले त्यावडल
४ दही
१ गाडी भाडे हस्ते राघु
सोनार
- ८ संस्थानचे चोपदार दोन यांस
प्रत्येकी उपरणी
१ बाळा काशिराम शिंपी
२ गटधा
- ४॥ संस्थानचा नाना पुजारी यास उप-
रणे पान एक
- ४ लक्ष्मण भट उपरणे पान १
- ४ मार्तंड भगत उपरणे पान १
- ३ संस्थानचा नोकर महादु फसल्या
उपरणे पान १
- १० संस्थानचे पालखी उचळणारे,
अहिल्या, यादव, बयाजी, रामा
यांस प्रत्येकी उपरणे पान १
- ५ रामजन्माच्या दिवशी गोरगरिबांस
दक्षिणा वाटली

जमा रु.

- २ बापु हळदेकर
 १ सरस्वतीबाई सुगांवकर
 १० शंकर सिताराम कर्णाक वकील
 अलिबाग
 १ शंकरराव आतनूरकर
 २० रंगो पत्तेवार अण्णासाहेब बोराळ-
 कर, दादा वरूडकर वकील
 बाबा रंगारी, व्यंकोबा रंगारी, व मुखेडकर
 कोमटी यानी उपरण्याचीं पानें आणलीं
 ८१॥३॥ कमी पडलेली रक्कम दासगणू
 महाराजांनी दिली.
 १५१ : पांच दिवसांची पेटीची जमा
 आली ती

१६९५८१

एकूण सोळाशें पंच्याण्णव रुपये सव्वा आणा
 फक्त.

खर्च रु.

- ५ अनाथ विद्यार्थी यांस विद्यार्जना-
 करिता दिले. हस्ते दाजी वामन
 चिंदवर.
 ५ तुकाराम गुरव नकळे
 ४ नानू संगमनेरकर महाराजांचा
 नैवेद्या करणार यास उपरण्याबद्दल
 रोख दिले
 ४ संस्थानचा नोकर रंग्या गुरव उप-
 रणें पान १
 ५ मथ्या न्हावी, अण्णाजी, कुंमार
 विठोबा सुतार, फकीरा कोळी
 प्रत्येकास उपरणें पान १
 ५ दिगंबर वस्मतकर संभावना
 ५ लिंवाजी बोराळकर वक्षिस दिले.
 २ लक्ष्मण सुतार, अबदागीरवाला
 उपरणें पान १
 ४ विश्वनाथ गुरव
 २ बाबू तखंड उपरणें पान एक
 १० नांदेडहून तंबू आणला त्याचें
 येतांजातांचें भाडें
 ४१ श्री पांचलेगांवकर महाराजांना
 घेण्याकरितां दोन दिवस अगोदर
 गाड्या पाठविल्या त्याबद्दल
 २६२ श्री पांचलेगांवकर महाराज
 यांच्या सामानाबद्दल गाडी भाडें
 २ शिंगाड्यास उपरणें पान एक
 २ दादा ताशेवाला शिर्डीचा उपरणें
 पान १
 २ अहल्या उपरणें पान एक
 ३ नाना पुजारी, लक्ष्मण भट,
 भगत यास दक्षणा
 ३ उदबत्ती पुढे दोन

जमा २.

खर्च २.

- ३ अच्युताका कलमनुरीकर संभावना
- २ अप्पा कस्तुरे कलमनुरी संभावना
- ३ स्वैराकाकगिती कोपरगांवाहून
भांडी शुक्लेश्वर संस्थानांतून
आणली व पोचती केली त्याबद्दल
गाडीभाडे

१०॥ वांद्राच्या मनिअॅडॅरीपैकी तात्या
पाटील यांना दिले सबब नावे.

- ५ उत्सवपत्रिका छापल्या त्याचे
कार्डपाकिटाचा खर्च केला
त्याबद्दल

२ गाडीभाडे कोपरगांवाहून सामान
आणले

१॥ महमद सैदू ताशेवाला

१०॥ मांडव बांधण्याचे कामी खर्च हस्तें
नथूदादा जायव

४॥ पुणतांब्याचे गाडीभाडे, आचारी
धर्माधिकारी बसून गेले त्याबद्दल

१॥ विटा, पक्या चरासाठी घेतल्या
त्याबद्दल भांभाशंकर कुंभार यास
दिले

१ वजंभट पुणतांबेकर यांस हनुमान
जयंतीचे दिवशी अभिषेकाबद्दल
व संभावना मिळून

११ शिल्पाईबद्दल

१ श्रीसाईमहाराज यांचे संस्थानांतून
३ पेले गहाळ झाले म्हणून
नवे घेण्याबद्दल बाळा गुरव
यांस दिले

॥ खर्च हस्तें केशव शिंपी

जमा रु.

खर्च रु.

- ॥- मंदीर स्वच्छ करणेवद्दल मोलकर-
णीस दिले
- ३ शंकरदेव खडकेकर दक्षणा व
संभावना
- ४ तांदूळ आणले त्याचें रेल्वे व गाडी
भाडें वगैरे
- ४। चुकारी गाड्यावद्दल उमा तेलें
यास
- ५ सिताराम मारवाडी यास हनुमान-
जयंतांचा स्वैपाक केला त्यावद्दल
३ रोख
२ कडईचें भाडें
- २ श्री पांचलेगांवकर महाराजांना
पहिले दिवशीं आणण्याकरितां
वाजंत्री लावल्यावद्दल
- ॥१॥ किरकोळ सामान मुल्तान मारवाडी
१५१ हागामा, कुस्त्या वगैरे हस्तें
तात्या पाटील क्षेत्रे (पेटीची जमा)
- १६९५८-१ एकूण सोळाशें पंचचाण्णव रुपये
सव्वा आणा फक्त.

येणें प्रमाणें तपशील चरणीं सादर केला आहे. त्यांत चुकभूल असेल
त्याची माफी असावी. या रामनवमीच्या उत्सवांत इकडील लोकांना साधु कसे
असतात त्याची पूर्ण जाणीव व्हावी म्हणून श्रीनरसिंहबाबा महाराज पांचलेगांवकर
बाळ साधु यांना विनंति करून आणविले; व त्यांच्या अंगचें अलौकिक सामर्थ्यही
त्यांची इच्छा नसतांही केवळ लोकांचा भ्रम नाहीसा व्हावा म्हणून चौकसबुद्धीच्या
लोकांना व इतरांना प्रत्यक्ष दाखविलें. प्रश्नोत्तररूपानें वेदांत म्हणजे काय; त्याचे
प्रयोगासह तत्व लोकांच्या नजरेस आणून दिलें.

या उत्सवास मंडळी आली तीः--भगवानराव मांजरमकर, किसनराव पाथरीकर, त्रिबक महाराज, विठ्ठलराव रामदुर्गकर, बापूसाहेब डोइफोडे, दादासाहेब बरुडकर, मुकुंदराव एलीचपूरकर, गोविंद व्यंकटी महाजन, धोंडोपंत उर्फ बाबासाहेब वकील नांदेडकर, चनैया मुका वार, नागनाथ उत्तरवार, गोविंदराव पानशोडीकर, बाबा रामचंद्र पत्तेवार, मारुती पत्तेवार, दत्तात्रय नाथ शटी, चनैया तांबोळी, मल्लुपा, रामचंद्र, धोंडीराम ताराचंद्र, नागोबा वंजारी, नारायण वंजारी, पापालाल बाबा रंगारी, ग्यानोबा, प्रल्हादराव औरंगाबादकर वकील, श्रीमंत भवानराव बनसोडे, रामराव बनसोडे, सरदार मारुंडराव भागवत, इंदूर, बाळसाहेब रेगे, वामनराव, माधवराव दिक्षीत, खांडवा, गोविंदराव व्यारिष्टर, काकासाहेब महाजनी प्रो.गणपतराव नरके, पुणे, धोंडोपंत डॉक्टर, एम्.आर. जयकर, रावबहादूर मोरेश्वरराव प्रधान, नारायण जनार्दन तेंडुरकर. दत्तोपंत गाडगीळ, मुंबई, प्रधान वकील खानदेश,भाऊसाहेब पुरंदरे, धुमाळ, अकूत वकील, कृष्णाचार्य पंढरपूरकर, तात्या साहेब, एलीचपूरकर, वसंतराव गोरक्षकर, जोतीराव तखेड, श्रीकृष्ण पुरुषोत्तम पाटील, मास्तर, वेंडर मीस्त्री, रावसाहेब अण्णासाहेब दाभोळकर वांद्रा, रघुनाथ, बचुवार, अण्णासाहेब बोन्हाळकर, राजेसाहेब माझोडकर. माणिक पानशोडीकर, कचोळे वकील, नाशिक, अंबाजी पाटील, उमरखेड, बाबा देशमुख,कुंदूर, तारवाबू हरदास, बाबा साहेब गोरक्षकर अशी मंडळी आली होती. शिवाय श्री. सद्गुरु नरसिंह बाबा महाराज पाचलेगांवकर आपल्या मंडळीसह आले होते. श्री. देविदास लक्ष्मण महाजन यांनी श्री. स. साईमहाराजांपुढे सुश्राव्य कीर्तन केले. तसेच वहिनीबाई जोगळेकर व काशीताई कोल्हटकर, पुणे यांनी आपल्या स्त्रीमंडळामार्फत चहाची व फराळाची व्यवस्था उत्तम ठेवली होती. उत्सवास पुणतांबे, संगमनेर, कोन्हाळे, कोपरगांव वगैरे ठिकाणची भटजी मंडळी आली होती. बेलापुराहून बापूराव पुर्णकर हे आपल्या मंडळीसह आले होते. उत्सवास शिरा, जिल्बी, साखरभात, अशी पक्काने केली होती. चालू साली एक मांडव घालावा लागला व वामन गोंदकरनी बाबाकरितां सोडलेल्या आपल्या मालकीच्या बोळांत स्वयंपाक करावा लागला, पण त्या योगाने सोय उत्तम झाली. हनुमान जयंतीस गोरगरीबकरितां गुळाचा

शिरा कोला होता. तरी श्री. स. स. साईनाथ महाराजांनी उत्सवास आलेल्या मंडळीवर कृपा करून त्यांचे ऐहिक व पारमार्थिक कल्याण साधून द्यावे. व तसेच मुखेडकर कोमटी मंडळीनी कोटी संभाळून हिशोबाचे काम चोख रीतीने वजावले तेव्हां त्यांच्यावरही महाराजांनी पूर्ण कृपा करावी, व दर उत्सवास येणेवद्दल त्यांना सुबुद्धि द्यावी. राजेंया मंथनकाळेश्वर व गोविंद पुणेकर आचारी यांनी स्वयंपाकाची उत्तम व्यवस्था ठेवली होती. ज्या ज्या मंडळीनी या उत्सवास द्रव्यसाह्य केले त्यावरही आपली कृपा असावी, व ज्यांची नावे माहित नाहीत अशी वरत्रि मंडळी आली होती त्यांवरही आपली कृपा असावी. असो. आतां यांत माझ्या हातून जाणून न जाणून ज्या कांहीं चुका झाल्या असतील त्यांची या दासाला माफी असावी व असेच सालोसाल ह्या सकल संतांचा चरणरज जो मी दासगणु त्याच्या हस्ते सेवा घेत जावी, अशो माझी नम्र विनंती आपल्या पवित्र चरणापाशी आहे. शेवेशीं श्रुत होय हे विज्ञापना.

सकल संतांचा चरणरज

दासगणू.

श्रीसद्गुरुसाईनाथ प्रसन्न.

श्रीशिर्डी संस्थानचा ५ वा म्हणजे शके १८४८ चा
वार्षिक रिपोर्ट.

१ या वर्षांत संस्थान कमिटीच्या तीन व भक्तमंडळाची एक अशा एकंदर चार सभा भरल्या त्यांत जे महत्वाचे विषय निघाले त्याचा गोपवारा खाली दिला आहे.

२ कोणते उत्सवास काय करण्याचें याची यादी सभेपुढें मांडण्यांत येऊन कोजागरी, दत्तजयंती, रंगपंचमी या संबंधानें फेरफार करण्याचें ठरलें.

३ सालमजकुरी या संस्थानावर अतिमहत्तर आपत्ति म्हणजे या संस्थानास सांप्रतची सुस्थिति येण्याचें आद्य कारण जे महाशय व श्रीसाई-बाबांचे परमभक्त व परमपूज्य श्रीयुत हरि सीताराम उर्फ काकासाहेब दीक्षित यांचा ता. ५ जुलई सन १९२६ सोमवार रोजी झालेला आकस्मिक मृत्यु ही होय. यांच्या निघनावदल व यांच्या शिर्डी संस्थानच्या अप्रतिम सेवेबद्दल बराचसा मजकूर श्रीसाईलीला मासिक वर्षे शके १८४८ अंक ६ ते १० यांत आलाच आहे. त्यांच्या मृत्युमुळे भक्तमंडळांतीऊ एक उत्साही, अनुभवी, एकनिष्ठ व स्वार्थत्यागी असा एक भक्त नाहीसा झाला त्यामुळे या संस्थानाचे अपरिमित नुकसान झालें आहे. शिर्डी संस्थान मंडळ स्थापन झाल्यापासून ते त्या संस्थेचे चिठणीस होते व तें काम त्यांनीं आपलें आयुष्याचे शेवटच्या क्षणापर्यंत अतिशय समाधानकारक रीतीनें केले. त्यांचे जागी कमिटीने श्री. गोविंद काशिनाथ गाडगीळ, बी. ए., बॅरिस्टर अॅट ला, यांची निवड सर्त्रानुमते केली आहे.

४ एक संडास अपुरा असल्यामुळे तीन बांधावे व त्या प्रीत्यर्थ खर्चास रु. १००० मंजूर करून जरूर ती परवानगी तालुक्याचे मामलेदारापासून चिठणीसांनी मिळवावी म्हणून ठरलें.

५. लेडीच्या जागेत लावलेल्या झाडांस पाणी देण्याकरितां लोकल बोर्डाकडून त्यांच्या विहिरीचे पाणी घेण्यास परवानगी मागण्याचे ठरले.

६. मशिदीत ठेवलेल्या महाराजांच्या चर्मपादुका सुरक्षित राहाण्याकरितां त्या ठेवण्यास एक लाकडी पेटी कांचेच्या झांकणाची बनवून तीत त्या ठेवण्यांत याव्या.

१३१६

७. रा. रा. तात्या गणपत पाटील कोते यांच्या मालकीची श्री समर्थ्यांची तसवीर रा. रा. व्ही. बी. पेंढारकर (ललितकला नाटक कंपनीचे मॅनेजर) यांना त्यांनी शिर्डी संस्थानासाठी आपला एक खेळ करवून त्यांचे खेळपुस्तक १८२८॥ या संस्थानला बहाल केल्या ऐवजी कमिटीने नजर केली त्या ऐवजी तशीच एक दुसरी तसवीर करवून पाटील मजकूर यांस देण्याचे ठरले. तसेच हरिभक्तपरायण दासगणू महाराज यांनी पंढरपुरास घेतलेल्या घरांत उरवाकरितां एक श्री साईमहाराजांची तसवीर श्री संस्थानाकडून मिळावी. कारण त्यांची पंढरपूरची संस्थाही श्री साईबाबांचीच आहे अशी मागणी केल्यावरून त्यांनाही श्री शिर्डीसंस्थानतर्फे एक तसवीर देण्याचे ठरले.

१३१७

श्रीचे भक्त कै. वा. श्री. काकासाहेब दीक्षित व कै. वा. श्री. नानासाहेब चांदोरकर, श्री. नानासाहेब निमोणकर, श्रीमंत वापूसाहेब बुटो श्री. म्हाळसापती भगत, श्री. वाळासाहेब भाटे व तात्या पाटलांच्या मातोश्री यांचे स्मारक म्हणून व पुढील पिढीस त्यांची ओळख रहावी म्हणून त्या सर्व मंडळीच्या तसवीरी शोसमर्थ मंदिरांतील सभामंडपांत लावाव्या असे ठरले. पेशच्या संस्थाने संस्थानची स्थिति आजमितीला असावी तशी समाधानकारक नसल्यामुळे या तसवीरीप्रीत्यर्थ होगारा खर्च संस्थानला झेपणार नाही म्हणून वरील भक्तमंडळीच्या वारसांनी तसवीरी तयार करून देण्याची मागणी संस्थानतर्फे त्यांच्याकडे झाली आहे व ते या मागणीचा योग्य प्रचार करतील अशी संस्थानास बळकट आशा आहे. यदाकदाचित् वारसापैकी कोणी तसवीर करून देण्याचे किंवा तसवीरीचा खर्च देण्याचे

नाकारले तर त्या विवक्षित तसविरीकरिता वर्गणी गोळा करण्यात यावी व तसविरी करान्या असे ठरले.

९ वरील मागणीप्रमाणे रा. रा. तात्यापाटील यांनी आपले सेप्टी असलेली आपले मातोश्रीची तैल रंगाची तसवीर संस्थानला अर्पण केली त्याबद्दल संस्थान कमिटी त्यांची आभारी आहे.

१० गतवर्षी ठरविल्याप्रमाणे लेडीवरील अमराईस तारेचे कापाऊंड अजून झालेले नाही. त्यास रकम रु. १०० खर्च करण्यास गुदस्तांच कमिटीची मंजूरी झाली आहे.

११ शके १८४८ चे बजेट सोबत परिशिष्ट (ब) म्हणून जोडले आहे. त्यातील आंकड्यांची आढाव्यांतील आंकड्यांशी तुलना करतां असे आढळून येईल की, शके १८४७ साली मुंबईखाते खर्चाची रक्कम फक्त रु. १६४॥-१ आहे व शके १८४८ सालाला याच खात्याला रक्कम रु. ३६८॥-१ आहे. पण या १८४८ चे या खात्याचे रकमेची पोटी मोरचेल व चवरी दुरुस्तीची मिळून रक्कम रु. १३७॥-१ व पादुकांचे पेट्टीची रकम रु. ८ व शिडीचे सामान खरेदीची व पूजा व रोषनाईचे सामान व घोड्याकरितां लगाम वगैरे करितां खर्च झालेली ६२ रु. रकम व बापाजी देशपांड्यांचा पगार रु. तीस अशा रकमा सामील असल्यामुळे ही रक्कम फुगलेली दिसते. बाकीच्या खर्चाच्या रकमा बहुतेक बजेटच्या अंतर्त आहते.

१२ रा. रा. सुंदरराव दिनानाथ नवलकर यांनी आपला कै. वा. भाऊ रामनाथ दिनानाथ नवलकर यांचे मनोदयानुरूप त्यांचे नांवाने एक सगमरवरी दगडांचा सुंदर कठडा श्री साईनाथांचे समाधी सभोवतो या सालचे गुरुपौर्णिमेचे वेळी बांधवून श्री साईबाबांच्या चरणी अर्पण केला त्यामुळे समाधीस फार शोभा आली आहे. रा. रा. सुंदररावांच्या या कायमचे पुण्यकृत्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करावे तेवढे थोडेच आहे. या कामास सुंदररावजीस अजामासे एक हजार (१००० रु.) खर्च आला आहे असे समजले. सदरवद्दल संस्थान त्यांचे आभारी आहे.

१३ हें संस्थानकमिटीचे पांचवें वर्ष आहे म्हणून पंच सांख्यिक उत्पन्नाच्या आंकड्यांची तुलना करणे अयोग्य होणार नाही. ती तुलना येणे प्रमाणे:—

	शके १८४४	शके १८४५	शके १८४६	शके १८४७	शके १८४८
मा. वर्गणी	१५८२-७-६	१०९७-१५-६	८५०-१५-३	७०७-१५-३	४९८-१२-०
वार्षिक ,,	६५६-४-०	५५६-०-०	८३४-०-०	५७३-१४-०	५५७-८-०
पेटांचे उ.	७३०-६-९	८८९-७-३	८०९-१०-०	८६३-८-३	८८७-६-०
कायम फंड	३७०९-४-९	३६२४-७-०	१४९७-१४-३	५९४०-३-३	४५७८-३-३
कोठी	१५८-५-०	५९-२-०	९७-७-६	४८-२-०	१०३-१४-३
व्याज	...	२१०-०-०	५६३-७-६	५५९-६-०	५६४-१२-०

वरील कोष्टकावरून असे दिसून येईल की अलीकडे आपले मासिक वर्गणीचे प्रमाण फारच कमी होत चालले आहे व याचे मुख्य कारण या वर्गणीचा वरीचशी रक्कम वर्गणीदारांचे खात्यावर बाकी उतरते आहे. या गोष्टीकडे वर्गणीदारांचे लक्ष अवश्य जावयास पाहिजे. कायम फंडाची स्थितीही साल-मजकुरी समाधानकारक नाही. शके १८४४ पासून १८४७ पर्यंत हा फंड वर्षो न वर्ष वाढतच गेलेला आहे. पण चालू सालास त्याची वाढ सुमारे साडेतेराशे रुपयांनी कमी पडली आहे. या गोष्टीचाही भक्तमंडळींनी विचार करावयास पाहिजे आहे. या फंडाचेही आरंभी आकडे चांगले पडले आहेत. पण त्याप्रमाणे रकमा देण्याकडे असावे त्या मानाने पुष्कळांचे लक्ष नाही. याबद्दल संस्थानकमिटीस फार दिलगिरी वाटते. याबद्दल कमेटी एक ठराव लवकरच करून कायम फंडास वर्गणीचे आंकडे घालणारे सदगृहस्थांकडे पाठविण्याचा विचार ठरविणार आहे. तेव्हा इकडेही भक्तमंडळींचे लक्ष जाऊन पुढील सालचा हा अहवाल या दृष्टीने वाचकांसमोर अधिक चांगल्या रीतीने मांडता येईल अशी उमेद आहे.

१४ शके १८४८ अखेर कायम फंडाची रकम रु.२२०५०-६-० इतकी झाली. पैकी रकम रु.९६५६-९-० खर्चून रकम रु.९५०० चे

बँड घेतले. रु.१०३१२—८—० खर्चून पांच वर्षांनी रकम रु. १३७०० येणारी अशी पोस्टाची कपाश सर्टिफिकेटे घेतली आहेत. या शिवाय इंपीरिअल बँक, सँडहस्ट रोड बँचमध्ये सेन्हीग बँक खात्यांत संस्थानची बाकी शके १८४८ अखेरचे बँकेचे व्याज धरून रु. २१७३--७--० शिल्लक होती.

१५ संस्थानचे मुख्य चार उत्सवांची हकीकत नेहमीप्रमाणे श्री साई-लीला मासिक पुस्तकांतून छापून येतच असते.

१६ येणे प्रमाणे हकीकत आहे. यावरून एकंदरीने पाहतां संस्थानची स्थिती महाराजांच्या कृपेने साधारणपणे बरी आहे असे म्हणावयास हरकत नाही. तथापि मासिक वर्गणीची व कायम फंडाची स्थिति आहे याहून अधिक चांगली असणे जरूर आहे हे पुन्हां सांगावयास नको.

यासाठी वर्गणीदार वाढविण्याकडे शक्य तो प्रयत्न सर्व साईभक्तांनी केल्यास त्यांस महाराज यश खास देतील, असा पूर्ण भरंवसा आहे. शेवटचे गतवर्षा प्रमाणेच—

देवा साईनाथा त्वत्पदनत भावे ॥

परमाया मोहित जन मोचन झणि व्हावे ॥

त्वत्कृपये सकळांचे संकट निरसावे ॥

देशिल तरि दे त्वद्यश दासाने गावे ॥

अशी महाराजांस प्रार्थना करून हा रिपोर्ट संपवितों.

शिर्डी

शके १८४९ आश्विन शुद्ध १०

दासगणू

अध्यक्ष

गो. का. गाडगीळ.

चितणीस

परिशिष्ट
श्रीसाईनाथ

श्री शिर्डी संस्थानचा शके १८४८ चा

जमा	रुपये	आ.	पै.			
श्री शिर्डीक शके १९४७ अखेर:—इंपीरियल बँक ऑफ इंडिया सेव्हिंग शाखेत	१०९५	९	६			
” हाती	१६८१	५	९	२७७६	१५	३
” सिक्क्युरिटीज शेअर्स वगैरे शके १८४७ अखेर दर्शनी रु. १८९०० च्या (पडलेली किंमत)						
” मासिक वर्गणी				१६७४९	६	०
” वार्षिक वर्गणी				४९८	१२	०
” भक्तांचे धर्मकृत्य				५५७	८	०
” पेटा				१०१	६	०
” कायम फंड				८८७	६	०
” कोठी				२५७८	३	३
” पूजा				१०३	१४	३
” रोषणाई				१८	११	०
” किरकोळ				२९	१२	६
” घोडा				११	१२	०
” दक्षणा				९	९	३
” व्याज				२१	४	०
” सगुणोपासना				७४२	९	६
” म्युनिसिपल ल्येन इनकमटॅक्स रिफंड				७	०	०
” तसलमात				९	२	०
				६१४	१५	६

एकूण बेरीज

२५७१८—२—६

मी वरील जमाखातीचा आढावा हिशोबावरून तपासला आहे व तो बरोबर आहे.
फंडाच्या सिक्क्युरिटीज (रोखे) व शेअर्स मी पाहिले आहेत.

Bombay 25th February 1928.

J. K. PARULKAR

Certified Auditor

(अ)

प्रसन्न

जमाखर्चाचा आढावा.

खर्च	रुपये	आ.	पै	रुपये	आ.	पै
श्री भक्तांचे धर्मरुप				९४	५	०
" कोठी				२३	१५	०
" पूजा				१५८	२	९
" रोपणाई				३८१	१२	०
" किरकोळ				६८	१३	९
" घोडा				१४५	१३	०
" दक्षणा				३८७	४	०
" नैवेद्य				१५६	०	०
" पगार				७४३	०	०
" धुणांसमर्पण				७१	१३	०
" आमराई				९७	१०	०
" मुंबई ऑफीस				३६८	१३	३
" शिर्डी किरकोळ				१	३	६
" तृपाचे नंदादीप				२८	९	३
" अमानत				५	०	९
" कायम फंड				१०५	११	९
" सादिलवार				१६	१०	०
" सिक्कुरिटोज शेअर्स वगैरे:—(पडलेल्या किमती प्रॉ)				६८९	०	९
" पूर्वीच्या (कायम फंडाच्या)						
६ टक्के वॉरलेन दर्शनी रु. ६५००						
३३ टक्के सरकारी नोटा " २००						
६ टक्के म्युनिसिपल ब्रेन " ३०००						
पोस्टल कॅशसिटीफिकेट्स " ९०००						
मराठा प्रॉव्हिडेंट फंडाचे शेअर्स (दोन) " १००						
पूर्वीचा (पुण्यतिथि खात्याचा),, ६ टक्के वॉरलेन १९२७,, १००	१८९००	१६७४९	६	२०३९१	१५	०
चालू साली रु. ४७०० ची पोस्ट सर्टि- फिकेट्स घेतली (पडलेली किंमत)	४७००	३६४२	९			
कायम फंडाची						
श्री शिळक शके १८४८ अखेर:—	२३६००					
इंपीरियल बँक ऑफ इंडिया सेव्हिंग शाखेत		१७३	७			
हार्ती		१६०९	६			
				१७८२	१३	९

एकूण बेरीज

२५७१८—२-६

परिशिष्ट (ब)

शके १८४८ चें खर्चाचें अंदाजपत्रक

पूजाखर्च	रु०	२००
नैवेद्य		२५०
रोषनाई		३५०
घोडा		२००
नंदादीन		२००
धुणीन्मर्पण		१०७
पगारखर्च	१०००	
दक्षणा		४००
शिर्डी किरकोळ		१५०
मुंबई ऑफिस		२००
सादिल्वार		१५०
किरकोळ दुरुस्ती.		१५०

गोविंद का. गाडगीळ

चिटणीस

गोविंद रघुनाथ दाभोळकर

खजिनदार

दासगणू

अध्यक्ष

सांईभावदीप.

(नारद भक्ति सूत्रं)

-मंगलाचरणम्-

श्रीगुरु सांइनाथाय तीव्र वैराग्य मूर्तये ।
सच्चिदानन्द रूपाय भूयो भूयो नमोनमः ॥ १ ॥

परिच्छेद त्रयातीतमपार तप आश्रयम् ।
बाह्मनोभ्यामनासाद्यं गुरुपदं नमाम्यहम् ॥ २ ॥

परब्रह्मस्वरूपाय नित्यज्ञानमयाय च ।
अचित्ताय परेशाय सद्बोधाय नमोनमः ॥ ३ ॥

भक्तवात्सल्यहेतुत्वात्संभूताय कृपावते ।
तुभ्यं दयास्वरूपाय सर्वकालं नमोनमः ॥ ४ ॥

अनाश्रयस्य दीनस्य त्वमेव शरणं मम ।
त्वत्प्रसादाद्विना ज्ञानमगम्यं मे दयानिधे ॥ ५ ॥

अतर्व्यायाप्रमेयाय सर्वभूतात्मने नमः ॥
ज्ञानवैराग्य सिद्ध्यर्थं भिक्षां मे देहि सद्गुरो ॥ ६ ॥

गीतार्थबोध कर्ता त्वमज्ञानं च्छेत्तुमर्हसि ।
निजस्वभाव कारुण्याद्देहि मे विमलां मतिम् ॥ ७ ॥

गीतार्थस्य विपर्यासः प्रवृत्तोस्ति दिनेदिने ।
हृदयं दीर्यते तेन त्रायस्वजनतां प्रभो ॥ ८ ॥

त्वदन्यः संशयानां म च्छेत्ता नह्युपपद्यते ।
कृपया परयाविष्टं ज्ञानस्फूर्त्याद्य पाहि माम् ॥ ९ ॥

इत्येनां निज दासस्य विज्ञप्तिं शृणु हे विभो ।
गीतार्थं तत्त्वबोधेच्छौ नीलकण्ठे प्रसीद भोः ॥ १० ॥

॥ अथ सूत्रारंभः ॥

सूत्र १ अथातो भक्तिं व्याख्यास्यामः ॥

आर्या भक्तिसुधारस गीतें, सांइ तुझिया कृपाप्रसादानें
गातों आतां येथुनि, ज्यांचा स्वानंद भोगिती योगी ॥

विवरण “ ओंकारश्चाथ शब्दश्च द्वावेतौ ब्रह्मणः पुरा ॥
कंठं भित्वा विनिर्यातौ तेन मांगळिकावुर्भा ॥

हा श्लोक संस्कृत कोशामध्ये “ अथ ” ह्या शब्दाच्या व्याख्येत दिलेला असून त्याचा अर्थ असा आहे की “ ओंकार ” आणि “अथ” हे दोन शब्द ब्रह्मदेवाच्या (व्यक्त परब्रह्माच्या) मुखांतून प्रथमतः निवालेले असून “ॐ अथ”रूपी ती आद्य अपौरुषेय वाणी मंगलकारक आहे. मौजीबंधनसंस्कारपूर्वक उपनयन (गुरुपसत्ति=गुरुगृही वास करण्यास आरंभ) झाले म्हणजे स्वाध्यायास (वेदपठनास) सुरवात करतांना शिष्याकडून गुरु प्रथमतः “ हरि ॐ ” असे म्हणवात असतात. हेच आद्य मंगलाचरण होय. ह्या मंगलाचरणानंतर होणाऱ्या स्वाध्यायद्वारा प्राप्त होणारी वेद्य (ज्ञेय) वस्तु फक्त “ एक मेवाद्वितीयं ब्रह्म ” ह्या शिवाय अन्य नाही, असे “ वेदैश्च सर्वैरयमेव वेद्यः ” (भ. गी. १५—१५) ह्या भगवदुक्तीवरून सिद्ध होते. त्याच प्रमाणें:—

वेदे रामायणे चैव पुराणे भारते तथा ॥

आदौ मध्ये तथा चांते हरिः सर्वत्र गीयते ॥

(गजेंद्रमोक्ष)

ह्या श्रीमन्महाभारतस्थ श्रीमद्भगवद्गीतादि शुद्ध ज्ञानदायक भक्तिमय पंचरत्नांतील गजेंद्रमोक्षांतर्गत श्लोकावरून असे प्रस्थापित होते की केवळ वेदानुगामी असलेल्या रामायण, पुराणें व भारत ह्या आद्य प्रमाणग्रंथांमध्ये देखील आदिमध्यांती प्रामुख्याने हरिगुणवर्णनाशिवाय अन्य विषय नाही.

तथापि ओंकार म्हणजे “ एकाक्षरं ब्रह्म ” होय (भ. गी. ८-१३); आणि “ ब्रह्माक्षर समुद्भवम् ” (भ. भी. ३-१५) ह्या भगवदुक्तीप्रमाणें अपौरुषेय वेदब्रह्माची उत्पत्ति त्या अव्यक्तोऽक्षर ब्रह्मापासून (भ. गी. ८-३, २१) झाली असल्याकारणानें प्रत्यक्ष वेदाध्ययनाची सुरवात जशी “ हरिः ॐ ” ह्या मंगलाचरणानंतर होते, तशी वेदानुगामी पौरुषेय ग्रंथांची सुरवात “ अथ ” ह्या मंगलाचरणानें होते. हा वैदिक संप्रदाय अनादि आहे; आणि तदनुसार देवर्षिश्रेष्ठ भगवान् श्री नारदांनी आपल्या भक्तिसूत्रांचा आरंभ “अथ” ह्या मंगलाचरणानें केला, तो संप्रदायपालनार्थ अवश्यच आहे. वेदपठनाबरोबर सक्रिय वेदार्थ समजून घेण्यास्तव व्यासशिष्य जैमिनीकृत पूर्वपक्षरूपी म्हणजे शंकारूपी मीमांसाशास्त्रांचें यथासांग अव्ययन करावयाचें असतें; आणि तें पूर्ण झाल्यानंतर जैमिनीगुरु बादरायणि-त्वात भगवान् श्रीकृष्णद्वैपायन वेदव्यासकृत उत्तरपक्षरूपी म्हणजे समाधानरूपी वेदान्तशास्त्राचें (ब्रह्मसूत्रांचें) अध्ययन केलें जातें. ह्या सकल श्रुतीग्रंथांचा आरंभ “अथ” ह्या मंगल शब्दानेंच होतो, असें ब्रह्मयज्ञांतील “ अथ शिक्षां प्रवक्षामि ” “अथातो धर्म व्याख्यास्यामः,” “अथातो धर्म जिज्ञाना” “ अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ” ह्या उक्तीवरून प्रत्येक द्विजाच्या सहजच लक्षांत येईल.

ह्या प्रथमसूत्रांतील “अथ” ह्या मंगलोक्तीपुढचा “अतः” हा शब्द क्रमवाचक असून “ येथून पुढें ” असा त्याचा अर्थ असल्याकारणानें “कोठून पुढें”असा प्रश्न सहजच उत्पन्न होतो. अर्थात् “अवश्य वसलेले पूर्वाध्ययनादि ब्रह्मकर्म संपल्यानंतर” असा सूत्रस्य “अतः” ह्या शब्दाचा अर्थ आहे, असें त्या शब्दाचें स्पष्टीकरण भगवान् श्री व्यासांनी भारतांतर्गत अनुस्मृतींतील ज्या श्लोकांत केलेले आहे, तो श्लोक असा आहे:—

“ जन्मांतर सहस्रेषु तपो ध्यान समाधिभिः ।
नराणां क्षीणपापानां कृष्णे भक्तिः प्रजायते ॥ ”

(अर्थ--श्लोक)

अनंत पूर्व जन्मीचीं । शास्त्रोक्त साधनें जयीं ॥
सफलवें क्षया जाती । तेव्हां सद्भक्ति लाभते ॥

हा श्लोक भगवद्गीतेतील ज्या श्लोकाशी अगदी समानार्थी आहे तो श्लोक असा आहे:—

आरुरुक्षोर्मुनेर्योगं कर्मकारणमुच्यते ॥
योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ॥ भ. गी. ६—३

(अर्थ-आर्या)

सात्त्विक कर्मे निपजे सिद्धावस्था पुढें न कर्म उरे ॥
सिद्धाच्या मुक्तीला कारण शम होय नेतरहि कांहीं ॥

अशाप्रकारे शुद्धसात्त्विककर्मफलोन्मुखतेच्या योगाने द्वैवीसंपत्त्यात्मक शमदमादि साधनसंपन्न होऊन जन्मास आलेला जो कर्मातीत मुमुक्षु असेल, त्याच्या भक्तिदाढ्यासाठी आणि विकर्माकर्मत्यागपूर्वक शुद्ध भक्तिप्रधान कर्माचरणद्वारा संसिद्धि प्राप्त करून घेण्याची ज्या श्रद्धावान् जिवांना कामना असेल, त्यांच्या कामनासिद्धीसाठी ही भक्तिसूत्रे केलेली आहेत, असा सूत्रस्थ अतः ह्या शब्दाचा अर्थ आहे. परंतु मायेच्या दुर्धर माहामुळे लोकांने प्रायः अधिभौतिक इहफलदायी असत्कर्मच इष्ट वाटत असल्यामुळे सिद्धिदायक सत्कर्माकडे कोणाचीच प्रवृत्ति होत नाही आणि त्यामुळे भगवद्गीतेसारख्य शुद्ध आध्यात्मिक ग्रंथांच्या मिथ्या आधिभौतिकदृष्ट्यात्मक टीका निर्माण होऊन, त्या लोकप्रिय होत आहेत. मायाजन्य बुद्धिमांच आणि तन्मूलक दुर्मार्गप्रवृत्ति ह्या हानिकारक आपत्तिद्वयापासून जगाची कायमची मुक्तता करणे प्रत्यक्ष ईश्वरासच इष्ट वाटत नाही. म्हणून त्याने कर्मयोनीतील प्रत्येक जिवाला (मनुष्याला) कर्मस्वातंत्र्य देऊन त्याच्या अवनतीचा मार्ग सतत मोकळा ठेविला आहे; आणि ही दुर्मार्गगामी योनी

जगातून अजीबात नष्ट होऊं नये, म्हणून तो युगायुगी अवतार घेऊन तिची तात्पुरती घडी जमवीत असतो असें म्हणजे भाग आहे. हास्तव देवाचे कार्य देवाकडे सोपवून ज्ञानी पुरुष दुष्ट जनसंघाचा त्याग करितात, आणि आरण्यवासांत कालक्रमण करितात. ही ज्ञानलक्षणे ज्यांना ज्ञानसाधने वाटत नाहीत, त्यांच्याकरितां भगवद्गीता नाही व ही सूत्रही नाहीत. ह्या आद्य सूत्रांत भगवान् श्री नारदांनीं आपलें स्वीकृत कार्य करण्याची शास्त्रसंपदायानुसार प्रतिज्ञा केली आहे, इतकाच सूत्रार्थ आहे.

सूत्र २ सा त्वस्मिन् परम प्रेमरूपाः ॥

आर्या. क्षेत्रज्ञाच्या ठायीं, प्रेमातिशयासि भक्ति नाम असे ।

सर्व क्षेत्रीं साई, क्षेत्रज्ञ अशी प्रतीति मज आली ॥

विवरण. ह्या सूत्रांत सकल पुण्यकर्मसाफल्यानें ईश्वरप्रसादद्वारा संतिद्धि प्राप्त झालेल्या अति दुर्लभ अशा कर्मातीत सिद्ध पुरुषाची जी केवळ व्यवसायाभिका (परमेश्वरैकनिष्ठ) बुद्धि असते, तोच भक्ति होय, अशी भक्तीची व्याख्या केली आहे. “ आधारः सर्व भूतानां प्रसीदतु स नो हरिः” ह्या मंत्रांतील सर्वभूतांतरात्मारूपी सर्वभूताधार असलेला जो क्षेत्रज्ञ जनार्दन वासुदेव श्रीहरि संज्ञक जडावगुंठित जीव, तोच सूत्रस्थ “अस्मिन्” ह्या पदाचा अर्थ असून त्याच्या शिवाय सर्व भूते निराधार म्हणजे निःसत्त्व मिथ्या) आहेत, असें न्यायतःच सिद्ध होत असल्यामुळे, त्याच मंत्रानें “ जीवो ब्रह्मैव ना परः” हा सिद्धांत सहजच प्रस्थापित होतो. “सजीव” हा शब्द “चिञ्जडग्रंथि” दर्शक आहे. त्यांतील षड्विकारी जडांश (देह) चिन्मय जीव नव्हे, अशी खात्री झाली, म्हणजे जीवब्रह्मैक्यता सहजच होते. “अर्जनपणं न घेतां । मी ऐसे जें पंडुसुता ॥ उठतसे तें तत्त्वता । त्याचें रूप ॥” (ज्ञानेश्वरी १८. १३१५); व “परम आवडि आपुळि

आपणा । वळख तूं तुज, टाकुनि मीपणा ॥” (वामनी प्रियवृत्ता)
 ह्या उभयोक्तीतील आत्मस्वरूपाचें वर्णन पहिलें, तर तोच सिद्धान्त निश्चित
 होऊन जीवेशैक्यभावोद्भूत जें आत्मप्रेम (आत्मरति) तीच खरी भक्ति होय,
 असें ठरते. “पै माझिये सहजस्थिति भक्तिनाम” (ज्ञानेश्वरी १८.११.१३)
 ह्या व्याख्येप्रमाणेही आत्मज्ञानपूर्वक जी आत्मरति तीच खरी भक्ति होय;
 आणि “चहंपुरुषार्थाशिरीं । भक्ति जैशी ॥ (ज्ञानेश्वरी १८. ८३.७)
 ह्या उक्तीने “आत्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं भवति” हा श्री याज्ञवल्क्यांचा
 सिद्धान्त अबाधित ठरून ज्ञानोत्तर आत्मरति, हेंच मनुष्याचें अन्तिम नाथ्य
 आहे, असें कबूल करावें लागते.

आतां “बुद्धि” ह्या शब्दाच्या अर्थाचा विचार करूं म्हणजे “व्यव-
 सायात्मिका बुद्धि” कोणती तें सहजच कळेल. अंतःकरणाच्या संकल्प
 विकल्पात्मक वृत्तीला “मन” अशी पारिभाषिक संज्ञा असून त्याच्याच
 निश्चयात्मिका वृत्तीला “बुद्धि” असें म्हणतात. विषयभेदेकरून बुद्धीचे
 निश्चयहि सहजच भिन्न भिन्न होत असतात; आणि सहजत्वे भिन्न निश्चया-
 त्मिका असलेल्या बुद्धीला “अवसायात्मिक” अशी संज्ञा असून ती जेव्हां
 “विशिष्ट निश्चयात्मिका” म्हणजे आत्मैकनिष्ठ (भगवदेकनिष्ठ) होते,
 तेव्हांच तिला “व्यवसायात्मिका” म्हणतात; कारण “व्यवसाय” हा शब्द
 “साय” ह्या शब्दामागे प्रथम “वि” आणि नंतर “अव” असे दोन उभ-
 सर्ग लागून झालेला आहे; व “साय” ह्या शब्दाचा अर्थ “अंत”
 (termination) असा असून “अवसाय” ह्या शब्दाचा अर्थ “अंत
 लावणें” (determination) असा होतो, व “व्यवसाय” ह्या शब्दाचा
 अर्थ वेदान्त (determining the final truth) असा आहे; आणि ह्याच
 कारणास्तव “वेदैश्वसर्वैरहमेव वेद्यः” (भ. गो. १५-१५) ह्यां भगवद्-
 कथनुसार विष्णुसहस्रनामांत “व्यवसाय” हें महाविष्णूचें ३८४ वे नांव
 असून

सच्चित्सुखरूपचि हा, ऐसे निर्धारितात वेद जया ।
यास्तव वेदज्ञानी, दिधले व्यवसाय हेच नाम तया ॥

(नामार्थ दीपिका)

भगवद्गीता, अध्याय १०, श्लोक ३६, हात “व्यवसायोस्मि” असे म्हणून भगवान् श्रोत्रज्ञानीं सकल बुद्धिनिश्चयांत भगवदेकशरणतेलाच श्रेष्ठ स्थान दिले आहे. “व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह” (भ. गी. २-४१) हा उक्ती. नेहि फक्त एका परमात्मपर बुद्धीलाच “व्यवसायात्मिका” हें नांव शोभतें असे सांगून तदितर स्वर्गपरादि बुद्धि असणाऱ्या सकल लोकांना “अव्यवसायी” म्हटले आहे. हा “अव्यवसायी” शब्दाचा अर्थ “मिथ्यैव व्यवसायस्ते” (भ. गी. १८-५९) हा उक्तीप्रमाणे मिथ्या व्यवसायी असाच होतो, व ह्यामुळेही शुद्ध परमात्मपर नसलेली अवसायात्मिका बुद्धि केवळ मिथ्या व्यवसायात्मिका असते, असे म्हणणें प्राप्त आहे. त्याचप्रमाणे संकल्प-विकल्पात्मक वृत्तिरूप मनाचा अंतःकरणांत उद्भव होण्याच्या पूर्वीची जी अतिवाल्यावस्थेतील अंतःकरणाची वृत्तिरहित स्थिति असते, तिलाच सहज-समाधि असे नांव आहे; व “मन एव मनुष्याणां कारणं बंधमोक्षयोः” (अमृतबिंदु उपनिषत्) हा श्रुत्यन्वये आणि गीतान्वयेहि मनोनाश हे मुक्तीचे साधन आहे, इतकें ध्यानांत ठेवले म्हणजे “भोगैश्वर्य प्रसक्तानां तयापहतचेतसाम् । व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते” (भ. गी. २-४४) हाचा सत्यार्थ “भोगैश्वर्यलोलुप ज्यांचं मन आहे, अशा पुरुषांच्या अंतःकरणांत (समाधौ) व्यवसायात्मिका (शुद्धपरमात्मपर) बुद्धि ठरत नाही” असा आहे, हा बोध होऊन “बुद्धि” हा शब्दाच्या अर्थाविषयी सर्व संशयांचें निरसन होईल. “ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या जीवो ब्रह्मैव ना परः” हा अखिल वेदांतसारभूत उक्तीप्रमाणे विचार केला असतां सर्वोपनिषदार्थ निरूपिणी, व अद्वैतामृत वर्धिणी असलेल्या भगवद्गीतेने बुद्ध्याच्या क्षरभाव आधिभौतिक विषयनिश्चयास “सनिश्चय” म्हणणें सर्वथैव असंभवनीय आहे, हें खरें गीतारहस्य जाणून श्री ज्ञानेश्वरांनी गीते-ताल “व्यवसायात्मिका” हा पदाचा अर्थ “जियेसी परमात्माचि अवधि”

असा केला असून शंकरभाष्यांतील त्या पदाच्या अर्थनिरूपणाचे सारही तसेच आहे; कारण तद्विपरीत असलेले सकल अर्थ मिथ्यार्थ होत, असे "युक्त आसीत मत्परः" इत्यादि अनेक भगवदुक्तीवरून निःसंशय सिद्ध होत. निर्गुण ब्रह्मात्मैक्यज्ञानद्वारे अथवा सगुण जोवेशैक्यज्ञानद्वारे प्राप्त झालेली व्यवसायात्मिका बुद्धि, ही तत्त्वतः आत्मरतीहून भिन्न नसल्यामुळे "पै माझिये सहजस्थिति । भक्ति नाम" (ज्ञानेश्वरी १८-१११३) ही भक्तीची व्याख्या उत्तमोत्तम ठरून, सहज स्थिति ही काममूलक असणे सर्वथा असंभवनीय असल्या कारणाने खरी उच्च भक्ति सहजच निष्काम असणार, ह्यात संशय नाही; परंतु बुद्धि व्यवसायात्मिका होण्यास जे क्रियमाण सत्कर्म कारणीभूत असते, ते सर्वथैव निष्काम असणे असंभवनीय आहे, असा शास्त्रसिद्धांत आहे.

आतां संसिद्धिदायक (भ. गी. ३-२०) प्राक् कर्माचा विचार करूं, म्हणजे तदनुपंगाने इतर कर्मांचाहि विचार सहजच होईल. परंतु हा कर्मविचार आम्ही भगवद्गीतेच्या आधाराने करणार आहो; आणि भगवद्गीतेतील बोधाचा प्रत्यक्ष भगवान् श्रीकृष्णांनीच अर्जुनाला पुढे अनुगीतेत जो अन्य-प्रकारे स्पष्टार्थ सांगितला आहे, तदनुरोधाने भगवद्गीतेचा अर्थ न केल्यास तो दूषित ठरणार; कारण अनुगीता ही प्रक्षिप्त नाही, असे " भांडारकर रोसर्चे इन्स्टिट्यूट " ह्या संस्थेच्या विद्वान् तज्ज्ञ चालकांनी आतां पूर्ण तपासा-अंती निश्चित केले आहे. आतां प्रथमतः अनुगीतेतील कांही मुख्य प्रश्नांचा स्वतंत्र विचार करूं.

(१) अर्जुन अनुगीतारंभी आपले ज्ञानविहीनत्व स्वतःच कबूल करितो, ते असे:—

“ यद्यद्भगवता प्रोक्तं पुरा केशव सौहृदात् ॥
तत्सर्वं पुरुषव्याघ्र नष्टं मे भ्रष्टं चेतसः ” ॥

(३) जो सर्वकर्मसंन्यास अपरिहार्य प्रारब्धकर्मफलभोगानंतर मोक्षार्थ करावयाचा असतो, त्याची महति अनुगीतेत भगवान् श्रीकृष्णांनी अर्जुनाला अशी सांगितली आहे:—

“ ज्ञानं त्वेव परं विद्यः संन्यासं तप उत्तमम् ”

(अ. गी. ३५-१६)

ह्या उक्तीचा जो स्पष्टार्थ भगवद्गीता अ. ४, श्लो. ३८ आणि अ. १८, श्लो. ४९ ते ५५ ह्यांत केला आहे, त्यावरून मोक्षप्राप्ति करून घेण्याचे जे आद्य कर्तव्य ते संन्यासाशिवाय साधत नाही, असे “संन्यासे-नाधिगच्छति” ह्या निःसंदिग्ध उक्तीवरून स्पष्टपणे सिद्ध होतं.

“ब्रह्मचारिकमवाहुराश्रमं प्रथमंपदम् । गार्हस्थ्यं तु द्वितीयं स्याद्ब्रह्म-
प्रस्थमतः परम् । ततः परंतु विज्ञेयमध्यात्मं परमं पदम् ॥”

(अ. गी. ३५-४०) ह्या उक्तीतील आश्रमपरंपरा भगवद्गीतेस प्रमाण असलेल्या मनुस्मृतीतील (भ. गी. ४-१ व १६-२४) असून तिच्यांत संन्यासाश्रमाला “अध्यात्म” म्हणून सर्वश्रेष्ठ पददायक तोच आहे, असे सांगितले आहे. मग तो ज्ञानमार्गी पुरुषांचा स्वरूपसंन्यास असो, अथवा भक्तियोगी पुरुषांच्या अंतःसंन्यास असो, ब्राह्म वेषांतराशिवाय त्या दोहोंत भेद नाही.

“प्रवृत्ति लक्षणो योगो ज्ञानं संन्यास लक्षणम् । तस्माज्ज्ञानं
पुरस्कृत्य संन्यसेदिह बुद्धिमान् । संन्यासी ज्ञानसंयुक्तः प्राप्नोति
परमां गतिम् ॥” (अ. गी. ४३-२६) ह्या श्लोकांत ज्ञानमार्गी पुरुष आणि
भक्तियोगी सिद्ध ह्यांची आद्यस्वरूपलक्षणे सांगून “निस्त्रैगुण्य म्हणजे सर्वांभ
परित्यागी (भ. गी. १४-२५), निर्द्वंद्व, नित्यसत्त्वस्थ, निर्योगक्षेम, आणि
आत्मवान् (भ. गी. २-४५),” असा अगदी पक्का संन्यासी झालेल्या
योग्यालाच ब्राह्मीस्थिति नामक मुक्तिलाभ होतो (भ. गी. २-७२) असे
म्हले आहे.

(अर्थ-आर्या)

“ जे जे ज्ञान मला हो, युद्धारंभीं तुझ्या कृपे कळले ॥
ते भ्रष्टचित्त मां जी, बिसरुनि गेलों असे सरुया कृष्णा ॥”

शिवाय गीतोपदेशानंतर युद्धप्रसंगी स्वतः श्रीकृष्णांनी अर्जुनाची ज्ञानविहीन-
त्वाबद्दल केलेली निर्भत्सना गीतारहस्य, पृष्ठ ३९, पंक्ति ११, ह्यांत जी दिली
आहे ती अशी आहे. “तू मूढ आहेस, तुला तुझा धर्म अद्याप कळत नाही.”
अर्थात् गीतोपदेश ज्ञानी पुरुषास केलेला नाही; कारण ज्ञानी पुरु-
षास उपदेश (भ. गी. ७-१८) करणे हे स्वस्कंधारोहण न्यायाने
मूर्खपणाचे लक्षण होय.

(२) गीता तात्पर्य स्वतः श्रीकृष्णांनी अनुगीतत असे सप्रयोजन
सांगितले आहे:—

“श्रावितस्त्वं मया गुह्यं ज्ञापितश्च सनातनम् ”
धर्म स्वरूपिणं पार्थ सर्व लोकांश्च शाश्वतान् ॥ १६-९ ॥
सहि धर्मः मुपर्याप्तो ब्रह्मणः षड्वेदाने ॥ (१६-१२)

(अर्थ-आर्या)

“धर्मज्ञान सनातन, अति गुह्य असोनि देत जें मोक्ष ॥
ते शाश्वत लोकांसह कथिले मद्रक्त व्हावया मुक्त ॥”

अर्थात् अपरिहार्य असलेले प्रकृति निर्मित (भ. गी. १८-५९)
क्षरभाव आधिभौतिक कर्म (भ. गी. ८-४) प्रथमतः संपवून नंतर
क्षेत्रक्षेत्रज्ञज्ञानद्वारा (भ. गी. १३-२) परमगति प्राप्त करून घेणे
(भ. गी. १३-३४) हेच काय ते ममुष्याचे आद्य कर्तव्य होय (गीता
रहस्य. प्रस्तावना, पृष्ठ ७, पंक्ति १६-१७), असे भगवान् श्रीकृष्णाचे मत
स्वापूर्वी दिलेल्या तद्रुक्त गीता तात्पर्यावरून स्पष्ट दिसते.

“ गृहस्तो ब्रह्मचारी वा वानप्रस्तोऽथवा पुनः । य इच्छेन्मोक्षमा-
स्थातुमुत्तमां वृत्तिमाश्रयेत् ॥ अभयं सर्व भूतेभ्योदत्त्वा नैष्कर्म्यपाच-
रेत् ॥ ” (भ. गी. ४६.१७-१८) ह्या श्लोकांत “ नैष्कर्म्यसिद्धि
परमां सन्यासेनाधिगच्छति ” इत्यादि “ ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विशने
तदनंतर ” इत्यंत (भ. गी. १८-४९ ते ५५) भगवद्गीतोक्तीचा पुनः एक
वार संक्षेपतः अनुवाद करून संन्यासाशिवाय परमपदप्राप्ति होत नाही, असे
म्हटले आहे.

“ तपसा क्षेममध्वान गच्छति परमेश्वरं । संन्यास निरतां नित्यं
ये च ब्रह्मविदो जनाः । ज्ञानं वै परमं विद्यात्संन्यासं तप उच्चमम् ॥ ”
(भ. गी. ४७. ४ व ५) ह्या श्लोकांत संन्यासरूप श्रेष्ठ तपानें
“ प्रज्ञानं ब्रह्म ” ह्या ऋग्वेदाच्या ऐतरेयारण्यकोपनिषदांतील महावाक्याचे
तदितर महावाक्यांसह ज्ञान होऊन जीव मुक्त होतो, असे सांगितले आहे.

(४) लोकसंग्रह हे कार्य “ नराणां च नराधिपम् ” (भ.
गी. १०-२७) ह्या उक्त्यन्वये जो प्रजापालनाधिकारी “ श्रेष्ठः ” (भ. गी.
३-२१) असेल त्याने राजा जूनक, वृष्णिश्रेष्ठ भगवान् वासुदेव श्रीकृष्ण
(भ. गी. ३-२० ते २४), ह्यांच्याप्रमाणें प्रारब्धकर्मक्षयापर्यंत केले
पाहिजे; राजाधिकाराभावी इतरांची आज्ञा सर्वत्र प्रमाण होणें शक्य नाही;
असा उपदेश भगवद्गीतेत अर्जुनास केलेला आहे, ह्याचें इतकेंच कारण आहे
की, त्या युद्धप्रसंगी पांडवश्रेष्ठ अर्जुनाच्या प्रारब्ध कर्माचा क्षय झालेला नव्हता.
तो ज्ञानानंतर त्यालाच पुढें स्वतः भगवान् श्रीकृष्णांनी लोकसंग्रहासंबंधी
अनुगीतेत जो उपदेश केला, तो असा आहे:—

(अपूर्ण)

रामनवमी

(मागील अंकावरून पुढे चालू)

एकदां श्री महाविष्णु वैकुंठी रमेसह एकांतांत बसले असतांना सन-
कुमार दर्शनाला आले; परंतु महाविष्णूचे द्वारपाल जयविजय यांनी देव
एकांतांत असल्यामुळे त्यांना आंत जाण्याविषयी प्रतिबंध केला. सनकुमारांनी
त्यांना तीन वेळां आंत वरी देण्याविषयी सांगितले, परंतु “ही दर्शनाची वेळ
नव्हे ” असा रोखठोक जबाब त्यांनी दिला. तेव्हां संतःपून सनकुमारांनी
जयविजयांना शाप दिला की, तुम्ही भूलोकी असुर कुळांत जन्म घेऊन
गो-ब्राह्मणांना छळाल. ऋषींच्या शापाप्रमाणे दोघांनी असुर कुली जन्म घेतले.

आवी

ते हे रावण कुंभकर्ण । मातले महीतलीं पूर्ण ॥

देव बंदीत घालून । यजनयाग विध्वंसिले ॥

असुर कुळांत जन्म व गोब्राह्मणांना छळण्याबद्दलचा शाप, मग त्यांच्य
लीलांना काय विचारावयाचे. ऋषीजनांना रावणाने त्रस्त करून सोडले.
त्यांचे यज्ञयाग विध्वंसून टाकिले. पृथ्वीवर कोठेही पुण्यकर्म होईनासे झाले.
शक्तीच्या बळावर देवादिकांशी युद्ध करून त्यांना पादाक्रांत केले. रावण
असुर होता तरी श्री शंकराचे ठिकाणी त्याची अढळ भक्ति होती. खडतर
अनुष्ठाने करून त्याने शंकरांना प्रसन्न करून वर मिळविले होते; परंतु त्या
वरांचा सदुपयोग न करितां त्याने दुरुपयोग मात्र केला. एकदां तर शंकरां-
कडून वर मिळवून त्या वराच्या जोरावर पार्वती मातोःश्रीलाच पळविण्याचा
रावणाने घाट घातला होता, परंतु श्रीविष्णूच्या मदतीने भोळ्या महादेवा-
वरील त्या संकटाचे निरसन झाले.

पद.

लाधली शिवाच्या वरें संपदा ज्याला ।

परि असुर भावतो, किमपि नसे पालटला ॥

गुरु सूर्य शनीच्या करून पायच्या ज्यांनी ।

वेदांचि पाडिलीं पदें असा जो ज्ञानी ॥
 पंचांग विधीतो सांगे त्याजला ।
 नापिक तिथें मल्हारी जाइला ॥
 ध्यावया धुणें नेमिलें सटवीला ॥
 गणुदास म्हणे ना पार तदीय भाग्याला ।
 परि अनितीरूप केतुनें सूर्य तो गिळिला ॥

गुरु, सूर्य, व लोकांच्या राशीला लागणाऱ्या शनीसारख्या ब्रह्मचर
 ग्रहांना रावणाने जिकून आपल्या सिंहासनाला त्यांच्या पायऱ्या केच्या; ब्रह्म-
 देवासारख्या ज्ञात्याला पंचांग सांगणाराचें काम दिलें; मल्हारीचें नापिक
 कर्मावर योजना केली. सटवीला धुणें धुवायला लावलें. अशा रीतीनें तो मद्दो-
 न्त असुर सर्वांना असह्य झाला. विचारी पृथ्वी तर रावणाच्या अन्वित
 पापाचरणाने त्रस्त होऊन गेली. शेवटीं तिनें धेनूचें रूप घेऊन ती मोठ्या
 कष्टाने ब्रह्मदेवाला शरण गेली.

आया

धेनु होऊन भूमी त्रिधिमुनिसह क्षीरसागरा गेली ।
 लोचनीं ढाळून पाणी अघशमना वाहती मुखें झाली ॥

ब्रह्मदेव धेनूला बरोबर घेऊन देवादिकांसह व मुनीजनांसह श्री मह
 विष्णूकडे गेले व रावणाची दुष्कृत्ये त्यांना निवेदन केलीं. रावण सर्व त्रलो
 क्याला पीडा देत आहे, हें ऐकून महाविष्णूनीं भूलोकीं अवतार वेण्याचें
 ठरविलें व भूमीला आश्वासन दिलें.

पद.

मी भार हरिन गे तव सांचा ॥ धृ० ॥
 रघुवंशामध्ये जन्म धरोनी । करीन खचित निःपात ।
 जाण त्या असुरांचा ॥ १ ॥
 कमळा होईल जनक कुमारी । शंखचक्र हे येतिल उदरी ।
 त्या कैकयीच्या कीं निर्धारी । शेष होईल बंधू ॥
 लक्ष्मण नांवाचा ॥ २ ॥

ओवी.

देव होतील वानर । मारुती भगवान शंकर ।
सेतु बांधोनी निधीवर । संहारीन रावणातें ॥

रावणाचा वध करण्याकरितां महा विष्णूला केवढी तयारी करावी लागली यावरून तो मदोन्मत्त किती बलवान होता तें पहा. शेष, शंख व चक्र यांना आपले बंधू, भगवान शंकरांना मारुती व देवांना वानर, असें अवतार घेण्यास सांगून, महाविष्णूंनी स्वतः श्रीरामचंद्राचा अवतार घेण्याचें निश्चित केलें. कलहाचें मुख्य कारण रमा होईल व तिच्यामुळे राक्षसांचा वध होईल म्हणून लक्ष्मी जनक राजाची अयोनिसंभव कन्या झाली; अशा रीतीनें सर्व वैकुंठ भूलोकीं अवतरलें. महाविष्णू ज्या कुळांत अवतार घेणार तेही तसेच महान् योग्यतेचे असले पाहिजे, त्याकरितां आदिनारायणापासून उत्पन्न झालेल्या इक्ष्वाकु कुळांत राजा दशरथाचे पोटी रामचंद्राचा अवतार झाला. एके वेळीं रावण व ब्रह्मदेव बोलत बसले असतांना, रावणानें विचारलें,

ओवी

विधात्यासि पुसे रावण । मम मृत्यु कवणा हातून
करावें तें मजला कथन । सावधान हो न मी ॥

ब्रह्मदेवांनी सांगितलें की, राजा दशरथाची ज्येष्ठ पत्नी कौसल्या हिच्या टंदरी साक्षात् भगवान् महाविष्णू हे रामचंद्राचा जन्म घेऊन तुझा संहार करतील व आजपासून पांचव्या दिवशीं दशरथकौसल्या यांचा विवाह होईल. विधात्याचे हे शब्द ऐकून रावण क्रुद्ध झाला व लागलीच पुष्पक विमानांत वसून अयोध्येला गेला. त्या वेळीं राजा दशरथ शरयू नदीत नौकाविहार करित होता. रावणानें एका लाथेनें त्याची नौका फोडून टाकली. पण सुदैवानें दशरथ राजा न बुडतां त्याला एक लांकडाची फळी सांपडली व तिला धरून तो जलप्रवाहाबरोबर वाहवत भागीरथीत व नंतर समुद्रांत गेला. आयुर्मर्यादा बलवत्तर असल्यामुळे त्याला कांहींही इजा न होतां वाहत वाहत तो एका ओसाड बेटाच्या किनाऱ्याला लागला. दशर-

धाची नौका बुडविल्यावर रावण कोसल देशास गेला व युद्धांत राजाळां जिंकून त्याने कौसल्येचें हरण केलें व तिला एका पेटींत घालून तो दुष्ट आकाश मार्गानें लंकेला चालला. समुद्र ओलंघित असतांना त्याच्या मनांत विचार आला की, ही पीडा लंकेला कशाला न्यावी ? धावी समुद्रांत टाकून व त्याप्रमाणे त्याने पेटी समुद्रांत सोडून दिली.

ओवी

मंजुषा सोडून सागरांत । रावण झाला निश्चित ।

आतां केवी संहारील मजप्रत । कौसल्योदरीं जन्मुनी ॥

त्या मूर्खाला काय माहीत कीं विधिघटना कधीं टळावयाची नाही. समुद्रांत पेटी पडली त्या वेळीं तिनिगल नांवाचा एक बलाढ्य मत्स्य तेथून जात होता. त्याने ती पेटी तोंडांत धरली व घेऊन चालला. समोरून त्याला दुसरा एक मोठा मासा येतांना दिसला. त्याच्याशी युद्ध करावें लागणार म्हणून तिनिगलाने पेटी जवळच्या बेटावर टाकली व तो पाण्यांत निवून गेला. त्याच बेटाच्या किनाऱ्यावर दशरथ उतरला होता. पेटी दृष्टीस पडल्यावर दशरथ राजाने ती उघडून पाहिली ती आंत कौसल्या. दोवांना अत्यानंद झाला. लम्नाकरितां जो शुभ मुहूर्त धरला होता तोच तो दिवस होता. ईशकृपेने भयंकर संकटांतून दोघे निभावून त्याच मुहूर्तावर त्यांची भेट झाली म्हणून राजा दशरथाने त्या निर्जन बेटावर कौसल्येचें गांधर्व विधीने पाणीग्रहण केले. त्याबरोबर ब्रह्मदेवानें रावणाचे दरवारांत “पुण्याहम्” म्हणून टाळी वाजविली, व तो म्हणाला,

ओवी

सावधान सावधान । शुभ मंगल सावधान ।

केलें दशरथे पाणिग्रहण । कौसल्येचें समुहूर्ती ॥

ब्रह्मलिखित कथि न टळे । प्रयत्न होती त्यापुढें दुबळे ।

दांपत्य जरी सागरीं बुडविलें । मीलन झालें निर्जनवनीं ॥

लंकेश्वरा, दशरथ कौसल्येला पाण्यांत बुडवून तूं कृतकृत्य झालास असें तुला वाटेले, परंतु ठरलेल्या मुहूर्तावर आतांच त्या दोवांचा विवाह झाला म्हणून मी

टाळी घाजविली. रावणाचा त्यावर विश्वास बसेना म्हणून दूताकडून ती पेंदी
 आणविली व उघडून पाहतो तो आंत दशरथ व कौसल्या. रावणाचा क्रोध
 अनिवार होऊन त्याने लगेच खड्ग उपसले तेव्हां ब्रह्मदेवांनी त्याला उपदेश
 केला की, रावण, त्यांना मारण्याचे घोर पातक तू करू नकोस. दोघांना
 मारण्याचा तू एकदा प्रयत्न केलास तो विफल होऊन त्यांचे लग्नही झाले.
 ब्रह्मलिखित चुकणार नाही. त्यांचा शिरच्छेद करण्याचा प्रयत्न करशील तर
 पुढचे मरण आजच तू आपणावर ओढून घेशील; त्यांना मुलगा होईल व
 पुढे तो तुला मारावयास येईल त्याला पुष्कळ काळ आहे. तेव्हां दोघांना तू
 अयोध्येत पोहोचते कर. रावणाला तो उपदेश पटला व त्याने दशरथ राजाला
 कौसल्येसह अयोध्येस पोहोचवून दिले. नंतर दशरथ राजाने मगध देशच्या
 राजाची सुमित्रा नांवाची कन्या वरिली व कांहीं दिवसांनी कैकेय राजाची
 कन्या कैकेयी इचे पाणिग्रहण केले. परंतु,

पद.

भार्या तीन जरी वरिल्या । पुत्रप्राप्तीविण चैन पडेना दशरथ भूपाला॥
 गति ना निपुत्रिका वदती । एकमतानें शास्त्रकार हा निर्णय ठरवीती॥
 स्वर्गां पितृगणादि प्रति । तर्पण पिंडे मिळूनि तयांना लाभे कविं शांति॥
 चिंता रात्रंदिन त्याला । पुत्र प्राप्तीविण ०॥

पुत्रप्राप्तीविणें राजा नेहमी उदास असे. त्यामुळे तो आपला काळ
 मृगयेंत घालवू लागला. एकदां सवंध दिवसांत त्याला सावज मिळाले नाही.
 तेव्हां रात्रीच्या वेळी पाणवठ्यावर तरी एखादे सावज मिळेल म्हणून तो
 झाडावर शरसंवास करून बसला. त्या रस्त्याने महान् पितृभक्त श्रावण
 आपल्या मातापित्याला कावडीत बसवून काशीयात्रेला घेऊन चालला होता.

घेऊन स्कंधि कावडी पुत्र श्रावण ।

काशीस चालला मायबाप घेऊन ॥

झाडि जंगल मोठी दाट वाट उमगेना ।

रात्रिचा समय मातेचा शोष राहिना ॥

श्रावणा आम्हाला फार लागलो तहान । जल आण ॥
 देहास सोडुनि पाहें निघाला प्राण । मनि आण ॥
 बाटेंत होईल ही काशी जला वांचुन ।
 आण पाणी जपुन तूं मुला कठीण कानन ॥

हन्हाळ्याचे दिवस म्हणून श्रावण आपल्या आईवापाना घेऊन रात्री मार्गक्रमण करित असे. श्रावणाच्या आईला फार तहान लागली व तिचा जीव न्याकुळ झाला. तेव्हां कोठून तरी पाणी आणण्यास तिने श्रावणास सांगितले. श्रावणाने कावड जमीनीवर ठेऊन तो पाणी आणण्यास तडागावर गेला व शारी भरण्याकरितां पाण्यांत बुडविली. तेथून जवळच दशरथ राजा शरसंधान लावून बसलेला होता.

पद

बुडबुड ध्वनि झारीचा श्रवणं ऐकूनी ।
 प्रेरियला दशरथें किं वाण तत्क्षणीं ॥
 त्या बाणें श्रावण तो विव्हल जाहला ।
 राम राम म्हणून भूमि लोळूं लागला ॥

श्रावणाच्या तोंडचे 'राम राम' हे शब्द ऐकून दशरथ राजाला आपल्या हातून अनुचित कर्म घडलें असें वाटून तो भीतिप्रस्त झाला.

ओवी

ऐकून ती मनुज वाणी । दशरथ साशंक झाला मनीं ॥
 स्वस्थान तें सोडोनी । सन्निध त्याच्या पातला ॥

पाहातो तों श्रावणाला मर्मा बाण लागून तो तळमळत होता. दशरथ राजाने बाण उपसून काढला व आपल्या हातून नकळत अपराध घडल्याबद्दल श्रावणाजवळ क्षमेची याचना केली. बाण बर्मा लागलेला तेव्हां श्रावणाला आपला मृत्यु समीप आला हे कळून चुकले. त्याने राजाला क्षमा केली व जवळच आपली अंध मातापिता कावडीत आहेत, मातोश्रीला फार तहान लागली आहे, तेव्हां ही शारी त्यांच्याकडे घेऊन जा व त्यांना उदक पाज

असे राजास सांगून श्रावणाने प्राण सोडला. दशरथ राजा मोठ्या कष्टाने श्रावणाच्या अंध मातापिःयांजवळ गेला व कांही न बोलतां मातेच्या हातांत पाण्याची सारी दिली; परंतु श्रावण बोलला नाही म्हणून ती पाणी पिईना. वाळ बोलत कां नाहीस असें तिनें श्रावणाला विचारले.

पद

कां रे अबोला तरी । मनि धरिलास ये अवसरी ।
बाहिलें तुजला मी उदरीं । त्याचि फंड कां ऐशापरी ॥
वृद्धा पाणी घेईना, तेव्हां दशरथ राजाला ती करुणजनक हकीगत सांगावी लागली.

श्लोक

गेला श्रावण सोडुनी महितला वैकुंठ लोकांप्रती ।
झाला घात तदीय हो मम करीं ज्ञानांध मी भूपती ॥
आतां पुत्र तुम्हास मीच समजा शंका न घ्यावी मनीं ।
जे कांहीं घडतें न कारण त्या कोणी हरी वांचुनी ॥
पुत्रनिवनाची वार्ता ऐकल्याबरोबर त्या वृद्धांना अति शोक झाला. राजाने परोपरिने त्यांची समजूत केली, झाल्या अपराधाबद्दल क्षमा मागितली, व मला आपला पुत्र आतां समजा, मी आपली सेवाचाकरी करीन असें आश्वासन दिले. परंतु पुत्रशोक त्या वृद्धांना असह झाला व त्यांनींही 'हा वाळ, हा वाळ,' असें म्हणत प्राण सोडला. प्राण सोडतेवेळीं राजाला शाप दिला कीं, हे राजा जसा पुत्रशोकाने आम्हांला मृत्यु आला तसाच तूंही पुत्रशोकाने मरशील.

पद.

पुत्र पुत्र कहनि नृपा आमुच्या परी ।
त्यजिशिल तूं प्राण खचित जाण भूवरी ॥ धृ० ॥
वृद्धांची टाकिलीस काठी मोडुनी ।
दाउं नको कृष्णवदन जाय येथुनी ॥

त्यजिले ते प्राण असे त्यास बोलुनी ।

पुत्रशोक वृद्धा नच साहे क्षणभरी ॥ पुन० ॥

राजाला झालेला प्रकार पाहून अति दुःख झालें, पण त्यांतल्या त्यांत ब्राह्मणाचा शाप खोटा होणार नाही व शापामुळे कां होईना, पण आपणास पुत्रलाभ होणार याबद्दल दशरथ राजाला समाधान वाटलें. त्या तिघांचा अंत्यविधि उरकून राजा अयोध्येस परत आला व कुलगुरू वत्सिष्ठाना साद्यंत हकीगत निवेदन केली व त्या प्रीत्यर्थ अश्वमेध केला. श्रावणाने मृत्युसमयी रामनामाचा उच्चार केल्यामुळे दशरथ राजा ब्रह्महत्त्येच्या दोषापासून मुक्त झाला होता. तरी दैत्यांना तेवढेंच निमित्त सांपडून त्यांनी दशरथाचे राज्यांत अवर्षण पाडलें. सर्व प्रजा हवालदील झाली. दशरथ राजाला त्यामुळे क्रोध येऊन तो दैत्यांशी युद्ध करण्याकरितां स्वर्गांत जाण्यास निघाला. रथांतून स्वर्गांत जाण्याची दशरथाला शक्ति होती. मार्गे लागून कैंकईही बरोबर रथांत निघाली. दैत्यांशी राजानें घोर संग्राम करून वृषपर्वाला पडविलें, दैत्य गुरू शुक्राचार्याला जिंकलें, त्याबरोबर त्याचे राज्यांत पर्जन्यवृष्टि झाली. दैत्याचा पराभव केल्याबद्दल देवेंद्राला हर्ष झाला. बृहस्पतीनी राजाचा गौरव करून राजाला पुत्रप्राप्ती होईल म्हणून आशीर्वाद दिला व त्याकरितां विभांडक ऋषीचा पुत्र शृंगऋषी आणवून त्याचे हस्ते पुत्रकामेष्टी यज्ञ करावा म्हणून आज्ञापिलें. विभांडक ऋषीला ऋष्यशृंग नामक पुत्र मृगीपासून झाला होता, व त्याला तो वनांत एकांतांत ठेवीत असे. त्याला अयोध्येस आणण्याचें कर्म महा कठीण होतें. त्याकरितां देवेंद्रानें आपल्या अप्सरांची योजना केली व त्यांनी ऋष्यशृंगाला लालचावून अयोध्येस आणावें असे ठरले. दशरथ राजा याप्रमाणें दैत्यांवर विजय मिळवून अयोध्येस परत आला.

इंद्रपुरीचें वर्तमान । सांगे वसिष्ठा कारण ॥

कीं इंद्रें बोधिलें मजलागुन । पुत्रकामेष्टी यज्ञ करा ॥

परि तो याग करावा ऋष्यशृङ्गास बाहुनी माने ।

शक्रवचन गुरुवर्या सांगा हे काय आपणा माने ॥

वसिष्ठ गुरूंना ते पसंत पडले व त्यांनी यज्ञसामग्री आणविण्यास सांगितली. स्वर्गाहून देवेंद्राने अप्सरा पाठविल्या, त्यांची ऋष्यशृंगाला आणण्याकडे रवानगी झाली. विभांडक ऋषींनी आपल्या पुत्राला जनसंपर्क लागू नये म्हणून दूर निर्जन वनांत आपल्या आश्रमांत एकांतांत ठेविला होता. ऋष्यशृंगाने आपल्या पित्याशिवाय दुसरा कोणीही मनुष्य पाहिला नव्हता. विभांडक ऋषींचा नित्य नियम आपल्या पुत्राला आश्रमांत एकटाच ठेवून अनुष्ठानाला जाण्याचा असे. त्याप्रमाणे ते अनुष्ठानाकरितां गेल्यावर, अप्सरा त्या ठिकाणी प्राप्त झाल्या. शृंगऋषीने अप्सरांचा तो तांडा पाहिल्यावर तो घाबरून गेला. जन्मापासून बापाशिवाय स्त्रीपुरुष कोणीही पाहिलेले नाही, त्यामुळे स्त्रीपुरुष हा भेदही त्याला माहित नव्हता.

पद.

अप्सरा । यौवन सुंदरा । सोडिती शरा । करिती संधान ॥

मुनिकुमार जाहला विस्मित त्यां पाहून ॥

चोरुनि । पाहे तो लपुनि । नेत्र मुरडूनि । चेष्टा युवतींच्या ॥

भावना उदित मनीं स्नेह करावा त्यांचा ॥

वाटले तयाला अतिथिगृहा आणुनी ॥

परि सत्कार कराया धीर होईना मनीं ॥

ना कर्षीं । पाहिले नयनीं । पित्यावाचुनि । अन्य जन त्यानें ॥

पळे वायुगतीनें मुरडुनि मृग भावानें ॥

त्याला वाटले हे कोणी आपल्या पित्याप्रमाणे ऋषीच आहेत. एकाद्या अलुड मित्र्या मुलाप्रमाणे तो त्यांचेकडे आडून लपून पाहू लागला. जवळ जाऊन त्यांच्याशी भाषण करावे, अतिथि सत्कार करावा हे त्याच्या मनांत येई, परंतु पुढे जाण्याची त्याची हिम्मत होईना. जटा वाढलेला, बल्कले धारण करणारा आपला बापच फक्त त्याने पाहिलेला. अप्सरांनी विंचरून बांधलेले कोंस, अंगावर उंची वस्त्रे व भूषणे व त्यांचे मोहक चेहेरे पाहून तो मोहित झाला. प्रथम दिवसाची एवढीच कामगिरी करून अप्सरा तेथून निघून गेल्या.

ऋष्यशृङ्गाला चैन पडेना. संध्याकाली पिता घरी आल्यावर कोणी ऋषीजन आले होते व बाहेरच्या बाहेर निघून गेले, असें ऋष्यशृङ्गाने त्याला सांगितले. त्यावर विभांडक ऋषींनी त्याला सांगितले की, असें कोणी तापसी अतिथि आल्यास त्यांचा सत्कार करित जावा; त्यांना भिडून आश्रमांत लपून वसूं नये. दुसरे दिवशी नित्यक्रमाप्रमाणें विभांडक ऋषी अनुष्ठानाला निघून गेले. ऋष्यशृङ्ग कालचे ऋषीजन आज येतील काय म्हणून उत्सुकतेने पाहात राहिला. इतक्यांत अप्सरा तिथें प्राप्त झाल्या व ऋष्यशृङ्गाला लोभविष्याचा प्रयत्न करूं लागल्या.

पद

अप्सरा मुनीवरि नयन शरा फेंकित्ती ।

जणुं काय भिह्लिणी हरिण धरुं पाहती ॥

हा मेघ वपिला जाऊन खडकावरी ।

कोटून हरळ उगवेल विजाविण तरी ॥

अप्सरा आपल्या कर्मांत प्रवीण होत्या. आजपर्यंत त्यांनी कित्येक महान्-तपस्वी ऋषींना भुलवून त्यांचा व्रतभंग केला होता. परंतु ऋष्यशृङ्गासारख्या अनन्यस्त व अलुड मुलावर त्यांच्या नेत्रकटाक्षांचा परिणाम होईना. तेव्हां त्या त्याच्याजवळ जाऊन सर्वजणींनी त्याला घेऊन घरला. ऋष्यशृंग आपल्याप्रमाणें हेही ऋषीजनच आहेत, असें वाटून तो विचारुं लागला.

पुसे शृंग ऋषी कोटून तुम्हीं हो आलां । मर्झी बोला ॥

अभ्यास वेदविद्येचा कितिकसा केला । तुम्हीं बहिला ।

उपनिषद् भाग कोणता तुम्हीं पाहिला । हें मजला ॥

साकल्य करावें कथन हीच विनती ।

गणुदास म्हणे भास्करा कळे न रात्र ती ॥

सूर्याला जशा रात्र माहीत नाही, तसें या विचान्याला ऋषी, वेद-विद्या, उपनिषदे याशिवाय जगाची माहिती नाही. त्याने प्रश्नाला सुरवात केली की, तुम्हीं कोटून आलां, तुमचा आश्रम कोणता, वेदान्यास किती-

झाला, उपनिषदे कोणती पाहिली. अप्सरा हजरजवावीच होत्या. त्यांनी सांगितले,

ओवी

तारुण्याश्रमी ऋषी मन्मथ । रतिसंग हा वेद सत्य ।

श्रृङ्गारोपनिषदा सहित । झाला आम्हां पढविता ॥

आम्ही तारुण्याश्रमी ऋषी आहोत, मन्मथ हा आमचा गुरु व तो आम्हांला रतिसंग नांवाच्या वेदाची व श्रृङ्गार उपनिषदाची संथा देत असतो. ऋष्यशृङ्गाला वाटले ही नवीनच वेद व उपनिषदे आहेत. त्याने ही नावे कधी ऐकली नव्हती. हे ऋषीकुमार फारच विद्वान आहेत, असे त्याला वाटले. रतिसंग वेदाची एक ऋचा म्हणण्यास त्याने सांगितले, त्या सरसे अप्सरांनी वीणा झणकारून एक मधुर गायन म्हणून दाखविले. ऋष्यशृङ्ग हा मृगीपुत्र असल्यामुळे नैसर्गिक नादप्रिय होता, त्यामुळे गायन श्रवणाने तो फार लुब्ध झाला. त्याला प्रत्येक गोष्टीत नाविन्य दिसू लागले. तुमची नावे काय, तसेच तुमच्या वक्षस्थलावर ही गलांडे कसली, असे प्रश्न विचारू लागला.

श्लोक

~~मृगाजिन~~ ऋषी आमची जगि प्रसिद्ध नामाविधा ।

आम्ही निविड काननी वसत जाण नाही कदा ।

मृगाजिन बसावया तुजप्रति, आम्हां मंच तो ॥

उभा तुजपुढे हरि, अमुचिया पुढे काम तो ॥

तुझ्या मस्तकावर शृंग असल्यामुळे जसे तुला शृंगऋषी म्हणतात, तसे आम्हांला गलांडामुळे गलांडऋषी म्हणतात. आम्ही तुझ्यासारखे वनवासी नसून शहरांत प्रासादांत राहतो; आम्ही मृगचर्मावर बसत नाही. आम्हांला बसण्याकरितां मऊ गाद्यांचे मंचक असतात. एकीने त्याला कस्तुरीचा सुवास दाखविला. हे काय म्हणून विचारले तेव्हां सांगितले की, ही आमच्या नगरांतील माती आहे. एकीने त्याला शर्करेचा लाडू खावयास दिला व सांगितले आमच्या बागेतील हे एक फळ आहे. अशा रीतीने कामुक चेष्टा करून त्याला

पूर्ण मोहित करून सोडले. ऋष्यशृंग आपला आश्रम, स्नान संध्या, जप-
ध्यान, गमनागमन सर्व विसरला व अप्सरांच्या पूर्ण आधीन होऊन त्यांच्या
समागमें तो अयोध्येस आला. अप्सरांच्या कामगिरीबद्दल दशरथ राजाला
परम आल्हाद झाला. ऋष्यशृंगाला आणला परंतु त्यानंतर विभांडक ऋषींचें
संकट उभें होतेंच. विभांडक ऋषी क्रोधाविष्ट होऊन पुत्राचा शोध करित वंती-
लच, तेव्हां त्यांच्या क्रोधशमनार्थ दशरथ राजानें आपला स्नेही शांतनू याची
कन्या शांतना ऋष्यशृंगाला अर्पण करण्याची योजना केली. विवाहाची
सिद्धता केली, सर्व नगर गुढ्या तोरणें उभारून शृंगारलें व विभांडक ऋषींना
मूढ पाठविलें. परंतु ऋषी त्या पूर्वीच आश्रमांतून पुत्रशोधार्थ निघाले होते, ते
अयोध्येत आले. पाहातात तों अयोध्या नगरी ध्वजापताकांनीं शोभिवंत केली
होती. तें पाहून त्यांना आश्चर्य वाटलें कीं, माझ्या पुत्राला राजानें येथें फक्तवून
आणलें व येथें हा उत्सव कसला चालला आहे. त्यानें एका मार्गस्थाला
विचारलें कीं, हा समारंभ कसला आहे ? त्यावर तो म्हणाला,

ओवी

एक मुनिवरा वृत्तांत । ऋष्यशृंग मृगीसुत ॥

शांतनू कन्या त्यासी देव । सोडला होत असे लग्नाचा ॥

आपल्या पुत्राचें लग्न होत आहे हें ऐकून विभांडक मुनीचा क्रोध
मावळून तो संतोषीत झाला व लग्नमंडपाकडे आनंदानें निघाला. वसिष्ठ
गुरुनी व दशरथ राजानीं त्यांना पाहिल्याबरोबर ते सामोरे गेले. दशरथ
राजा त्यांचे चरणीं लागला व त्यांना मंडपांत आणून त्यांचे मधुपर्क विधीनें
घोडशोपचारें यथाविधि पूजन केलें. ऋषींनीं प्रसन्न होऊन राजा मी तुझे काय
प्रिय करावें म्हणून विचारलें. तेव्हां आपल्या पुत्राकडून पुत्रकोमष्टी याग
करवावा अशी याचना केली. यागाची तयारी झाली. कुलगुरु वसिष्ठ ऋषी,
विभांडक ऋषी व ऋष्यशृंग या तिघांनीं यज्ञास आरंभ केला. शास्त्रोक्त
यज्ञकुंड वेदिका स्थापून परिस्ताण करून अग्नि स्थापव केला. यथासांग
यज्ञ शाल्यावर

दिंडी

बन्दि तेथें कुंडांत प्रगट झाला ।
 पाहुनीयां सन्नीध भूपतीला ॥
 आशिर्वादा देऊनी प्रसादासी ।
 केली आज्ञा द्यावया तो स्त्रियांसी ॥

अग्निकुंडांत दैदीप्यमान यज्ञपुरुष प्रगट झाला व त्याने पायसपात्र प्रसाद म्हणून दिले व तो संपूर्ण यज्ञपुरोडाश राजपत्न्यांना विभागून द्यावा, म्हणजे पुत्रप्राप्ती होईल असा आशीर्वाद दिला, व तत्काळ त्याचें प्राशन करावें असें सांगून तो अदृश्य झाला. यज्ञपुरोडाश विलंब न करितां विभागून राजपत्न्यांस भक्षण करण्यास वसिष्ठ गुरूंनीं सांगितले.

फलं मूलं तथा तीर्थं प्रसादो राघवस्यच ।

शौघ्र मेवानुसेवेत विलंबः कार्यनाशकः ॥

फल, मूल, तीर्थ, प्रसाद ह्यांचें सेवन विलंब न करितां करावें नाहींतर कार्यनाश होतो, म्हणून वसिष्ठानीं परब्रह्म नांवाचा पहिला भाग कौसल्येला दिला, भजनोत्तम नांवाचा दुसरा भाग सुमित्रेला दिला व परमधर्म नांवाचा तिसरा भाग कैकयीला दिला. पण कैकयीला मी राजाची लाडकी हा अभिमान. आपणास प्रथम भाग न मिळतां तिसरा मिळाल्याबद्दल तिला क्रोध आला व ती वसिष्ठाजवळ मला ज्येष्ठ भाग मिळाला पाहिजे म्हणून हट्ट घेऊन बसली. वसिष्ठांनीं तिची समजूत घालण्याचा प्रयत्न केला, पण ती ऐकेना. कौसल्येनें व सुमित्रेनें पिंड प्राशन करण्यापूर्वी शुद्धाचमन केले, पण कैकयी राजाचे तोंडाकडे पाहात राहिली. प्रसाद भक्षणास विलंब झाल्यामुळे तिच्यावर संकट ओढवले. पूर्वी एका अप्सरेला शाप होऊन ती घार झाली होती व दशरथ राजाच्या पुत्रकामेष्टी यज्ञांतील पुरोडा मिळविला म्हणजे तूं शापमुक्त होशील असा तिला उःशाप मिळाला होता. ती घार अनुकूल काल येण्याकरितां टपूनच बसली होती. आकाशांतून पुरोडाशाचे तीन विभाग झालेले तिने पाहिले. कौसल्या शुद्ध पतिव्रता, सुमित्रा शुद्ध सात्विकता. तेव्हां त्या

दोषीच्या भागावर झडप घालण्याची घारीला हिंमत होईना. कैकयी क्रोधाय-
मान होऊन हातावर पुरोडाश घेऊन राजाकडे पाहात होती.

पद

मी राजाची असुन लाडका श्रेष्ठ भाग सवतिला ।
कसा दिला कैकयिनें म्हणुनी पिंडचि नाकारिला ॥
साधुनी संधि घारिनें झडपुनि पिंड पळविला ।
मग दोहींतून अर्धाअर्धा देऊन लाड पुरविला ॥

घारीने संधि साधली. तिने कैकयीच्या तोंडावर पंख फडफडविले, नखानें
तिचा हात ओरबाडला व हातावरील पिंड मुखांत धरून ती गगनांत उडून
गेली. हा प्रकार पाहून एकच हाहाकार उडाला. घारीवर शरसंधान केले,
पण ती आकाशांत गुप्त झाली. पंखांची झड लागल्यामुळे कैकयी जमिनीवर
उलथून पडली व पुरोडाश गेल्यामुळे आक्रोश करूं लागली. यज्ञमंडपांतील
मंडळी आपसांत कुजवुजू लागली की, गर्वाचे व हृष्टाचे फळ असेच
मिळावयाचे. शेवटी कौसल्येला तिची दया येऊन तिने कैकयीची समजूत
घातली की, तुझ्या मनांत सवतिमत्सरानें ठाणें दिलें आहे, परंतु वास्तविक
पाहिलें तर आपण. तिची एकव. आपल्या तिचीचें अहेवपण एक, नाथ
एक, मग तूं कां उगाच मत्सर करत्येस. तुझा भाग गेल्यामुळे आम्हांलाच
पुत्र झाले तर आम्हांला सुख कां लागणार आहे. तुझ्या हृष्टानें तूं आपला
भाग गमावलास, आतां मी तुला माझ्या भागांतील अर्धा भाग देते. तें पाहून
सुमित्रेनेही आपल्या भागांतील अर्धा भाग देण्याचें कबूल केले. कैकयीचें
समाधान झालें. तिन्ही राजपत्न्यांनी याप्रमाणें यज्ञपुरोडाश भक्षण केल्यावर
त्या गर्भवती झाल्या. यथाकालीं राजानें त्यांचे पुंसवनादि संस्कार करून तो
डोहाळे विचारूं लागला. प्रथम तो कौसल्येचे महालांत गेला. प्रत्यक्ष भगवान
तिच्या उदरीं आलेले तेव्हां ती रामरूप बनली, व डोळे मिटून स्वस्थ पडली
होती. तिच्या अंगावर आलेलें तेज राजाच्या नेत्रांता सहन होईना. राजानें
तिला हांका मारिल्या, हाळवून पाहिली तरी प्रयुत्तर मिळेंना. कौसल्येने डोळे

उचडले तों सर्व सृष्टि तिला राममय दिसूं लागली. ती स्वतःला विसरली, राजाला विसरली; राजा चिंताक्रांत झाला व कौसल्येला एकेक आठवग देऊं लागला. आपल्या लग्नाला रावणानें विघ्न केले तरी--इतके वाक्य दशरथाच्या तोंडून निघाले मात्र तों कौसल्या एकदम उठून धनुष्य आणा, वानरांना बोलवा मी राक्षसांचा वध करतो, असें आक्रंदूं लागली.

पद

साह्य करुनि वानरांस रावणाप्रति ।
वधिन कुंभकर्ण कुठें दाव निश्चिती ॥
त्राटिकेस मर्दुनिया वधिन वालिला ।
निर्दाष्टिन असुर मुक्त करिनि साधुला ॥

दशरथ राजा कौसल्येचा तो आवेश पाहून घाबरून गेला. त्याला वाटले आपल्या गर्भवती स्त्रीला खास पिशाचानें पछाडले. तसाच तो पळत वसिष्ठ गुरूंकडे गेला.

आर्या

दशरथ पळून गेला कौसल्या त्यजुनि विनय हें बदतां ।
सांगे वसिष्ठ गुरूसी ज्येष्टेसी भूत लागलें आतां ॥

कौसल्येचे उदरी प्रयक्ष भगवान अवतरणार असून हें विघ्न कसे टाःपन्न झाले, याचें वसिष्ठमुनीना आश्चर्य वाटले. राजाला बरोबर वेऊन ते कौसल्येचे महालांत गेले व कौसल्येचें तें रूप पाहून, खरा प्रकार त्यांनी ओळखला. कौसल्येची मूर्ती साक्षात् राम स्वरूपांत वसिष्ठ मुनीना दिसली. दोन्ही कर जोडून त्यांनी प्रार्थना केली.

श्लोक

आद्यंत तूं मुररिपो जगचालकारे ।
तूं पूर्णब्रह्म भगवन् मधुसूदनारे ॥
संतादिकां तुजविणें न जगीं विसावा ।
तुभ्यं नमो भगवते रघुराज देवा ॥

राजाला हे गौडवेगाल कांही समजेना. त्याला वाटलें आपल्या गुरुमहाराजांनाही पिशाच्यानें झडपलें. गुरुमहाराजांना विचारावें तों तेही रामस्वरूपी दंग झालेले. राजा मुमंतांना मोठमोठ्यानें हाका मारूं लागला. तेव्हां वसिष्ठमुनी त्याला म्हणाले, असा वेड्यासारखा धावतून काय गेल्यास. प्रत्यक्ष भगवान् तुझ्या कुळांत अवतार घेत आहेत.

पद

भूत नव्हे हें जाण ॥ नृपारे ॥ भूत० ॥

पूर्णब्रह्म जो ईश सनातन । होत तुझें संतान । नृपारे ॥ १ ॥
नारायण अघशमन दयानिधि । हाच विकल्प न मान । नृपारे ॥ २ ॥

याप्रमाणें राजाला सांगून त्यांनीं कौसल्येला म्हणजे पर्यायानें श्री रामचंद्राला प्रदक्षणा घातली व रामजन्माचा काल नजीक आला हें जाणून दशरथाला घेऊन ते महालावाहेर आले. इतक्यांत महालांत जिकडे तिकडे तेज फांकलें. तें तेज सहन न होऊन दासी मूर्च्छित झाल्या. आकाशांत देवांच्या विमानांची दाटी झाली, व देवांनीं पुष्पवृष्टी केली. श्री सविता सूर्यनारायण माघ्यान्ही आला.

आर्या

पुनर्वसूत वसंतीं नवमीला चैत्र शुद्ध पक्षांत ॥

माध्यान्हिस रवी येतां झाला अवतीर्ण जानकीनाथ ॥

अयोनीसंभव श्रीरामचंद्राची चतुर्भुज मूर्ति कौसल्येपुढें उभी राहिली. कौसल्येला आश्चर्य वाटलें. पोट दुखणें नाहीं, बाळंतपणाच्या वेणा नाहीं, पण गर्भ नाहींसा होऊन श्रीरामचंद्र जन्माला आले. कौसल्या म्हणाली, देवा अशा प्रकारें जर आपण अवतार घेतला तर आपण माझ्या उदरीं जन्म घेतला हें जगांत कोण मानील. हें ऐकून प्रभु रामचंद्रांनीं लगेच बालरूप धारण केलें व कौसल्या मायावश झाली. महालांतील तेज लय पावलों. दासी शुद्धीवर आल्या व कौसल्येला पुत्रप्राप्ती झाल्याची बातमी त्यांनीं बाहेर जाऊन राजाला सांगितली. जिकडे तिकडे आनंदी आनंद झाला; नौबती, भेरी

झडू लागल्या, हत्तीवरून शर्करा वांटली. कौसल्येनें रामचंद्राला पाळण्यांत घातले व पाळणा म्हणण्यास सुरवात केली.

पाळना

बाळा जो जो रे । रघुराया । भक्तवत्सला सदया ॥ बाळा० ॥
 त्रिभुवन पाळणा । तुजसाठीं शशिवदना ॥
 निद्रा करी बारे अघशमना । रामा राजिवनयना ॥ बाळा० ॥
 ऋक यजु साचार । पाळण्याचे खुर ॥
 अठरा पुराणें निर्धार । उपनिषदे विणकर ॥ बाळा० जो० ॥
 गादी भाषाची । त्यावरती । उशि सोज्वल भक्तिची । रामा
 घातिलि म्यां । मधे साची । शाल वैराग्याची ॥ बाळा० ॥
 शांति ही दोरी । घेऊनियां । मी बघ आपुले करीं । हलवित
 तुजलागीं । रघुराजा । दासगणूला तारी ॥ बाळा० ॥

दशरथ राजानें पुत्रमुख पाहिलें. त्यानें पुत्राचें जातककर्म केले व ब्राह्मणांना अगणित द्रव्य देऊन पुत्रमहोत्सव केला.

आर्या

धन्य अयोध्या नगरी कौसल्या धन्य धन्य दशरथ तो ।
 जन्मास राम आले दासगणू हा तदीय पद नमितो ॥

॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥

बुवांनीं वरीलप्रमाणें कीर्तन करून रामजन्मोत्सव साजरा केला. राम-जन्म झाल्याबरोबर सर्व मंडळींनीं गुलाल उधळला, त्या वेळीं समाधि मंदिराचें वातावरण संधिप्रकाशाच्या रक्तवर्ण आकाशाप्रमाणें शोभूं लागलें. समाधीची आरती झाली व प्रसाद ग्रहण करून सर्व श्रोते जन स्वस्थानीं गेले.

दोन प्रहरी भोजनसमारंभ झाला. श्री साईनाथ महाराजांनीं समाधि घेतल्यापासून आजपर्यंत समाधिपुढें मंदिरांत पंगत कधी बसली नव्हती, परंतु यंदा महाराजांनीं समाधि पुढें पानें मांडण्यास सांगितली. मध्यभागीं महाराज बसले होते व दुतर्फा भक्तमंडळी भोजनास बसली होती. श्रीसाईनाथ महाराज विद्यमान असतांना केव्हां केव्हां मशिदींत भोजन समारंभाचा जो अपूर्व

देखावा पाहाण्यांत येत असे त्याच तऱ्हेचा हा देखावा समाधि मंदिरांत दिसला. त्या वेळी जसे निवोरापुढें श्री स्वतः वसून बाजूला भक्तमंडळीना भोजनास बसवीत असत; त्या प्रमाणें समाधि स्वरूपांत श्री मध्यस्थानी वसून दुतर्फा भक्तमंडळी बसली होती.

श्रीनृसिंहबाबा महाराजांनी वरोवर ७०।७५ निरनिराळ्या जातीचे सर्प आणले होते. त्यांत दोन मोठे फणीघर नाग होते व दोन नागिणी होत्या. महाराजांचे सर्प पाहाण्याची सर्व मंडळींची उत्कंठ जिज्ञासा होती, व संध्याकाळी ती पूर्ण करण्याचें महाराजांनी कबूल केलें होतें. त्या प्रमाणें तिस्तऱ्या प्रहरचें उन खाली झाल्यावर महाराजांनी मंडळीना समाधि मंदिरावरील गच्चीवर बोलाविलें, व सर्पांची सरवराई कशी ठेवावी लागते हें सर्वांना पाहाण्यास सांपडले. पाणी भरून तीन वादल्या आणल्या होत्या त्यांत प्रथम सर्व सर्प टाकले. गारुडी ज्या प्रमाणें टोपल्यांत सर्प ठेवतात त्याचप्रमाणें हे सर्व ठेवलेले होते. उष्णतेनें त्रस्त झालेल्या त्या सर्पांना थंडपाण्याचें स्नान फार मानवलेलें दिसले. तोंडाशिवाय सर्व शरीर पाण्यांत ठेवून ते आनंदांत डुलत होते. वादल्या सभोंवार सर्व मंडळी घोळक्यानें उभी राहिली होती. काय चमत्कार पाहा, एक लहानसें किरडु कोठें निघालें तर मनुष्याची कोण घांदल उडते, पण इथें तर ७०।७५ जहरी सर्प असून मंडळी दोन हातांवर स्वस्थ चित्तानें उभी होती. पण त्यांचें हें चित्तस्वास्थ्य सर्प वादल्यांतून बाहेर काढल्यावर मात्र टिकलें नाहीं. सर्पांनी बाहेर निघाल्याबरोबर स्वेच्छाचार वर्तनाला सुवात केली व मंडळीची पळापळ सुरू झाली. तितक्यांत एका ९।१० वर्षाच्या मुलाला सर्प चावला व तो ओरडूं लागला. भिऊं नकोस, कांहीं होणार नाहीं म्हणून महाराजांनी त्याचें शांतवन केलें, व लवकरच सर्व सर्प पकडून त्यांना त्यांच्या निवासस्थानांत अडकवून टाकले. एक नागीण घेऊन महाराजांनी तिचें तोंड उघडलें, व सर्पाचे दांत कसे असतात, विषारी दांत कोणते, विषाच्या पिशव्या कुठें असतात वगैरे माहिती मंडळीना दिली. कोणी हाताला चाववून घेत असल्यास, विषप्रयोग कसा होता तें आपण दाखवूं असे महाराजांनी म्हटल्याबरोबर एक मुंबईकडील गृहस्थ सर्प चाववून घेण्यास तयार

झाले व त्यांनी आपला हात पुढे केला. महाराजांनी त्यांचे मनगट त्या नागिणीच्या तोंडांत दिले व ती चावल्यावर रक्तप्रवाह सुरू झाला, व त्या रक्तावर पिवळसर रंगाचे त्या नागिणीचे विष दिसू लागले. महाराज स्वसामर्थ्याने सर्पाला निर्विष करित नाहीत, परंतु विष रक्तांत मिसळू देत नाहीत, त्यामुळे रुधिराभिसरणाबरोबर त्याचा शरीरांत प्रवेश न झाल्यामुळे ते विष वाधत नाही.

सर्पाबद्दल साधारण प्रचलित समज असा आहे की, त्याचा विषारी दांत टाळूंत असतो व सर्प प्रथम साध्या दांताने चावून नंतर उलटा होतो व टाळूचा विषारी दांत तेथे लावतो. परंतु हा समज भ्रामक आहे हे महाराजांनी प्रत्यक्ष प्रयोगाने सिद्ध केले. चावल्यावर सर्प उलटा होतो ही गोष्ट खरी, परंतु ते उलटें होणें टाळूचा विषारी दांत लावण्याकरितां नसून त्याचे विषारी दांत चिचेच्या आंकड्यासारख्या आकाराचे असतात पण ते नाजूक असल्यामुळे ते त्वचेतून बाहेर काढून घेण्याकरितां तो उलटा होतो.

सर्पासंबंधी महाराजांनी जरी इतकी सप्रयोग माहिती दिली तरी मंडळीत कांक्षाखोर कांहीं होतेच व तसे असणे स्वाभाविक आहे. विषारी सर्प चावून विषार न वाधणें ही अलौकिक शक्ती महाराजांचे ठायी वसत असली तरी ही गोष्ट निसर्गाच्या विरुद्ध आहे, याबद्दल वाद नाही. महाराजांनी बरोबर आणलेले सर्प निर्विष केलेले असतील, अशी शंका येणें साहजिक आहे. या कांक्षाखोर मंडळीचे समाधान करण्याचे महाराजांनी मनावर घेतले. एखादा नवा विषारी सर्प धरून आणण्यास त्यांनी आपल्या मनुष्याला सांगितले व तो त्याचे विषारी दांत काढणार नाही, या बद्दलची खात्री करून घेण्याकरितां कांहीं इतर माणसे त्याचेबरोबर पाठविली. शिर्डीस सर्पांना तोटा नाही. पाणवठ्याचे आसपास सर्प असतात, थोडा तपास केल्यावर एक सर्प सांपडला तो धरून महाराजांचेपाशी आणला. आग्यापरळ नांवाची एक जात आहे, त्या जातीचा तो सर्प होता. शिर्डीस आलेल्या पाहुणे मंडळीत एक पुण्याच्या कॉलेजमधील प्राणिशास्त्राचे (Zoology) शिक्षण घेतलेले तज्ज्ञ होते, त्यांनी तो सर्प पाहून तो विषारी म्हणजे चावल्यापासून ६ तासाने मृत्यु येणाऱ्या जातीपैकी आहे व त्याचे

विषारी दांत (Fangs) कायम आहेत अशी हमी दिव्या. सर्प चाववून घेण्याकरितां अंधेरीकडील एक गृहस्थ तयार झाले. सर्प नुकताच पकडून आणल्यामुळे चवताळलेला होता, त्यामुळे त्याला चावण्याची संवि मिळाल्याबरोबर तो खूपच कडकडून चावला. त्या गृहस्थाचे सर्व मनगट रक्तवंवाळ झाले. विषारी दांत, त्यांतून बाहेर आलेले विष वगैरे महाराजांनी पूर्वाक्-रीतीने सर्वांना दाखविले. हा प्रयोग पाहून महाराजांच्या अलौकिक शक्तीबद्दल बहुतेक सर्वांची खात्री झाली.

उत्सवाच्या कार्यक्रमाप्रमाणे सायंकाळी निशाणाची व रयाचा मिरवणूक निघून मामुली वहिवाटीप्रमाणे ती यथासांग पार पडली. रात्री समाधि मंदिरांत नांदेडचे रा. देवीदास लक्ष्मण महाजन यांचे सुश्राव्य कीर्तन झाले. कीर्तनकाराचा पेसा नसून रा. महाजनांचे कीर्तन फार चांगले वठले. त्यानंतर शेजारती होऊन नवमीचा कार्यक्रम संपला. द्वादशीपर्यंत कार्यक्रमाप्रमाणे सर्व समारंभ, कीर्तने, कुस्त्या वगैरे वेळेवर होऊन द्वादशीला काला झाला व उत्सव समाप्ती झाली. या साली जत्राही चांगला भरली होती. दाख्खान प्रेक्षणीय होते. एक रात्री मशीदीपुढील पटांगणांत व एक रात्री गांवाबाहेर वेशीच्या पलीकडे शेतांत दाख्ख काम सोडण्यांत आले. उत्सवाप्रित्यर्थ कोपरगांवचे मामलेदारसाहेब, मुन्सफसाहेब फौजदारसाहेब, वगैरे अधिकारी मंडळ आले होते.

या समारंभांत, निसर्गसिद्ध पंचमहाभूतांतील प्रखर महामूत्र जो वन्ही त्यावरही सत्पुरुषांचा अधिकार कसा चालतो, याची प्रचिती महाराजांनी आणून दिली. शिर्डीस येण्यापूर्वी महाराजांनी मोंगलाईत कळमनुरीत्त महायज्ञ केला होता. त्या यज्ञास महाराजांचे निमंत्रणावरून बुवा गेले होते. यज्ञ समाप्ती झाल्यावर महाराजांनी तेथे ' आहाड ' केला होता. हा आहाड म्हणजे एक मोठा चर खणून त्यांतील रसरसीत निखाऱ्यांवरून लोकांनी चढत जाणे. कळमनुरीला हा चर ४० हात लांब खणला होता. शिर्डीच्या ठोकांनाही हा प्रयोग दाखवावा म्हणून बुवांनी महाराजांना विनंति केली. त्याकरितां समाधि मंदिरा बाहेरील उत्तरेकडील पटांगणांत ७ हात लांब व सुमारे ४ हात रुंद व २ हात खोल असा एक चर तयार करवून त्यांत पुष्कळसी टांकडे पेट-

विली. संध्याकाळचे सुमारास सर्व लांकडे जळून रसरशीत निखारे तयार झाले. ज्या कोणास निखान्यांवरून चालत जाणें असेल त्यानें स्नान करून शुचिर्भूत झालें पाहिजे, अशी महाराजांनी आज्ञा केली होती. त्याप्रमाणें १२।१५ मंडळी तयार झाली. जळत्या लांकडांच्या ज्वाला साफ नाहीशा होऊन लाल रसरशीत निखारे झाल्यावर चराच्या दोन्ही बाजूला उभे राहून त्यांची मंडळी चौपदरी धोतरानें निखान्यावर जमणारी रक्षा उडवीत होती, त्यामुळें तो सात हात लांब चर इतका प्रफुल्लित झाला की, त्यावर नजर ठरत नव्हती. प्रयोग पाहाण्याकरितां आम्हीं सुमारें ६ फूट लांब होतों तरी तेथेंही आम्हांला अग्नीची धग सहन होत नव्हती. महाराजांनी प्रथम अग्निनारायणाची पूजा केली, व त्यांच्या दैवताचे पुजारी वे. शा. सं. भाऊदेव यांना हातीं धरून अग्नीवरून आहाळांतून सावकाश चालत नेलें. नंतर जाऊं इच्छिणाऱ्या मंडळीस जाण्यास सांगितलें. त्याप्रमाणें सुमारें १०।११ माणसें आहाळांतून त्रिनद्योक्त चालत गेलीं, त्यांत तीन ९।१० वर्षांचीं मुलेंही होती. त्यापैकी फक्त एका इसमाच्या पायांनें एक निखारा आहाळाबाहेर उडाला व त्यावर त्याचा पाय पडून त्या ठिकाणीं त्याला भाजलें. बाकी कोणाला कांहीं इजा झाली नाही. स्नान करून ज्यास्ती मंडळी तयार झाली होती परंतु त्यापैकी कांहीं तो अग्नीचा देखावा पाहिल्यावर, चालून जाण्यास धजले नाहीत. एका टोंकापासून दुसऱ्या टोंकाला जाईपर्यंत ५ ते ६ पाऊलें पडत होती. आम्हांला ६ फूटांच्या अंतरावर अग्नीची धग असह्य होत होती म्हणून अग्नीतून चालून गेलेल्या मंडळींना ती धग कशी सहन झाली तें आम्हीं विचारलें. तेव्हां त्यांनी सांगितलें की, पायापासून कमरेपर्यंत उष्णता मुळीच वाटत नव्हती, मात्र कमरेवरच्या भागाला धग चांगलीच जाणवत होती. महाराजांनी दाखविलेला हा चमत्कार पाहून सर्वांना फारच आश्चर्य वाटलें. या अंकांत "आहाडा"चे वेतलेले छायाचित्र दिले आहे.

संध्याकाळीं हा समारंभ झाल्यावर रात्री बुवांचें प्रसिद्ध हरिभक्त लाखा कोल्हाटी यांच्या चरित्रावर रसाळ कीर्तन झालें हें आख्यान फार मोठें असल्यामुळें, दोन हप्त्यांनें तें पुरें झालें. पुढील अंकांत हें आख्यान देऊं.

“ आहाड ” (छायाचित्र)

अखंड सहजानंदा विसरुनि विषयांवरि मन जाते ।
विषयानंदी तदंश लाभे हें समजीस न येते ॥ ६ ॥

सहजानंदाची महती ती तो गेल्याविण नुमजे ।
जैसे मरुदेगी जै जावे तै तोयाची उमजे ॥ ७ ॥

वृश्चिकदंशे विलया जातां स्वानंदचि मग कोठें ।
विषयी सुखदायकता नसते तत्त्व असें हें मोठें ॥ ८ ॥

साखर निजगुण दावि सदोदित तैसें विषयी असतें ।
गुणरूपें सुख तरि विषयांना न कदा कोणी त्यजितें ॥ ९ ॥

सहजानंदा जीवा हृदयीं स्थानचि नसेल जेव्हां ।
स्वर्गीयहि ते विषय गमति कीं विषयच्याज्यचि तेव्हां ॥ १० ॥

विभक्त सच्चिन्मय आनंदापासुनि हृदयस्थाच्या ।
होतां जीवा सुखलाभाच्या गोष्टी मग त्या कैच्या ॥ ११ ॥

विषयी भासे सुखत्रिदू जो उगम त्याचा आहे ।
सहजानंदी तो सिंधू रे विचार करुनी पाहे ॥ १२ ॥

विषयी सुखसामग्री असतो तरि कां तरतमभावे ।
सुख न मिळावें तिजपासुनि रे तें कांहीं उमजावें ॥ १३ ॥

कुरूप निजपति गुणहीनहि जरि निःसीमचि तो होये ।
तरी सतीतें तत्संगाविण भास सुखाचा नोहे ॥ १४ ॥

सच्छीलतें तैशी सुखदा एक निजस्त्री वाटे ।
गुणहीनहि जरि असली ती तरि परांगने नच भेटे ॥ १५ ॥

स्वपतीवांचुनि भोगेच्छा ती नान्यीं होतचि सतितें ।
रूपगुणास्तत्र ऋधीं न पाही सुखी परपुरुषातें ॥ १६ ॥

जारिणि आगिऋ जार प्रहातां रूपगुणावरि कांहीं ।
प्रेम त्यांचे अवलंबुनि तें प्रायः राहत नाही ॥ १७ ॥

विषयीं सुख जरि असते तरि मग उत्तम साधन त्याज्य ।
 कैसें होइल न घेई ला जया मिळतसे आज्य ॥ १८ ॥
 तेविं कृपण तो स्वद्वन्द्याचा कदापि भोग न घेई ।
 तथापि नुसते पाहुनि त्याते आनंदी तो राही ॥ १९ ॥
 जड विषयामधि आनंदाचे देणेघेणे कैचे ।
 सुबुद्ध जीवालाही कीं हो प्रायः नुमजे ऐसें ॥ २० ॥
 सुख विषयींचे ऐसें आहे सकलचि कल्पित नान्य ।
 ऐसें उमजुनि विषयत्यागे जीवे व्हावे धन्य ॥ २१ ॥
 अचिंत्य विश्वाभासा पाहुनि हरिच्या ऐश्वर्याची ।
 पूर्ण प्रतीति घेउनि मग ती कांस धरावी त्याची ॥ २२ ॥
 हरिच्या मायाशक्तीचा उपयोग इतर तो नाही ।
 हरिते हृदयीं दृढ धरिल्यावरि मग ती त्याज्यचि होई ॥ २३ ॥
 जीवा , ः अखंड आहे सहजानंद तयाला ।
 भौतिक विषयांच्या अभिलाषे जीवचि नेइ लयाला ॥ २४ ॥
 केवळ हरिभक्तीच्या योगे लाभे सहजानंद ।
 आणि मनोनाश होउनी हो तुटतो मायाबंध ॥ २५ ॥
 साईरूपे अनन्यभावे हरि निजहृदयीं मान्य ।
 वसतो त्याच्या दृढयोगाने रामध्या हा धन्य ॥ २६ ॥

सच्चिन्मयानंद

(साकी)

आनंदाचा विचार झाला आतां सच्चिन्मयता ।
 कैशी आहे विवेक त्याचा करितो पुढतीं पुरता ॥ १ ॥
 सकल जिवांच्या ठायीं नित्यचि चिदात्मता ती वसते ।
 जाग्रत्स्वप्नीं मनीं दिसतसे सुषुप्तिमाजिहि असते ॥ २ ॥

चिच्छक्तीला ज्ञान आपुलें म्हणतां दोषचि येई ।
स्वस्कंधावार आरोहण तें संभाव्य कसें होई ॥ ३ ॥

निजप्रकाशें सुपुसिअंती जाणतसे मन सुख तें ।
आत्मस्वरूपमय होउनि जें सुपुसिकाळी असते ॥ ४ ॥

तिन्ही अवस्थामाजी ऐशी चिच्छक्ती ती वसते ।
मनयोगें ती निजप्रभावा प्रकट करूनी असते ॥ ५ ॥

चिच्छक्ती ती तिन्ही अवस्थामाजी आहे ऐसें ।
म्हणतां तिजला सत्ता नाही ऐसें होईल कैसें ॥ ६ ॥

भौतिक जड जें तें निजरूपें चंचल सततचि आहे ।
परि विश्वी ह्या नाश समूळचि कधी कशाचा नोहे ॥ ७ ॥

चंचल जड जें तेंहि जगी ह्या जरि सत्तात्मक आहे ।
सर्व व्यापक चिच्छक्ती जी ती मग कैशी नोहे ॥ ८ ॥

भिन्न उपाधी जरि जीवांच्या तरि चिच्छक्ती नोहे ।
उपाधिभेदें भिन्न कदा तो आनंदात्मक राहे ॥ ९ ॥

रक्तादिक हीं शरीरभेदें नरासि जेविं न भिन्न ।
सर्व शरीरी तैशी राहे चिच्छक्तीहि अभिन्न ॥ १० ॥

गोमाता त्या असंख्य असती दुग्ध तयांचें पाही ।
भिन्न नसे त्यापरि चिच्छक्तिहि सदा अभिन्नचि राही ॥ ११ ॥

ईशाच्या इच्छाशक्तीने चक्र जगाचें चाले ।
तैसें जीवाच्याहि मनानें त्याचें शरीर हाले ॥ १२ ॥

सृष्टिचालक ईश असे तो व्यष्टी चालक जीव ।
तत्त्व पहातां एकात्मक ते उमजावा हा भाव ॥ १३ ॥

नामें रूपें चंचल नश्वर ह्यास्तव मिथ्या असती ।
त्यांच्या ठायीं जडात्मतेविण कांहींही गुण नसती ॥ १४ ॥

नामे रूपे न ईश्वरी ती तैशी जीवी नाही ।
 आद्यस्वरूप दोघांठायी एकचि वसते पाही ॥ १५ ॥
 हृदयीचा हरि जातां मग ती उरते भोली माती ।
 तो गेल्यावरि ह्या देहाला कदापि कोणि न पुसती ॥ १६ ॥
 निज रूपाचा बोध नसे त्यां ईशस्वरूप कैसे ।
 उमजावे परि अज्ञान्याते उमजत नाही ऐसें ॥ १७ ॥
 आद्यस्वरूप जड विश्वाचे हरिभक्तीतचि नसते ।
 तरि हरिने ह्या स्वशक्तिवाहा कसें बनविले असते ॥ १८ ॥
 आद्यस्वरूप विश्वाचे ह्या सच्चिन्मय हो आहे ।
 त्यामाजी जड किमपिहि नोहे ऐसें उमजुनि पाहे ॥ १९ ॥
 हरि जड नाही ऐसें म्हणतां तच्छक्तिहि जड नाही ।
 ऐसें सहज न्याये ठरते त्याला उपाय नाही ॥ २० ॥
 ईशाची जी मायाशक्ती ती आधीन त्याच्या ।
 तैसें आत्मज्ञाने मनही आधीन होय जिवाच्या ॥ २१ ॥
 इंद्रियगण तो प्राण तशी तनु मायामय ही सारी ।
 तीं मनराजा मोडुनि नेती अज्ञानाच्या द्वारी ॥ २२ ॥
 ह्यांच्यासंगे सर्वात्मकता मनासि सोडुनि जाई ।
 तदनंतर तो भाव "अहं" त्या सदाचि घेरुनि राही ॥ २३ ॥
 सऱ्याभिमान सोडुनि मन रे मिथ्याभिमान धरिसी ।
 त्याच्या योगे सद्वा चिद्वा उभय विनाशा वरिसी ॥ २४ ॥
 उत्पत्तिस्थितिल्यासि पावे ईशाची ती माया ।
 तेवि मनाते देहांतर ते लाभतसे हो राया ॥ २५ ॥
 सूक्ष्मत्वे मन अति निर्मल ते त्याविण दुसरी सारी ।
 निजप्रकाशाच्या ग्रहणाला अपात्र असती भारी ॥ २६ ॥

निजात्मरूपी विलीन होउनि जैं तूं तन्मय होसी ।
तैंचि मना रे जडता त्यागें चिद्रूपा तूं निळसी ॥ २७ ॥

तन्मात्रें इंद्रियें गुणात्मक मायोद्भव रे सारी ।
त्यांची कर्में त्रिगुणीं ठेवुनि राहे ईशद्वारी ॥ २८ ॥

विश्वात्मा जो जीवात्म्याचें तात्त्विक स्वरूप आहे ।
त्याला सोडुनि रे मन तुजला जडीं रतीं कां साहे ॥ २९ ॥

मुक्त सदा जो ईश असे तो पुरुषोत्तम झा भावें ।
वसे सदा जीवांच्या हृदयीं त्यासि कसें विसरावें ॥ ३० ॥

इंद्रिय संघा ईशगुणांच्या अनुरोधानें ठेवीं ।
समता आणिक दया त्याची सर्वांभूतीं दावी ॥ ३१ ॥

सत्ता विश्वीं सार्वत्रिक ती चिदात्मता ती जीवीं ।
आनंदात्मक योगी असतो हें उमजुनि वा ठेवी ॥ ३२ ॥

विषयेंद्रियसंयोगें भ्रमसी तेणें कधी होली ।
त्या संगाचा त्याग करिसि तरी सदा चुखी तूं अससी ॥ ३३ ॥

सच्चित्स्वानंदात्मक ठेवा तुझिया समीप आहे ।
विषयेंद्रियसंयोगासंगें नाससि तूं वा पाडे ॥ ३४ ॥

विरहंकारें घडो स्वकार्यचि ईशार्पण ह्या भावें ।
तेणें ईश्वर तुष्टी लाभे ऐसें वा उमजावें ॥ ३५ ॥

“अहं” तसें “मम” अखिलचि जणें अति दुर्घट वा आहे ।
परि ती गेल्यावीण कदापिहि ईशप्राप्ती नोहे ॥ ३६ ॥

साइकृपा स्फूर्तीनि हृदयीं विचार जें हे आले ।
ते सारे हो त्यासचि अर्पुनि रामच्या ह्य बोले ॥
जय साईनाथा ॥ सोडवि माझे मन आतां ॥ ३७ ॥

ब्रह्म आणि माया.

श्लोक.

कुरंग-मातंग-पतंग-भ्रङ्ग-मीना हताः पंचभिरेव पंच ।
एकः प्रमाधी स कथं न हन्यते यस्सेवते पंचभिरेव पंच ॥

—श्रीमद्भागवत

अर्थ

आर्या--नादे हरिण स्पर्शे गजरूपाने पतंग भ्रमर रसे ।

गंधास्तव मीन मरे विषयाचा काम आत्मनाश करो ॥ १ ॥

एकैक विषय केवल घातक जीवासि जरि असा होतो ।

पाचांचा लोभ धरी त्या मनुजा घात नच कदा चुकतो ॥ २ ॥

(अभंग)

माया अप्रमेय तैशीच अनादी । ऐसा श्रुतिवादी बोव असे ॥ १ ॥

तैशीच ती जड मोहात्मक साची । वाणी ही वेदाची मिथ्या नोहे ॥ २ ॥

ईशशक्तिकार्य ह्यास्तव अनादी । सदसत्त्व बाधी अप्रमेय ॥ ३ ॥

स्वरूपविस्मृति ते मोहात्मकत्व । तैसेंचि जडत्व चिद्भावी ॥ ४ ॥

सत् म्हणो तें नासे असत् तरी भासे । सदसत्त्वां ऐसे तिचे रूप ॥ ५ ॥

अनिर्वचनीय ऐशीच ती बोली । शास्त्रान्तरी झाली एतदर्थ ॥ ६ ॥

ब्रह्मी अल्पभागी जीवां भास तीचा । जडत्वास कैचा ठाव ब्रह्मी ॥ ७ ॥

स्वस्थानाते त्यागी सेवूनियां अन्य । नोहे ती अनन्य कोणे ठायी ॥ ८ ॥

आत्मा चिदाभास अथवा ते मन । प्रत्यक्षत्वे कोण दावूं शके ॥ ९ ॥

अनेक विकार मनास जे होती । तेहि न दिसती प्रत्यक्षत्वे ॥ १० ॥

आपुलीच निद्रा तीते पाहूं जातां । तिची प्रत्यक्षता नाही कोणा ॥ ११ ॥

प्रापंचिक कार्यां थकोनी पंडित । बहुधा म्हणत “ नेति नेति ” ॥ १२ ॥

मग जीव ईश वा ते परब्रह्म । इंद्रियांते गम्य कोषी होती ॥ १३ ॥

- स्थूल सृष्टीच्या जें पैल तीरीं राहे । त्यातें दावी पाहे सूक्ष्म दृष्टि ॥ १४ ॥
- ज्ञान अज्ञानाचीं चिन्हें जीं अनेक । तींच दावी देख स्थूलदृष्टि ॥ १५ ॥
- ज्ञानातें लपवी तो वाटे अज्ञानी । ढोंगी शब्दज्ञानी वाटे साधु ॥ १६ ॥
- स्थूलदृष्टीद्वारे देखती अनेक । तेणें सद्विचेक होत नाही ॥ १७ ॥
- परी तत्वता तें ज्ञानावीण कांहीं । पहाणेंचि नाही कदा काळीं ॥ १८ ॥
- कळे वा न कळे ऐसें जें बोलणें । ज्ञानकलेवीणें कोण बोले ॥ १९ ॥
- अव्यक्त दिसेना व्यक्त तें आभासें । व्यक्ताव्यक्ती असे समब्रह्म ॥ २० ॥
- चिज्जडाची ग्रंथि नाश पावे जेव्हां । ब्रह्मज्ञान तेव्हां स्पष्ट होतें ॥ २१ ॥
- प्रज्ञान भासवी सर्व सृष्ट जड । स्वतः तें अजड दृश्य नोहे ॥ २२ ॥
- अस्पष्ट प्रकाशीं आरसा जें राहे । पाहणारा पाहे प्रतिबिंबें ॥ २३ ॥
- परी आरसा तो तयाला दिसेना । ना तीं बिंबें नाना दिसताती ॥ २४ ॥
- तेवींच बुद्धीत ब्रह्माची चित्प्रभा । पडे ती सद्भावा आणी जगा ॥ २५ ॥
- ब्रह्मरूप बिंब तेंचि होय सत्य । जग हें असत्य प्रतिबिंब ॥ २६ ॥
- प्रतिबिंब पाहे तोचि चिदाभास । मानितो जगास सद्भावानें ॥ २७ ॥
- चिदाभासमय बुद्धि जेव्हां होते । तेव्हां ती देखते मायाकार्य ॥ २८ ॥
- ब्रह्माची चित्कला बुद्धीतूनि फिरे । माघारीं तें विरे श्यमान ॥ २९ ॥
- नंतर ती वरीं ऐक्यभावा । आत्मज्ञान ठेवा तेव्हां लाभे ॥ ३० ॥
- अंतर्मुख दृष्टि ऐशी केल्यावीना । नाही आत्मज्ञाना अन्य मार्ग ॥ ३१ ॥
- कल्पना स्फूर्तीनें ब्रह्मशक्ति क्रीडे । तेव्हां दळवाडे व्यक्तित्वाचें ॥ ३२ ॥
- हा प्रकारें ईशा आणि जगा जीवां । व्यक्तित्वाच्या भावा आणि माया ॥ ३३ ॥
- भावी व्यक्तित्वाच्या उद्वेगे अहंता । तीसवें ममता पाठी लागे ॥ ३४ ॥
- भिन्नत्व तें माया एकत्व तें ब्रह्म । मायायोगें कर्म उद्ववतें ॥ ३५ ॥
- व्या स्थळाची जेव्हां माया व्याप्ति करी । तेव्हां तेथें हरि नियामक ॥ ३६ ॥
- तो समष्टिरूपी ईश्वर जाणावा । जीवत्वाच्या भावा येई व्यष्टि ॥ ३७ ॥

समष्टीच्या पोटी राहताती व्यष्टि । त्यांच्या योगे कष्टी ना तो ईश ॥ ३८ ॥
 मायाकार्य जग कर्ता वाटे हरि । परि तो अंतरी ब्रह्मरूप ॥ ३९ ॥
 ईशासम ज्ञानी आणि तत्वदर्शी । अंतरा न स्पर्शी माया त्यांच्या ॥ ४० ॥
 ऐसे सर्व योगी आणि तो हरि । सारेचि अंतरी ब्रह्मरूप ॥ ४१ ॥
 उपाधिभिन्नत्वे न्यूनाधिक्य कांही । नाही त्यांच्या ठायी कदा काली ॥ ४२ ॥
 उपाधीशी तया कदा नोहे संग । अंतरी निस्संग अद्वैतत्वे ॥ ४३ ॥
 राजा आणि राणी व्यक्ति जरी भिन्न । तरी त्यां समान लेखी जग ॥ ४४ ॥
 बहुरूपांपरी बाह्योपाधि भिन्न । अंतरी अभिन्न सारे ज्ञानी ॥ ४५ ॥
 ईशाच्या शक्तीचा जगाला आधार । मुमुक्षुंचा भार योग्यांवरी ॥ ४६ ॥
 दृश्यदेह मुळी ईश्वरासी नसे । परि योगी वसे प्रत्यक्षत्वे ॥ ४७ ॥
 मुमुक्षूंना गुरु ह्या कारणे श्रेष्ठ । त्याहूनि वरिष्ठ नसे ईश ॥ ४८ ॥
 जीवेश ह्या भावां आद्यंतीं तें ब्रह्म । सर्वमिदं ब्रह्म हा इत्यर्थ ॥ ४९ ॥
 आद्यंती अव्यक्त आणि मध्ये व्यक्त । दृश्यभावी भक्त ज्ञानी नोहे ॥ ५० ॥
 निद्रिताचे स्वप्न जैसे मिथ्या असे । दृश्यत्व तें तैसे दीर्घ स्वप्न ॥ ५१ ॥
 पुण्यपापक्षयीं ज्ञाने होतां मोक्ष । जीवत्व प्रत्यक्ष नष्ट होते ॥ ५२ ॥
 जीवत्व दे माया ती ईशाची शक्ति । तीपासाव मुक्ति इच्छितो जो ॥ ५३ ॥
 तयाने प्रथम ईशासी शरण । गुरुरूपी पूर्ण व्हावे आय ॥ ५४ ॥
 परी पराक्रम मायेचा तो भारी । दुरत्ययां हरि म्हणे तीते ॥ ५५ ॥
 जीवांना मोहाया माया अति दक्ष । जावों नेदी लक्ष ईशाकडे ॥ ५६ ॥
 अनंत रूपाने नटूनि गोजिरी । दिसते साजिरी ज्ञानाभावी ॥ ५७ ॥
 तिचे मिथ्यापण जाणण्याची बुद्धि । होण्यास अवधी देईना ती ॥ ५८ ॥
 सच्चिदानंदाते साखनियां मार्गे । सत्याभासयोगे मोही जीवां ॥ ५९ ॥
 मायांनेदीमध्ये बुडाले अनैक । पुढेहि असेख्य बुडणार ॥ ६० ॥
 मायोदरी वस्तीं क्रूर जळचरां । त्यांचा असे मारा दुर्धरचि ॥ ६१ ॥

शब्द स्पर्श रूप रस आणि गंध । हेचि होती मैद जळचर ॥ ६२ ॥
 हाचे जे चित्त तेचि ब्रह्माद्वैता । नाशी प्रथमतः ठायीं ठायीं । ६३ ॥
 द्वैताचे जे ध्यान ते सदा दुःसंगा । लाची त्या निस्संगा जीवाभ्याते ॥ ६४ ॥
 रिपुश्रेष्ठ काम उद्भवे तेथून । इच्छाभंगे जाण येई क्रोध ॥ ६५ ॥
 इष्ट लाभापाठी लोभ मोह येती । त्यांचीहि गति क्रोधासम ॥ ६६ ॥
 तैसाचि मत्सर आणिक तो मद । देती सारे पाद स्मृतिशिरी ॥ ६७ ॥
 स्मृतिभंशापोठी होतो बुद्धिनाश । तोचि होय पाश मृत्युमय ॥ ६८ ॥
 ऐसाचि तो मृत्यु येई वेळोवेळां । क्विती ही प्रबळा माया नदी ॥ ६९ ॥
 विश्वकुटुंबी हे रिपु सहा जण । त्यांचा मोडी पण ऐसा क्वचित् ॥ ७० ॥
 लावुनि आमिष टाकिताती गळ । भुज्ज्विती खळ जीवमीनां ॥ ७१ ॥
 विषयदरीचे व्याघ्रचि हे होती । ओढोन्वियां नेती जीवां तीत ॥ ७२ ॥
 भक्तिज्ञानमार्गी मारेकरी होती । मच्चें प्राण घेती तेथें जातां ॥ ७३ ॥
 वासनेचा त्याग केल्यावीना कांहीं । रिपुनाशा नाहीं अन्य मार्ग ॥ ७४ ॥
 वासनात्यागानें होतो मनोनाश । प्रपंचाचे पाश तोडी तोचि ॥ ७५ ॥
 पूर्णत्वे सांतत्व असे मायेठायीं । त्यावरून कांहीं बोध ध्यावा ॥ ७६ ॥
 तिचा अंत व्हावा हेंचि कार्य जीवा । त्यावीण विसांवा कोठें नाही ॥ ७७ ॥
 अहंतेचा त्याग हेंचि तिशीं क्रौर्य । शब्दांच्यांचें शौर्य व्यर्थ तेथें ॥ ७८ ॥
 कामिनीकटाक्षे नोहे चित्त भिन्न । शब्दावारी कोण ऐसा शूर ॥ ७९ ॥
 तेवीं द्रव्यास्तव मोठाले व्युत्पन्न । ज्ञानें व्हू हीन आचरती ॥ ८० ॥
 अधिकारमदें दुष्कर्माचरण । किर्तीसक जाण चालविती ॥ ८१ ॥
 जनमान्यतेची कोणी धरी हांव । तिच्याचि पासाव आत्मघात ॥ ८२ ॥
 मायादुर्गी ऐसे जन बंदिवांन । सत्याचा ना कोण वाली तेथें ॥ ८३ ॥
 थोर थोर जेथें दाती घेती तृण । दाद तेथें कोण देई सत्या ॥ ८४ ॥
 सत्य लाभासाठीं शास्त्री होती मार्ग । हा प्रपंचदुर्ग निकण्याचें ॥ ८५ ॥

त्या मार्गी प्रवृत्ति ईशकृपेवीण । नोहे वाटे शीग सत्कर्माचा ॥ ८६ ॥
 इंद्रियांच्या जये काम लया जाय । तेणे प्राप्त होय मनोनाश ॥ ८७ ॥
 योग्यां प्राणजये लाभे मनोनाश । प्रपंचाचे पाश तोचिं तोडी ॥ ८८ ॥
 प्रपंची विरक्ति तीच चित्तशुद्धि । मग रमे बुद्धि स्वात्मरूपी ॥ ८९ ॥
 स्वात्मरूपी बुद्धि स्थिरावे अखंड । तेव्हां मोडे बंड त्या मायेचें ॥ ९० ॥
 मायानाशाद्धि नोहे जीवन्मुक्ति । ही भसे प्रतीति योग्यांनाचि ॥ ९१ ॥
 वासनात्यागानें होतो मायानाश । तें तुटती पाश ह्या भवाचे ॥ ९२ ॥
 पुढें होई ज्ञान तेणे आत्मलाभ । जेथें न संभव प्रपंचाचा ॥ ९३ ॥
 ऐशा लाभासाठीं शरण तुला साई । रामय्या हा येई मनोभावे ॥ ९४ ॥

साधन साध्य.

(अमंग)

सत्कर्म सद्भक्ति वा तें सत्यज्ञान । सत्पद समान तिन्ही ठायीं ॥ १ ॥
 एतदर्थ तिन्ही एकरूप होती । भेदाची प्रतीति नाही तेथें ॥ २ ॥
 गीतांत्याध्यायीं जें स्वभावज कर्म । वर्णिलें तो धर्म प्रकृतीचा ॥ ३ ॥
 त्या कर्माच्या त्यागा न कांहीं उपाव । निश्चित हा भाव सांगे कृष्ण ॥ ४ ॥
 लोकसंग्रहासी क्षात्रवर्मा ठाव । श्रेष्ठावीण वाव तो इतरां ॥ ५ ॥
 श्रेष्ठ नराधिप ही दशमाध्यायी । व्याख्या शेषशायी स्पष्ट सांगे ॥ ६ ॥
 श्रीकृष्ण जनक तैसाचि अर्जुन । क्षात्रत्वे अभिन्न तिघे होते ॥ ७ ॥
 लोकांचे पालन हें लोकपालांचें । कार्य होय साचें शास्त्रान्वये ॥ ८ ॥
 लोकसंग्रहाचें कार्य ह्याचि भावें । लागे आचरावें नराधिपां ॥ ९ ॥
 गीतेच्या सत्राव्या अध्यायांती कर्म । वर्णिलें तें धर्म्य त्रैवर्णिकां ॥ १० ॥
 त्या कर्मां प्रशस्त म्हणतसे गीता । तदन्य सर्वथा अप्रशस्त ॥ ११ ॥
 एवं जी यज्ञार्थ तीचि उपादेय । तदितर हेय होती कर्मे ॥ १२ ॥
 प्रजांसवें यज्ञ निर्मिले ब्रह्मदानें । त्यांच्या सहायानें चाले जग ॥ १३ ॥

चतुर्थ अध्यायी यज्ञाचा विस्तार । सांगोनी श्रीवर वर्णी यज्ञ ॥ १४ ॥
 यज्ञ-तप-भोक्ता एक असे हरि । ऐशीच वैखरी गीता वदे ॥ १५ ॥
 “ अहं यज्ञः ” ऐशी आहे कृष्णवाणी । तेणे चक्रपाणी करी बोध ॥ १६ ॥
 कीं विष्णुप्रीत्यर्थ न होती जीं कर्मे । तीं सारीं विकर्मे कर्मयोगी ॥ १७ ॥
 एक शुद्ध भक्ति कर्मयोगी दावी । विश्वाचा गोसावी ह्या प्रकारें ॥ १८ ॥
 “ व्यवसायोस्मि ” हें वचन वदोनी । ईशप्रणिधानी योजी योग्यां ॥ १९ ॥
 ऐशा प्रणिधानें स्वयोगमार्गाचा । उपक्रम साचा करी हरि ॥ २० ॥
 “ व्यवसायात्मिका ” तीच ईशपर । बुद्धि अत्युदार मोक्षदात्री ॥ २१ ॥
 यज्ञांमाजी श्रेष्ठ असे जपयज्ञ । प्रपंच अयज्ञ हा गीतार्थ ॥ २२ ॥
 सोळाव्या अध्यायीं शास्त्रप्रामाण्याचा । आदेश हरीचा वदे गीता ॥ २३ ॥
 अशास्त्रीय कम त्याज्यता येतसे । तेथें कवीं नसे यज्ञा स्थान ॥ २४ ॥
 यज्ञ दान तप सात्त्विक आहार । हींच कर्मे थोर गीतान्वये ॥ २५ ॥
 आत्मोन्नतीसाठीं तींच आचरावीं । इतर सोडावीं दैवावरी ॥ २६ ॥
 इत्यर्थ इतुका कर्मयोगीं असे । ऐसें वदतसे हरिवाणि ॥ २७ ॥
 तिचा विपर्यास करिती अभक्त । भौतिकीं आसक्त होऊनियां ॥ २८ ॥
 गुणातीत व्हाया अर्जुनासी सांगे । श्रीरंगें निजांगें गीतेमर्त्ये ॥ २९ ॥
 हांतील रहस्य उमजेल ज्यांना । योगवर्म त्यांना खरें कळे ॥ ३० ॥
 फलार्पण ईशा करूनी स्वकर्म । करावें हा धर्म सांगे गीता ॥ ३१ ॥
 स्वकर्म सहज त्याविण तें हेय । नव्हे उपादेय असहज ॥ ३२ ॥
 स्वभावज आणि शास्त्रोक्त जीं कर्मे । तदन्य विकर्मे वदे हरि ॥ ३३ ॥
 रागात्मक रज रजोद्भूत कर्म । आसुरी तो धर्म प्रकृतीचा ॥ ३४ ॥
 कर्मारंभ ऐशासाठीं त्याज्य होय । ही जाणती सोय सद्भक्तचि ॥ ३५ ॥
 कर्म ब्रह्मार्पण करितां तें सारें । त्यामाजीं न शिरे अहंभाव ॥ ३६ ॥
 कर्म प्रकृतीपें ठेवूनि अलिप्त । राहील तो लिप्त नव्हे तेणें ॥ ३७ ॥

ऐशी कर्मबाधा गेल्या क्रियमाण ! मरे ऐशी खूण ठावी भक्ता ॥ ३८ ॥
 “ प्रारब्ध कर्मणाम् भोगादेव क्षयः ” । ऐसें जाई लया तें प्रारब्ध ॥३९॥
 देहात्मतानाशी सर्व कर्मनाश । होतसे प्रत्यक्ष अखिलचि ॥ ४० ॥
 संचितहि तेव्हां जातसे विलया । कर्मत्रय क्षया जाय जेव्हां ॥ ४१ ॥
 विकर्म त्यागूनी सत्कर्म ईशासी । अर्पितां त्याच्याशी योग होतो ॥ ४२ ॥
 ईश स्वभक्ताचे तोडी मायापाश । भक्तीने चित्तास शुद्धि ऐशी ॥ ४३ ॥
 चित्तशुद्धि होतां उद्भवे वैराग्य । तेचि महद्भाग्य मोक्षहेतु ॥ ४४ ॥
 पुढे त्याचें कर्म घडतें ज्ञानार्थ । अन्यत्र त्या स्वार्थ न गमेचि ॥ ४५ ॥
 ऐशी शुद्ध भक्ति क्षेत्रक्षेत्रज्ञाचें । ज्ञान देई साचें सद्भक्तातें ॥ ४६ ॥
 अविभक्तवें जी परमेशभक्ति । तीच आत्मरती ज्ञानियांची ॥ ४७ ॥
 स्वभावज श्रद्धा श्रद्धामय जीव । भिन्न निष्ठाभाव तेणें जीवा ॥ ४८ ॥
 भिन्न अधिकारी भिन्न मार्ग तथा । कथी कृष्णराया गीतेमाजी ॥ ४९ ॥
 परि वैराग्य तें अवश्य सर्वांसी । ऐसें हृषीकेशी वदलासे ॥ ५० ॥
 निस्त्रैगुण्य व्हावा अर्जुनासी सांगे । त्या निस्त्रैगुण्यांगें अनारंभ ॥ ५१ ॥
 निद्वंद्व त्वां व्हावें तैसेचि आत्मवान् । ऐसें श्रीभगवान् वदे त्यासी ॥ ५२ ॥
 निर्योगक्षेमवान् व नित्यसत्वस्थ । व्हाया हृदयस्थ सांगे त्याला ॥ ५३ ॥
 ज्ञानवैराग्याची लक्षणें हीं सारीं । त्यां योगें मुरारी वर्णी आत्मा ॥ ५४ ॥
 प्रथम ही आज्ञा करूनियां मग । पुढें कर्मयोग निरूपिला ॥ ५५ ॥
 हेतु हा कीं त्याच्या प्रारब्धकर्मातीं । पूर्ण ज्ञानप्राप्ती व्हावी त्याला ॥ ५६ ॥
 प्रारब्धबलानें आरंभिल्या युद्धीं । मोहें त्यागबुद्धि झाली त्याला ॥ ५७ ॥
 अशक्य तो त्याग आणि पापमूल । हें सांगाया बोल पुढील ते ॥ ५८ ॥
 अधिकारान्वये कर्म-भक्ति-ज्ञान । ह्यांचें उपासन इष्ट असे ॥ ५९ ॥
 सर्वांगोपदेश एतदर्थ हरि । गीतेमाजी करी सविस्तर ॥ ६० ॥
 पूर्वजन्मी होते नर-नारायण । तेचि पार्थ कृष्ण गीतेतील ॥ ६१ ॥

दैवी प्रकृतीची स्वभावतः पार्थ । सुखी ज्ञानी स्वार्थ वाटे त्याळा ॥ ६२ ॥
 परि अवतारकार्य संपवाया । प्रारब्धेचि तया दिला जन्म ॥ ६३ ॥
 प्रारब्धाचे कार्य संपविल्याविना । त्यागाची कल्पना ती अनिष्ट ॥ ६४ ॥
 तत्पूर्वाच्या त्यागे जन्ममृत्यु लागे । अधिकचि मागे तत्सिव्यर्थ ॥ ६५ ॥
 ते संपल्यावरी कर्मत्याग इष्ट । ऐसें सांगे स्पष्ट श्रीभगवान ॥ ६६ ॥
 कर्ममूल सारा प्रपंच हा असे । कोण्या न्याये नासे तो कर्मानें ॥ ६७ ॥
 आपुलिया जगा नांव कर्मभूमि । अन्या भोगभूमि वंदे शास्त्र ॥ ६८ ॥
 तेवी नरदेहा संज्ञा कर्मयोनी । अन्यां भोगयोनी म्हणे शास्त्र ॥ ६९ ॥
 सुकर्म श्रेष्ठत्वं हुकर्म पतन । शास्त्रीं हे कथन कोलें असे ॥ ७० ॥
 ऐसा कर्ममार्ग जन्ममृत्युमय । पद अनामय न देई तो ॥ ७१ ॥
 कर्म ब्रह्मार्पणी त्यागाचा उगम । तेणेंचि सगुम भक्त्युद्भव ॥ ७२ ॥
 ब्रह्मार्पित कर्मी न घसे फलाशा । तोडी मायापाशा अनासक्ति ॥ ७३ ॥
 फलत्यागरूपी योग तो संन्यास । मक्तिवोग त्यास दुजे नांव ॥ ७४ ॥
 कर्मपूर्वी फल हे तों असंबद्ध । फल होतां सिद्ध ते त्यागावें ॥ ७५ ॥
 कर्मफल त्याग ऐसा हा कठिण । कर्म ब्रह्मार्पण न त्याविना ॥ ७६ ॥
 कर्म ब्रह्मार्पण करुनी जो भोगी । तत्फल अभागी म्हणावें त्या ॥ ७७ ॥
 ब्रह्मापत कर्म भोगी त्याचें फल । चोरचि केवळ तो होतसे ॥ ७८ ॥
 फलत्यागाविना कर्मी निष्कामता । दंभचि तत्त्वता ठरते ती ॥ ७९ ॥
 आशा दुरत्यया जाणोनी श्रीहरि । दृश्यफल वारी यज्ञकर्मी ॥ ८० ॥
 ऐसें यज्ञकर्म सद्गतीच्या द्वारे । सत्यज्ञानी विरे तैचि मोक्ष ॥ ८१ ॥
 सांख्ययोगरूपी ऐशी एक निष्ठा । तिचीच प्रतिष्ठा गीता करी ॥ ८२ ॥
 तीमाजी भिन्नत्व मानिता जे कोणी । त्यातें बालाज्ञानी म्हणे कृष्ण ॥ ८३ ॥
 योगामात्री असे तत्त्वतः संन्यास । स्वरूपसंन्यास तो सांख्यांचा ॥ ८४ ॥
 बुद्धीचें महत्त्व धोळखिती त्यास । दोन्हीहि संन्यास एकरूप ॥ ८५ ॥

विविदिषाद्वारे साधकां संन्यास । सिद्धांचा संन्यास ज्ञानदृष्टया ॥ ८६ ॥
 शिखासूत्रत्यागे प्राप्ति संन्यासाची । म्हणतां म्लेच्छांची तीच स्थिति ॥ ८७ ॥
 अधिकारावीण स्वरूप संन्यासी । तो विटंबनेसी पात्र होय ॥ ८८ ॥
 परि मुमुक्षु वा जे ज्ञानसंपन्न । त्यां महद्रूपण तेचि होय ॥ ८९ ॥
 पार्थ कृष्णसखा आणि कृष्णभक्त । ऐसें असे उक्त गीतेमध्ये ॥ ९० ॥
 स्वभक्तांचा मोह गुरूची निवारी । हें दावी श्रीहरि कृष्णरूपें ॥ ९१ ॥
 देवतांश पार्थ देहपतनांती । गेला स्वर्गाप्रती अमुक्तत्वे ॥ ९२ ॥
 भोगभूमि स्वर्ग तेथें सरे कर्म । यज्ञादिक घर्म ह्या लोकांचें ॥ ९३ ॥
 त्याचा विस्तार आतां करूं थोडा । पुढें तो रोकडा संन्यासचि ॥ ९४ ॥
 स्वभावनियत दृष्ट वा अदृष्ट । तेवढेंचि इष्ट कर्म असे ॥ ९५ ॥
 त्याचा बोध व्हाया पहावें तें शास्त्र । कुतर्काचें अस्त्र त्यागोनियां ॥ ९६ ॥
 पार्थात्म होती अनघ जे लोक । त्यांचा मार्ग एक न निश्चित ॥ ९७ ॥
 शास्त्राज्ञोल्लेखनें प्रन्हारादिजन । गेले उद्ध्वलन किती एक ॥ ९८ ॥
 सच्छास्त्रप्रामाण्य सामान्य जनांसी । न तदितरांसी उक्त सदां ॥ ९९ ॥
 अकर्में विकर्में तामस राजस । प्रवृत्त त्यांच होऊं नये ॥ १०० ॥
 आसुरी संपदा त्यांचेंचि नांव । पापाचा संभव त्यांपासुनि ॥ १०१ ॥
 सात्विक सकाम कर्में श्रेष्ठ लोक । लाभतो निःशंक शास्त्र वदे ॥ १०२ ॥
 परी प्रत्यवाय अभिक्रमनाश । ह्यांच्यामुळे त्यांस भय बहु ॥ १०३ ॥
 यथासांग झालीं तरीच सफळ । ना तरी निष्कळ पापात्मक ॥ १०४ ॥
 ऐशा हेतुस्तव तीं होत अनिष्ट । ऐसें वदे स्पष्ट धर्मशास्त्र ॥ १०५ ॥
 हीं सारीं त्यागावीं मग ब्रह्मनिष्ठा । तिचीच प्रतिष्ठा अवशिष्ट ॥ १०६ ॥
 ब्रह्मनिष्ठा तीच सांख्ययोगनिष्ठा । तीतेंचि वरिष्ठा म्हणे कृष्ण ॥ १०७ ॥
 तियेचें वर्णन अंशें झालें असे । उरलें थोडेंसें आतां करूं ॥ १०८ ॥
 ईश्वरार्थ कर्में आत्मज्ञानप्राप्ति । लाभतसे अंती तीच मुक्ति ॥ १०९ ॥

- फलार्पण ईशीं करुनि सत्कर्म । करावें हें वर्म कर्मयोगीं ॥ ११० ॥
 आत्मलाभासाठीं हीच सांगे युक्ति । भगवद्गीतांतीं जगद्गुरु ॥ १११ ॥
 कर्मफलासक्ति ठेवावी ना कधीं । श्री भगवान् बोधी गीतेमाजीं ॥ ११२ ॥
 कर्म ब्रह्मार्पण करितां तें सारें । मग कोठें नुरे अहंभाव ॥ ११३ ॥
 रामदास म्हणे अहंभाव जेथें । ज्ञानोद्भव तेथें नोहे कदा ॥ ११४ ॥
 दुष्कर्म त्यागूनी-सत्कर्म तें ईशीं । अपितां त्याच्याशीं होतो योग ॥ ११५ ॥
 वर्म जाणोनियां करितां अकर्म । तें होतें सुकर्म कां तें सांगूं ॥ ११६ ॥
 अंगीं येतां ज्वर त्यागावें तें स्नान । ईशपूजाध्यान साधनार्थ ॥ ११७ ॥
 विकर्महि तैशा आचारें सुकर्म । होई त्याचें वर्म सांगूं आतां ॥ ११८ ॥
 देवासाठीं देखा प्रन्हादें तो पिता । भरतें स्वमाता त्यागियलीं ॥ ११९ ॥
 ऐसें हरीसाठीं घडे जें जें कर्म । तें होय स्ववर्म कर्मयोगीं ॥ १२० ॥
 उपासनामार्गीं नाहीं विभक्तता । ज्यासी तोचि ज्ञाता भक्तराज ॥ १२१ ॥
 कायावाचामन अर्पितां देवासी । विभक्तता कौशी पुढें उरे ॥ १२२ ॥
 गुरुदेव तुष्टे जेणें तेंच कर्म । करणें हें वर्म सद्भक्तीचें ॥ १२३ ॥
 कर्मयोग आणि उपासना मार्ग । होतां यथासांग एकचि ते ॥ १२४ ॥
 कर्ता कार्य आणि कारण हीं तिन्हीं । प्रकृतीपासूनी संभवती ॥ १२५ ॥
 चिदाभासयोगें जड प्रकृतीस । सुखदुःखाभास होत असे ॥ १२६ ॥
 ऐसा यथार्थत्वे भाव निशिदिनीं । ज्ञानियांच्या मनीं वसतसे ॥ १२७ ॥
 ऐसा नाहंकारी कर्म दैवप्राप्त । करुनि अप्राप्त नेच्छी कदा ॥ १२८ ॥
 भगवंत म्हणे तोचि कीं संन्यासी । नसे दुजी त्यासी संज्ञा कांहीं ॥ १२९ ॥
 विधिनिषेधाची आडकाठी कांहीं । तयालागीं नाहीं कदाकार्थीं ॥ १३० ॥
 आत्मस्वरूपासी पूर्ण अविभक्ति । ज्ञानियाची मुक्ति तीच होय ॥ १३१ ॥
 भक्त्यंतीं जें साध्य ज्ञानें तेंचि सिद्ध । इतुकाचि भेद सांख्यी योगीं ॥ १३२ ॥
 केवल विवेकें ज्ञात होय आत्मा । सांख्यीं जो महिमा तो एवढा ॥ १३३ ॥

यथासांग भक्ति केल्या ईशकृपा । प्राप्त होय बापा योगियांना ॥ १३४ ॥
 ईशकृपाद्वारे होय ज्ञानप्राप्ती । तीच होय मुक्ति दुजी नाही ॥ १३५ ॥
 सांख्य तो आपणा आपण उद्धरी । योग्यांना श्रीहरि उद्धरितो ॥ १३६ ॥
 एतदर्थ सांख्य स्वाधिकारें श्रेष्ठ । सुद्धनचें श्रेष्ठ योग दीनां ॥ १३७ ॥
 दोन्ही मार्गी जातां शेखीं प्राप्ति एक । ऐसेंचि निःशंक वदे शास्त्र ॥ १३८ ॥
 देहासवें कर्म येई जीवामार्गे । प्रारब्धाच्यायोगें दुर्निवार्य ॥ १३९ ॥
 तथापि देवाचें ग्रहण वा त्याग । करव्याचा योग स्वच्छेसम ॥ १४० ॥
 आपचि आपुला शत्रु किंवा मित्र । ऐसेंचि पवित्र गीता वदे । १४१ ॥
 देवा ओळखावें तथाविना कांहीं । दुजा मार्ग नाही आत्मलाभा ॥ १४२ ॥
 देव ओळखिल्या ज्ञान भक्तिकर्म । सकळांचें वर्म कळतसे ॥ १४३ ॥
 देवाची ओळखी झाली नाही जंत्र । तिन्ही मार्गी तंव आडरान ॥ १४४ ॥
 शरीरें देउळें आत्मा तोचि देव । त्यावांग वाव सर्व जड ॥ १४५ ॥
 प्रतिष्ठा देवाची वाढवावी नित्य । देह हो अनित्य ओळखुनी ॥ १४६ ॥
 देवा सोडूनियां देऊळाची प्रीति । तीच अधोगति नरदेही ॥ १४७ ॥
 देऊळाची प्रीति असावी देवाची । संशय यदर्था धरूं नये ॥ १४८ ॥
 देऊळ राखावें लागे देवासाठी । देवा तथापाठी न घालावें ॥ १४९ ॥
 देवावरी मुख्य ठेवूनियां दृष्टि । कर्म केल्या तुष्टि पावे देव ॥ १५० ॥
 देव तुष्ट होतां कर्मा लागे क्षय । ह्य खरा उपाय मुक्त व्हावा ॥ १५१ ॥
 सत्कर्में सद्भक्ति घडावयासाठी । सत्य ज्ञानदृष्टि लागे आर्धी ॥ १५२ ॥
 नित्या नित्य वस्तु विवेक हें आद्य । साधन प्रतिपाद्य एतदर्थ ॥ १५३ ॥
 ब्रह्म नित्य ऐसें कळेना जोंवरीं । अनित्य तोंवरी कोण सोडी ॥ १५४ ॥
 सत्कर्म सद्भक्ति आणि सत्यज्ञान । कारणें हीं भिन्न कार्य एक ॥ १५५ ॥
 मनी विभक्तता ठेवुनि जी भक्ति । नामरूपाभक्ति तिचें नांव ॥ १५६ ॥
 विभक्ताचें ज्ञान विभक्ताचें कर्म । द्वैताचें तें वर्म दुःखरूप ॥ १५७ ॥

अध्याय ४८ वा

श्रीगणेशाय नमः । श्रीसरस्वत्यै नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः ।

श्रीकुलदेवतायै नमः । श्रीसीतारामचंद्राभ्यां नमः ।

॥ श्रीसद्गुरुसाईनाथाय नमः ॥

आतां हा अध्याय करितां सुरु । जया अत्यंत श्रवणादरु ॥
ऐसा श्राता लागला विचारुं । गुरु कीं सद्गुरु श्रीसाई ॥ १ ॥

तयाचिया समाधाना । कथूं सद्गुरुच्या संक्षिप्त लक्षणा ॥
जेणें श्रीसाईसमर्थचरणा । मिळतील खुणा सद्गुरुच्या ॥ २ ॥

जथूनि प्राप्त वेदाध्ययन । अथवा साही शास्त्रांचें ज्ञान ॥
जिहीं करविलें वेदांत निरूपण । ज्ञाते न सद्गुरु म्हणती तया ॥३॥

कोणी एक वायू कोंडिती । तप्त मुद्रा धारण करिती ॥
ब्रह्मानुवादें श्रोतयां रिझविती । ज्ञाते न सद्गुरु म्हणती तया ॥ ४ ॥

शिष्यां शास्त्रोक्त मंत्र ही देती । जप करावया आज्ञा करिती ॥
होईल केव्हां फलप्राप्ती । विश्वास न चित्तीं कोणाही ॥ ५ ॥

तत्त्व निरूपण अति रसाळ । शब्दज्ञान अघळपघळ ॥
स्वानुभवाचा मात्र दुष्काळ । शाब्दिक पोकळ तें ज्ञान ॥ ६ ॥

एकतेक्षणीं निरूपण नीट । उभय भोगांचा येईल वीट ॥
परी अनुभवाची चवी चोखट । अनुभवी तोच प्रकटवी ॥ ७ ॥

असोनि संपूर्ण शब्दज्ञानी । पूर्णानुभवी अपरोक्षदानी ॥
 त्यांचाचि अधिकार शिष्य प्रबोधनी । म्हणावें त्यालागोनि सद्गुरु ८
 स्वयें ज्यातें अनुभव नाही । तो काय शिष्यातें देखील पाही ॥
 जया न अपरोक्ष अनुभव कांहीं । सद्गुरु कदाही न म्हणावा ॥ ९ ॥
 शिष्यापासून ध्यावी सेवा । स्वप्नींही न धरी ऐसिया भावा ॥
 उलट शिष्यार्थ निजदेह लागावा । इच्छी तो जाणावा सद्गुरु ॥ १० ॥
 शिष्य म्हणजे किं पदार्थ । गुरु काय तो श्रेष्ठांत श्रेष्ठ ॥
 ऐसिया अहंभावा विरहित । तोचि सद्गुरु हितकारी ॥ ११ ॥
 शिष्य तोही पूर्णब्रह्म । त्याठायींही पुत्रप्रेम ॥
 इच्छी न त्यापासावयोगक्षेम । सद्गुरु तो परम श्रेष्ठ जर्गी ॥ १२ ॥
 परम शांतीचें जें निधान । विद्वत्तेचा न जेथें अभिमान ॥
 सान थोर समसमान ॥ तेंच सद्गुरुस्थान जाणावें ॥ १३ ॥
 ऐसीं हीं सर्व साधारणें । सद्गुरुचीं संक्षिप्त लक्षणें ॥
 निवेदिळीं म्यां अनन्य शरणें । श्रोतयांकारणें संकळित ॥ १४ ॥
 साईदर्शनें तुष्टले लोचन । तथा भाग्यवंतां लागून ॥
 मी काय याहून वणूं सकेन । सद्गुरुलक्षण हें सत्य ॥ १५ ॥
 जन्मोजन्मीचा पुण्यातिशय । गांठीस होता त्याचा संचय ॥
 तेणें हे आम्हांस लाधले पाय । या सद्गुरुराय साईचे ॥ १६ ॥
 पूर्ण तारुण्यां ही अपरिग्रह । निराधार ना वेस ना ग्रह ॥
 तमाखू चिलीम हा काय तो संग्रह । मनोनिग्रह भयंकर ॥ १७ ॥
 वर्षे अष्टादश असतां वय । तेव्हांपासूनहा पूर्ण मनोजय ॥
 सदा एकांती वसावें निर्भय । लावूनिया लय स्वरूपी ॥ १८ ॥
 पाहोनि भक्ताची आवडो शुद्ध । भक्तपराधीन मी हें ब्रीद ॥
 भक्तवृंदा दावावया विशद । भक्तप्रेमास्पद वतें जो ॥ १९ ॥

जय परब्रह्मा सनातना । जय दीनोद्धर प्रसन्नवदना ॥
 जय चैतन्यधना भक्ताधीना । दे निजदर्शना निजभक्तां ॥ २० ॥
 जयजयाजी द्वंदातीता । जयजयाजी अव्यक्त व्यक्ता ॥
 सर्वसाक्षी सर्वातीता । अकळअभक्तां सकळिकां ॥ २१ ॥
 जयजय भवसंतापहरणा । जयजय भवगजविदारणा ॥
 जयजय आश्रितप्रेमपूर्णा । संकट निरसना सद्गुरुराया ॥ २२ ॥
 तुज अव्यक्तीं समरसतां । आकार पावळा निराकारता ॥
 परी तवभक्तकल्याणकारिता । देह ठेवितांही न सरे ॥ २३ ॥
 देहीं असतां जी जी कृति । तोच समसरतां अव्यक्तीं ॥
 तेच अनुभव आजही भोगिती । जे तव भक्ती लागले ॥ २४ ॥
 त्वां मज पामरा निमित्त करुनी । निरसावया अविद्यारजनी ॥
 प्रकट केला निज चरित्र तरणी । जो भक्तोद्धरणीं समर्थ ॥ २५ ॥
 आस्तिक्य बुद्धि श्रद्धा स्थिती । हीच-भक्ताची हृदयपणती ॥
 प्रेमस्नहें उजळिजेवती । ज्ञानज्योती प्रगटेळ ॥ २६ ॥
 प्रेमावीण शुष्क ज्ञान । तयाचे कोणा काय प्रयोजन ॥
 विना प्रेम न समाधान । प्रेम अविच्छिन्न असावें ॥ २७ ॥
 काय वानूं प्रेम महिमान । तयापुढें तुच्छ आनः ॥
 गाठी नसल्या प्रेम गहन । श्रवण वाचन निर्फळ ॥ २८ ॥
 प्रेमापाशीं नांदे भक्ती । तेथेंच अवधी शांती विरक्ति ॥
 तेथेंच पाठी तिष्ठे मुक्ति । निज संपत्ती समवेत ॥ २९ ॥
 प्रेम नुपजे भावावीण । भाव तेथें देव जाण ॥
 भावा पोटीं प्रेम पूर्ण । भावचि कारण भवतरणा ॥ ३० ॥
 गंगोदकसम पवित्र । परपगोड साईचरित्र ॥
 तेणेंचि त्याचें सजविलें स्तोत्र । निमित्तमात्र हंमाड ॥ ३१ ॥

श्रवण करितां साईसच्चरित ॥ श्रोते वक्ते नित्य पूत ॥
 पापपुण्याचा होई घात । नित्य मुक्त दोषेही ॥ ३२ ॥
 भाग्ये आगळे ऐकतां श्रोत्र । भाग्ये आगळे वक्तयाचें वक्त्र ॥
 धन्य हें श्रीसाईस्तोत्र । अतिपवित्र निजभक्तां ॥ ३३ ॥
 हाऊनियां शुद्धचित्त । सद्भावें जे परिसती चरित ॥
 तयांचे ते सकळ मनोरथ । होतील सुफलित सदैव ॥ ३४ ॥
 परम भावार्थें आदरेसी । ऐकती या सच्चरितासी ॥
 निजपदभक्ति अनायासी । लाभे तयासीं अविलंबें ॥ ३५ ॥
 भक्तिभावे साईचरण । सेवितां करितां साईस्मरण ॥
 होईना यथेच्छ इंद्रियाचरण ! सहज भवतरण रोकडें ॥ ३६ ॥
 भक्तचातकां निजजीवन । ऐसें हें साईसच्चरितकथन ॥
 श्रोतां श्रवणापाठीं मनन । कीजे श्री आयतन कृपेचें ॥ ३७ ॥
 सर्वावस्थीं सावधान । होऊनि श्रोतीं कोळिया श्रवण ॥
 सहज होय भवतरण । कर्मबंधन तुटोन ॥ ३८ ॥
 असो मनीं म्हणताल श्रोते । केव्हांहो आरंभ होणार कथेंते ॥
 दवडितों त्यांचिया अस्वस्थतेतें । प्रस्तावनेतें करोनी ॥ ३९ ॥
 पूर्वाध्यारीं झालें कथन । वैरहत्या आणि ऋण ॥
 हीं फेडावया पुनर्जन्म । येई निजकर्म भोगावया ॥ ४० ॥
 तयांस नाही पूर्वस्मरण । परी या संतां कदां न विस्मरण ॥
 करिती निजभक्त संकटनिवारण । असेना जनन कोठेंही ॥ ४१ ॥
 तैसीच आतां दुसरी कथा । देतां घेतां बसत उठतां ॥
 संतांपारीं विश्वास ठेवितां । पावती सफलता निजभक्त ॥ ४२ ॥
 कर्मरंभ करूं जातां । आधीं हरिगुरुचरण स्मरतां ॥
 तेच निवारिती निजभक्तचिंता । कर्मीं निजदक्षता ठेविलिया ॥ ४३ ॥

कर्म मात्र मी करणार । समर्थ हरिगुरु फल देणार ॥
 ऐसा ज्याचा दृढ निर्धार । बेडा पार त्याचा ॥ ४४ ॥
 संत आरंभी उग्र भासती । तरी त्यांपोटी लाभेविण प्रीति ॥
 अल्प धीर पाहिजे चिर्ची । करितील अंती कल्याण ॥ ४५ ॥
 ज्ञापतापसंसृति माया । सत्संगाची पढतां छाया ॥
 ठायींचे ठायींच जातील विलया । म्हणोनि त्या पायां चिकटावें ॥ ४६ ॥
 सविनय आणि अनुद्धत । होऊनि संतां शरणागत ॥
 प्रार्थावें त्यां निजगुजहित । देतील चित्तस्वास्थ्यार्ते ॥ ४७ ॥
 अल्पज्ञानाचिया अभिमानी । संतवचनी विकल्प मानी ॥
 होते त्या आधीं कौंसी हानी । विश्वासें निदानीं कल्याण ॥ ४८ ॥
 शुद्धमनें वा कपटें सर्वथा । खऱ्या संताचे चरण धरितां ॥
 अंती पावे तो निर्मक्तता । अगाध योग्यता संतांची ॥ ४९ ॥
 येअर्थींची बोधक कथा । श्रवण कीजे सावधानता ॥
 स्वानंद निर्भर होईल श्रुता । तैसाचि वक्ता उल्लसित ॥ ५० ॥
 बकील अक्कळकोट निवासी । सपटणेकर नाम जयासी ॥
 परिसा त्यांचे अनुभवासी । मन उल्लासित होईल ॥ ५१ ॥
 बकीळीचा रात्रंदिवस । करीत असतां ते अभ्यास ॥
 भेटले विद्यार्थी शेवटे त्यांस । करीत विचारपूस परस्पर ॥ ५२ ॥
 सहाध्यायीही इतर आले । तेथेंच खोलींत एकत्र बसले ॥
 मग्न एकेकां पुसूं लागले । पहाया अभ्यासिलें ताडून ॥ ५३ ॥
 पहावें कोटें कोणाचें चुकतें । कोणाचें उत्तर बरोबर येत ॥
 करावें संशयनिवृत्तीतें । चित्तस्वस्थते लागूनी ॥ ५४ ॥
 शेवटे यांची चुकलीं उत्तरें । अंती म्हणाले विद्यार्थी सारे ॥
 कैसेन यांची परीक्षा उतरे । अभ्यासिलें अपूरें सर्वची ॥ ५५ ॥

केला जरी त्यांनीं उपहास । शेवट्यांचा पूर्ण विश्वास ॥
 पुरा वा अपुरा अभ्यास । वेळीं मी पास होणार ॥ ५६ ॥
 मी न जरी अभ्यास केला । माझा साईबाबा मजला ॥
 पास कराया आढे बैसला । करूं मी कशाला काळजी ॥ ५७ ॥
 परिसतां ऐसिया बोला । आश्चर्य वाटलें सपटणेकरा ॥
 नेऊन शेवट्यांस एके बाजूला । पुसावयाला लागले ॥ ५८ ॥
 अहो हे साईबाबा कोण । जयांचे एवढे वणितां गुण ॥
 जयांवर तुमचा विश्वास पूर्ण । वसतीचा ठाव कवण कीं ॥ ५९ ॥
 मन त्या साईबाबांची महती । प्रत्युत्तरीं शेवडे कथिती ॥
 सर्वेचि आत्मविश्वास स्थिती । तयांसी वदती प्रांजळपणें ॥ ६० ॥
 सुप्रसिद्ध नगर जिल्हा । त्यामाजील शिर्डी गांवाला ॥
 फकीर एक मशिर्दी वसला । असे बहु नांवाजला सत्पुरुष ॥ ६१ ॥
 संत आहेत जागोजाग । परी तयांचे भेटीचा योग ॥
 बांठीस नसतां पुण्य अमोघ । प्रयत्नें हा सुयोग लाभेना ॥ ६२ ॥
 विश्वास माझा पूर्ण त्यावर । करील तो जें तेंच होणार ॥
 वदेल वाचें तेंच घडणार । नाहीं तें चुकणार कल्पांतीं ॥ ६३ ॥
 कितीही केल्या यंदा प्रयास । परिक्षेंत मी होणार नापास ॥
 परी पुढील वर्षीं अप्रयास । होणार मी पास त्रिसत्य ॥ ६४ ॥
 मज हें आहे त्याचें अश्वासन । तयावर माझा भरवसा पूर्ण ॥
 होणें न त्याचें अन्यथा वचन । गांठ मी बांधून ठेविलीसे ॥ ६५ ॥
 नवल काय ही तों होईल । होईल परीक्षा याच्याही पुढील ॥
 हास्यास्पद हे वाटले बोल । निःसंशय फोल सपटणेकरा ॥ ६६ ॥
 विकल्पपूर्ण त्यांचें मन । त्यांना हें काय आवडे कथन ॥
 असे शेवडे गेले तेथून । परिसा तें वर्तमान पुढील ॥ ६७ ॥

पुढें कालें अनुभवांतीं । अन्वर्थ झाल्या शेवड्यांच्या उक्ती ॥
 दोनीही परीक्षा पास होतीं । आश्चर्य चितीं सपटणेकरां ॥ ६८ ॥
 पुढें जातां दहा सालें । सपटणेकर उद्विग्न झाले ॥
 दुबेंव एकाएकीं ओढवले । तंव ते पावले उदासता ॥ ६९ ॥
 एकुलता एक मुलगा त्यांला । कंठरोगानें निधन पावला ॥
 सन एकोणीससैं तेरा सालाला । अत्यंत विटला संसारा ॥ ७० ॥
 आदी करून पंढरपूर । गाणगापूरादी तीर्थें समग्र ॥
 झाली परी न सुखावे अंतर । वाचिला नंतर वेदांत ॥ ७१ ॥
 ऐसा कांहीं काळ लोटतां । चित्तास कांहीं येते का शान्तता ॥
 म्हणूनि मार्गप्रतीक्षा करितां । आठवला वृत्तांत शेवड्यांचा ॥ ७२ ॥
 शेवडे यांचा निश्चय स्मरला । साईपदींचा विश्वास आठवला ॥
 आपणही जावें श्रीदर्शनाला । वाटलें मनाला तयांच्या ॥ ७३ ॥
 संत दर्शनीं धरिला हेत । सन एकोणीससैं तेरा सालांत ॥
 शिर्डीस जाण्याचा झाला वेत । निघाले समवेत वंधूच्या ॥ ७४ ॥
 निमित्त शेवडे यांचें स्मरण । वंदावया आपुले चरण ॥
 साईच तया करिती पाचारण । तें सावचित्त श्रवण करा ॥ ७५ ॥
 पंडितराव कनिष्ठ सहोदर । तयां घेऊनियां बरोधर ॥
 संतदर्शना सपटणेकर । निघाले सपरिवार शिर्डीस ॥ ७६ ॥
 असो ते दोघे तेथें आले । येतांच श्रोच्या दर्शना निघाले ॥
 दुरून बावांचें दर्शन झालें । अत्यंत घाले चित्तांत ॥ ७७ ॥
 दुरूनि परी ती डोळेभेट । होतांच सत्वर गेले निकट ॥
 दोघेही जोडून करसंपुट । समोर तिष्ठत बावांचे ॥ ७८ ॥
 दोघेही ते अति विनीत । बावासन्मुख लोटांगणीं येत ॥
 श्रीफल साईचरणीं समर्पित । शुद्धभावान्वित सप्रेम ॥ ७९ ॥

श्रीफल अर्पितां सपटणेकर । समथांचिया चरणावर ॥
 “चलहट्ट” शब्दें बाबा धिक्कार । करीत सपटणेकर यांचा ॥८०॥
 सपटणेकर चिंताग्रस्त । बाबा व्हावे का संतप्त ॥
 मनीं म्हणती बाबांचे परिचित । पाहूनि त्यां इंगित पुसावें ॥८१॥
 दर्शनें जें व्हावें प्रसन्न । तेच या शब्दें अत्यंत खिन्न ॥
 होऊन संचित अधोवदन । बैसले सरकून माघारा ॥ ८२ ॥
 आतां कोणापासीं जावें । कोणा भक्तालागीं पुसावें ॥
 काय बाबांच्या बोलांत असावें । मनोगत पुसावें कोणास ॥ ८३ ॥
 ऐसा त्यांचा पाहूनिभाव । कोणी त्यांचिया समाधानास्तव ॥
 कथितां बाळा शिष्याचें नांव । शोधिला ठाव त्याचा ॥ ८४ ॥
 त्यालागीं सपटणेकर । निवेदिते झाले वृत्तांत साग्र ॥
 म्हणाले बाबा माझा धिक्कार । करिती अत्युग्रवाचेनें ॥ ८५ ॥
 तुम्ही तरी मजसवें यावें । दर्शन शांतपणें करवावें ॥
 कृपावलोकन बाबांचें व्हावें । कोपा न यावें आम्हावरी ॥ ८६ ॥
 असो हें बाळानें मान्य केलें । सपटणेकर निश्चित झाले ॥
 फोटो बाबांचे विकत आणविले । दर्शना निघाले बाबांच्या ॥ ८७ ॥
 बाळा शिषी होता संगतीं । फोटो घेऊनि आपुले हातीं ॥
 बाळा मग देउनि बाबांप्रती । बाबांस विज्ञप्ति करिताहे ॥ ८८ ॥
 काय हें देवा कसलें चित्र । पाहूनि बाबा देती उत्तर ॥
 हा फोटो आहे याचा यार । बोटानें सपटणेकर दावीत ॥ ८९ ॥
 ऐसें बोलून बाबा हांसले । मंडळीसही हांसूं आलें ॥
 बाबा काय हो इंगीत यांतलें । बाळाने पूसिलें बाबांस ॥ ९० ॥
 तात्काळ बाळा सपटणेकरा । म्हणे घ्या दर्शन करा त्वरा ॥
 मग ते करितां नमस्कारा । “चलहट्ट” उद्गारां परिसिलें ॥९१॥

तेच पूर्वील " चलहट्ट " । अजून माझी पुरवी पाठ ॥
 आतां काय करावी वाट । आश्चर्य उडूट सपटणेकरां ॥ ९२ ॥
 मग ते दोघे जोडूनि कर । तिष्ठत असतां बाबांसमोर ॥
 ' निघून जा येथूनि सत्वर ' । आज्ञा त्यां अखेर बाबांची ॥ ९३ ॥
 वाक्य तुमचें स्वामीसमर्था । अनुलुंघ्य कोणाही सर्वथा ॥
 काय आम्हा पामरांची कथा । निघालों आतां येच घटी ॥ ९४ ॥
 ऐकोनि आपण महा उदार । दर्शना आलों तों धिक्कार ॥
 "चल हट्ट " शब्दे आमुचा सत्कार ॥ काय हा चमत्कार कळेना ॥ ९५ ॥
 तेव्हां असावें कृपावलोकन । द्यावें आम्हा आशिर्वचन ॥
 व्हावें सत्वर पुनर्दर्शन । ऐसें आश्वासन मागितलें ॥ ९६ ॥
 ऐसा कोण आहे ज्ञानी । जाणेल काय बाबांचे घनीं ॥
 परंतु झालेली आज्ञा मानुनी । गेले स्वस्थानीं माघारां ॥ ९७ ॥
 ऐसें हें त्यांचें प्रथम दर्शन । तेणें ते दोघे अति उद्विग्न ॥
 गेले अपुले गांवा परतोन । यत्किंचित विलंब न करितां ॥ ९८ ॥
 पुढें आणीक वर्ष गेलें । तरीही न मन स्थीर झालें ॥
 पुनश्च गाणगापूर केले । चिच भडकलें अधिकच ॥ ९९ ॥
 विश्रांत्यर्थ सपटणेकर । गेले माढेगांवीं नंतर ॥
 काशीक्षेत्रीं जाण्याचा विचार । केला कीं अखेर त्यांनीं ॥ १०० ॥
 आतां काशीस निघावयास । उरले अवघे दोनच दिवस ॥
 झाला दृष्टांत निजकांतेस । राहिला प्रवास काशीचा ॥ १०१ ॥
 दृष्टांताचा चमत्कार । कैसा त्याचा अभिनव प्रकार ॥
 कथितों व्हावें श्रवणतत्पर । लीलाचरित्र साईचें ॥ १०२ ॥
 झोपेंत असतां शेजेवर । स्वप्नसृष्टी डोळ्यासमोर ॥
 वाई घेऊनियां घागर । जाई विहिरीवर लक्कडशाचे ॥ १०३ ॥

तेथे एका निंबातळीं । होईस जो फडका गुंडाळी ॥
 ऐसा एक फकीर ते वेळीं । म्हणे मजजवळी पातला ॥ १०४ ॥
 “कां व्यर्थ श्रमसी बाळ” । फकीर उद्गारला स्वरे कोमळ ॥
 भरून देतो तुझी ही सकळ । घागर निर्मळ उदकेसीं ॥ १०५ ॥
 बाटली भीती फकीराची । घेऊन घागर रिकामीची ॥
 बाट माघारा धरिली घराची । सर्वे मागेमागेची फकीर ॥ १०६ ॥
 ऐसियेपरी पाहूनि स्वप्न । जागी झालें उघडले नयन ॥
 परिसून कांता स्वप्न निवेदन । नेमिलें गमन शिर्डीचे ॥ १०७ ॥
 तेच मुहूर्तीं दोघे निघालीं । उदईक शिर्डीग्रामा पातलीं ॥
 येतांच मशीदीमाजी गेली । बाबा तें कालीं लेंडीवर ॥ १०८ ॥
 बाबा परत येईययंत । बैसती झालीं दोघेही तेथ ॥
 बाबांची मार्गप्रतीक्षा करित । बाबा तंव इतुक्यांत पातले ॥ १०९ ॥
 मूर्ती जी देखिली दृष्टांतांत । तीच ती पाहून नखशिखांत ॥
 बाई जाहली विस्मयान्वित । मग ती न्याहाळीतचि राहिली ॥ ११० ॥
 होतां बाबांचें पादक्षालन । बाई गेली घ्यावया दर्शन ॥
 करोनि साईपदाभिबंदन । बैसली अवलोकन करितचा ॥ १११ ॥
 पाहोनि तियेची विनीतता । उल्लास साईनाथाचे चित्ता ॥
 बाबांनीं हळूच आरंभिली कथा । बाईची व्यथानिवारक ॥ ११२ ॥
 तेव्हां नित्यक्रमानुसार । बाबा अपुलीच व्यथा सविस्तर ॥
 निवेदूं लागले प्रेमपुरःसर । तत्रस्थ एक्या तिसऱ्यास ॥ ११३ ॥
 पाहू जातां बाईची कथा । बाईस सांगावयाची असतां ॥
 तिच्यासमक्ष तिसऱ्यास कथितां । परिसिली अतिसावधानता बाईनां ।
 “ माझे हात पोट कंबर । बहुत दिवस दुखें अनिवार ॥ ”
 “ औषधें करितां झालों बेजार । होईना परिहार व्यथेचा ॥ ११५ ॥ ”

"कंटाळलों मीं औपधें खातां । मूण म्हणून येइना तत्वता ॥"
 "परी मज आश्चर्य वाटे आतां । गेली कीं व्यथा एकाएकी" ॥११६॥
 ऐसी ही कथा तिजिया कथितां । बाईचा नामनिर्देशही न करितां ॥
 तियेचीच ही वार्ता सर्वथा । संबंध हा होता तियेचा ॥ ११७ ॥
 पुढें मासा दोमासां अंती । बाबांनीं आपुली जी वणिली होती ॥
 त्याच तियेच्या व्यथेची निवृत्ति। झाली तंव प्रती ती पटली तिळा ११८
 पूर्ण झाली बाईची कामना । तंव सपटणेकर घेती दर्शना ॥
 त्यांची पूर्वील "चलहट्ट" संभावना । बाबांनीं पुन्हां केळीच ॥११९॥
 नकळे काय माझी चूक । धिक्कारिती मज बावा अचूक ॥
 नमस्कारितां उत्तर एक । मजला ठराविक तयांचें ॥ १२० ॥
 कायकी माझे पूर्वाजित । मजवरीच कां रागेजत ॥
 इतरां पार्शीं माझिया देखत । वर्तत अत्यंत प्रेमानें ॥ १२१ ॥
 पाहूं जातां साजसकाळीं । बाबांपार्शीं अवधी मंडळी ॥
 आनंदे अनुभवीत नित्य दिवाळी । माझेच कपार्लीं 'चलहट्ट' ॥१२२॥
 कांहीं माझे कर्म विकोपा । गेलें पावलों धर्म विलोपा ॥
 आश्रय झालों अनंत पापा । तेणेंच ही अवकृपा मजवरी ॥ १२३ ॥
 आरंभीं मी बावा विषयीं । होतों कुतर्कीं तैसाच संशयीं ॥
 तेणेंच वाटलें ऐसिया उपार्यीं । बाबाच मजठार्यीं पाडीत ॥ १२४ ॥
 म्हणूनि केला निजनिर्धार । अनुग्रह बाबांचा होयतोंवर ॥
 तेवेंच वृत्ति ठेवून स्थिर । रहावें सुस्थिर मानसें ॥ १२५ ॥
 त्रिविधतापें तापलेला । वरी साईच्या दर्शना भुकेला ॥
 ऐसा कोण विन्मुख गेला । जो न निवाळा अंतरीं ॥ १२६ ॥
 तरी ते दिवसीं अति उद्विग्न । गोड न लागे अन्नपान ॥
 गोड न लागे गमना गमन । उन्निद्र नयन शेजेवर ॥ १२७

जवळ नाही कोणी अवांतर । बाबाच एकले असती गादीवर ॥
साधूनिया ऐसा अवसर । धरावे चरण बाबांच ॥ १२८ ॥
करीत निश्चय सपटणेकर । फळासि आला त्यांचा निर्धार ॥
होऊनिया सद्गदितांतर । धरीत चरण बाबांचे ॥ १२९ ॥
पायावरी ठेवितां शिर । बाबा तयावर ठेवित निजकर ॥
पादसंवाहन करित सपटणेकर । आली एक बाई धनगर तों ॥ १३० ॥
बाई येतांच तेथवर । रगडूं बैसली बाबांची कंवर ॥
बाबा नित्यक्रमानुसार । वार्ता तिजबरोवर करितात ॥ १३१ ॥
वार्तेचा त्या चमत्कार । लक्षपूर्वक सपटणेकर ॥
ऐकतां ती त्यांचीच समग्र । अक्षरें अक्षर आढळली ॥ १३२ ॥
जरी होकार धनगरी देत । सपटणेकर आश्चर्यभरित ॥
अपुलेंच वृत्त बैसले ऐकत । तेणें ते चकित अंतरीं ॥ १३३ ॥
गोष्ट ती एका वाणियाची । परी वस्तुतः होती त्यांची ॥
त्यांतही त्यांचे मयत मुलाची । वार्ता मृत्यूची निघाली ॥ १३४ ॥
कोणी अत्यंत परिचित । नातेवाइक सांगे वृत्त ॥
जन्मापासून मरणापर्यंत । तैसें तें साद्यंत कथिलें ॥ १३५ ॥
बाईलागी सांगती कथा । तिचा न कथेंशीं संबंध तत्वता ॥
ती तो पितापुत्रांची वार्ता । विषय सर्वथा दोघांचा ॥ १३६ ॥
असो ऐसी निजकथा । साईमुखें सपेटणेकर ऐकतां ॥
परम विस्मय जाहला चित्ता । बाणली आदरता साईपदीं ॥ १३७ ॥
वाटलें तया मोठें कौतुक । बाबांला ही कैशी ठाऊक ॥
परी जैसा करतळामळक । तेवी हें सकळिक बाबांना ॥ १३८ ॥
अस्वरूप स्वयें आपण । तयाचें विश्व कुटुंब जाण ॥
इना विश्वचि नटळा पूर्ण । तीच ही खूण साईची ॥ १३९ ॥

एकात्मतेचा विस्तार । तोच कीं साईचा अवतार ॥
 तयास कैचें आपपर । स्वयें सविस्तर जगरूप ॥ १४० ॥
 विनटला जो परमपुरुषा । तया कैची द्वैतभाषा ॥
 द्रष्टा दर्शन अथवा दृश्या । नातळे आकाशा जणु लेप ॥ १४१ ॥
 बाबा महान अंतर्ज्ञानी । ऐसं येतांच तयांचे मनीं ॥
 बाबा काय तया लागुनि । वदले ते सज्जनीं परिसीजे ॥ १४२ ॥
 बोट दावुनि तयासमोर । बाबा साश्चर्य काढिती उद्धार ॥
 मारिले म्हणे मी याचें पोर । आरोप मजवर हा ठेवी ॥ १४३ ॥
 मी लोकांचीं पोरें मारितों । हा का मशीदीस येऊन रडतो ॥
 वरें मी आतां ऐसे करितों । पोटासीं आणितो पुत्र त्याचा ॥ १४४ ॥
 जसा मेलेला रामदास । दिला माघारा त्या वाईस ॥
 तेंसाच पुनश्च त्याचिये मुलास । आणितों मी पोटास त्याचिया १४५ ॥
 ऐस ऐकून सपटणेकर । तिष्ठत लावुनि बावांकडे नजर ॥
 ठेवुनि त्याच्या मस्तकीं कर । बाबा त्या धीर देतात ॥ १४६ ॥
 म्हणती हे पाय पुरातन फार । जाहली तुझी काळजी दूर ॥
 पूर्ण भरवंसा ठेव मजवर । कृतार्थ लवकर होसील ॥ १४७ ॥
 करीत असतां पादसंवाहन । परिसतां बावांचें मधुवचन ॥
 सपटणेकर सहृदित नयन । पदाभिवंदन करीत ॥ १४८ ॥
 आले अष्टभाव दाटून । नयनीं आनंदाश्रू जीवन ॥
 तेंपें बावांचें पादक्षालन । प्रेमें प्रक्षाळण मग केलें ॥ १४९ ॥
 पुन्हां बावांनीं मस्तकीं हात । ठेऊनि म्हणाले वसावे स्वस्थ ॥
 तेव्हां सपटणेकर विन्हाडीं परत । आले आनंदीत मानसें ॥ १५० ॥
 नैवेद्याची केली तयारी । देऊनिया निज युवती करी ।
 पूजा आरती जाहलियावरी । ताट तें सारीत बावांपुढें ॥ १५१ ॥

मग प्रोक्षूनिया पात्रास । करोनि सविधि नेत्रस्पर्श ॥
 प्राणापान व्यानादिकास । अर्पोनि मग बाबांस समर्पिला ॥१५२॥
 मग अनुसरून नित्यक्रमास । बाबांचा होतां हस्तस्पर्श ॥
 स्वीकारितां नैवेद्यास । बाटला हर्ष सपटणेकरा ॥१५३॥
 मग तत्रस्थ इतर भक्त । होते बाबांचे पाया पडत ॥
 शिरले सपटणेकर त्या गर्दीत । पुनश्च नमस्कारित त्वरेने ॥ १५४ ॥
 असो ऐसिया त्या घाईत । मस्तका मस्तक आथडत ॥
 बाबा तेव्हां सपटणेकराप्रत । कैसे अनुवादत संधरणे ॥ १५५ ॥
 अरे कशाला वारंवार । नमस्कारावर नमस्कार ।
 पुरे तो केला एकवार । आदरसत्कारपूर्वक ॥ १५६ ॥
 असा ते रात्रीं होती चावडी । सपटणेकर अति आवडी ॥
 प्रेमें निघाले पालखी अधाडी । आनंद परवडी दंडधारी ॥ १५७ ॥
 असो ही चावडी मिरवणूक । श्रोतयांपूर्वीच आहे ठाऊक ॥
 तरी पुनरुक्ति आवश्यक । विस्तारकारक वर्जियेली ॥ १५८ ॥
 असो पुढें ते रात्रीला । ही बाबांची अगाधलीला ॥
 बाबा दिसले सपटणेकराला । जणु पांडुरंगालाच पाहतों ॥ १५९ ॥
 असो पुढें मागतां आज्ञा । जेऊन जावें झाली अनुज्ञा ॥
 न करितां यत्किंचित अवज्ञा । निघाले मग दर्शना जातांना ॥१६०॥
 इतक्यांत मग त्यांचिये मना । एकाएकी उठली कल्पना ॥
 बाबा आतां मागतां दक्षिणा । ती मी पुरविणार कैसेनी ॥ १६१ ॥
 से गांठीस होते ते सरले । गाडीभाड्याचे पुरतेच उरले ॥
 “ दक्षिणा दे ” बाबा जर बदले । उत्तर ठरविलें मनानें ॥१६२॥
 मागावयाचे आधींच द्यावा । रुपया एक हातीं ठेवावा ॥
 पन्हा मागतां आणखी अर्पावा । नाहीं म्हणावा तयापुढें ॥ १६३ ॥

अग्निरथाचे भाड्यासाठी । आवश्यक तेचि ठेविले गाठी ॥
 ऐसें बाबांस सांगावें स्पष्टोक्ति । ठरवोनि भेटीस ते गेले ॥ १६४ ॥
 पूर्वील कृतनिश्चयानुसार । रुपया एक ठेवितां डातावर ॥
 आणिक एकचि मागितला त्यावर । देतां ते भरपूर अनुवादले ॥ १६५ ॥
 म्हणाले हा घे एक नारळ । स्वस्त्रियेच्या ओटीत घाल ॥
 आणीक मग तूं जाई खुशाल । सोडूनि तळपळ जीवाची ॥ १६६ ॥
 पुढें जातां महिने वारा । पुत्र आला त्यांचिये उदरा ॥
 घेऊनि आठा मासांचिया लेंकुरा । आलीं तीं माघारा दर्शना ॥ १६७ ॥
 मुलगा घातला बाबांचे चरणीं । काय संतांची नवल करणी ॥
 मग तीं दोधें जोडूनि पाणी । करिती विनवणी ती परिसा ॥ १६८ ॥
 या उपकारा साईनाथा । केवीं उतराई व्हावें आतां ॥
 आम्हा कांहींच कळेना सर्वथा । ठेवितों माथा चरणावर ॥ १६९ ॥
 हीन दीन आम्ही पामर । कृपा असावी अनाथांवर ॥
 आतां येथून पुढें निरंतर । चरणीं तव थार असावा ॥ १७० ॥
 जागृती माजी तैसेंच म्वप्नीं । नाना तरंग उठती मनीं ॥
 उसंत नाहीं दिवस रजनी । तरी तव भजनों लावी अम्हा ॥ १७१ ॥
 असो तो मुलगा मुरलीधर । आणीक दोन भास्कर दिनकर ॥
 यांचिया समवेत सपटणेकर । प्रसन्नांतर जाहले ॥ १७२ ॥
 मग ते सर्वे घेऊन भार्या । करुनि वंदन साई सदया ॥
 साधूनि चंचल मनाचे स्थैर्या । होऊनि कृतकार्य परतले ॥ १७३ ॥
 कथा सांगावी संकलित । होता मनीं आरभीं हेत ॥
 परी वदविता साईनाथ । तेणें हा ग्रंथ विस्तारला ॥ १७४ ॥
 तयासी हा हमाड शरण । पुढील कथेचें अनुसंधान ॥
 तात्पर्यार्थ दिग्दर्शन । श्रोतयां लागून करीतसें ॥ १७५ ॥

कथा ती याहून बहुगोड ! चमत्काराची जया आवड ॥
 ऐसिया एका भक्ताचें कोड । पुरविलें नितोड साईनीं ॥ १७६ ॥
 लोक वणितां साईचे गुण । दोषदर्शीं देखे अवगुण ॥
 स्वयें न स्वार्थपरमार्थपरायण । दोषैक दर्शन हेतू मनीं ॥ १७७ ॥
 असतील साईव ।। संत । तरी ते मज देतील प्रचीत ॥
 मजला अनुभव आलिया विरहित । मी त्यां यत्किंचित मानीना ॥ १७८ ॥
 केवळ परीक्षा पहावयास । गेलियाची ही इच्छा पुरत ॥
 हीच कथा पुढील अध्यायांत श्रवण करोत सछोते ॥ १७९ ॥

स्वस्ति श्री संतसज्जन प्रेरिते । भक्त हेमाडपंत विरचिते ॥

श्री साई समर्थसच्चरिते । साशंकभक्तानुग्रहकरणं ॥

नाम अष्टचत्वारिंशोऽध्यायःसंपूर्णः ।

॥ श्रीसद्गुरुसाईनाथार्पणमस्तु ॥

॥ शुभंभवतु ॥

वर्गणीदारांकरितां

१. श्रीसाईलीलेचा वर्षारंभ चैत्र महिन्याचे अंकापासून आहे. नवीन वर्गणीदारास वर्षारंभापासून अंक घ्यावे लागतील.

२. श्रीसाईलीला प्रसिद्ध झाल्याबरोबर वर्गणीदारांकडे रवाना होते. अपरिहार्य अडचणीमुळे विलंब न झाल्यास चालू वर्षांत प्रत्येक महिन्यास एक जोड अंक निघेल.

३. पत्ता बदलणे झाल्यास लगेच आम्हांस कळवाव. बदललेल्या पत्ता न कळविल्यामुळे कित्येक वेळां अंक गहाळ होतात.

४. अंकासंबंधी पत्रव्यवहार आमचेकडे करावा.

५. लेखासंबंधी पत्रव्यवहार संपादकांकडे करावा.

व्यवस्थापक—श्रीसाईलीला

लेखकांकरितां.

१. श्रीसाईलीलेंत प्रसिद्धीसाठीं पाठविलेला लेख अथवा कविता कागदाच्या एका बाजूवर, मार्जिन सोडून, सुवाच्य बालबोव लिपींत असावा. निसलीनें किंवा कागदाचे दोन्ही बाजूस लिहिलेला मजकूर छपण्यास फार त्रास पडतो.

२. लिखाणासोबत पूर्ण नांव व पत्ता दिला पाहिजे. नांव प्रसिद्ध न करितां टोपण नांवखाली प्रसिद्धी द्यावयाची असल्यास त्याप्रमाणें कळवावे.

३. लेख अथवा कविता हातीं आल्यानंतर १ महिन्यांत पसंती अगर नापसंती कळविली जाईल. पसंती कळविल्यानंतर, आम्हांला कळविल्याशिवाय लेखकांनी तो मजकूर दुसरीकडे छापविण्यास देऊं नये.

४. लेखांत योग्य तो फेरफार करण्याचा अधिकार आमचेकडे राहिल. येईल तसा शब्दशः प्रसिद्ध करण्याची हमी आम्हीं घेत नाहीं.

५. लेखासोबत पुरेसें पोस्टेज आल्यास, नापसंत लेख परत करूं.

संपादक—श्रीसाईलीला